

PETSTO HILJADA PRODATIH PRIMERAKA U ITALIJI ZA ČETIRI NEDELJE.

Masimo Gramelini

Lepo sanjaj

U osnovi, moj život je priča o pokušajima da stojim čvrsto na zemlji i da ujedno gledam put neba.

Naslov originala:

Massimo Gramellini
Fai bei sogni

obrada: Lena
www.balkandownload.org

Masimo Gramelini
LEPO SANJAJ

S italijanskog prevela
Gordana Subotić

*Daleko važnije od onog što
znamo i ne znamo jeste
ono što ne želimo da znamo.*

Erik Hofer

Kao i uvek, poslednjeg dana u godini svratio sam po Kumu kako bih je odveo mami.

Kuma je tiha starica koja se dobro drži. Živi sama u kući punoj svetlosti gde čita kriminalističke romane i ćaska s uramljenim fotografijama svog muža. S vremena na vreme promeni policu i razgovara s maminom fotografijom, uglavnom o meni.

Pretpostavljam da joj prećutkuje najškakljivije podatke. Da sam imao dve žene, mada jednu po jednu. I da nisam postao advokat.

Dok sam joj pomagao da navuče kaput, zapodenula je razgovor o romanu koji sam joj poklonio za Božić.

- Noćas sam ga završila...
- Svideo ti se, iako nije krimić?
- Naravno, ti si ga napisao.
- A strane koje se odnose na mamu?
- Upravo o tome sam htela da razgovaram s tobom.
- To su jedini autobiografski delovi. U njih sam uneo deo sebe.
- Jesi li siguran da je to priča o tebi?
- Zašto... Zar nije?
- Nije bilo baš tako... Dragi moj dečko, imam nešto da ti dam.

Video sam je kako petlja patuljastim ključevima oko fioka komode. U njenim lepim čvornovitim rukama pojavila se jedna smeđa koverta.

Uručila mi ju je s treperenjem u glasu.

- Posle četrdeset godina, red bi bio da ti neko kaže istinu.

Četrdeset godina ranije

1.

Četrdeset godina ranije, poslednjeg dana u godini, probudio sam se toliko rano da sam pomislio da još sanjam. Sećam se maminog mirisa u svojoj sobi, njene kućne haljine u dnu kreveta. Otkud ona tamo?

A zatim: snega na prozorskom ispustu, svetla upaljenih u celoj kući, zvuka nečijih koraka koji se vuku i tog jauka ranjene osobe.

– Neee!

Naopako navlačim patike ali nema vremena da to ispravim. Vrata već škripe pod mojim rukama, sve dok se nasred hodnika, pored božićne jelke, ne ukaže on.

Tata.

Hrast mog detinjstva, presamićen kao žalosna vrba pod nekom nevidljivom silom, dok ga pridržavaju dva neznanca.

Na sebi je imao purpurni kućni ogrtač koji mu je poklonila mama. Onaj s učkurom za zavese umesto kaiša. Pravio je nagle pokrete, ritajući se i grčeći se.

Čim me je primetio, čuo sam ga kako mrmlija: – To je moj sin... Molim vas, odvedite ga komšijama.

Zabacio je glavu i udario o božićnu jelku. Jedan anđeo staklenih krila izgubio je ravnotežu i pao na tepih.

* * *

Neznanci si bili nemi ali ljubazni i ostavili su me u stanu preko puta, kod jednog penzionisanog bračnog para.

Tiljo i Palmira.

Tiljo je živeo zaštićen nepromenljivim oklopom svoje prugaste pidžame, uz utehu koju mu je pružala nepovratna gluvoća. Komunicirao je isključivo pismenim putem, ali tog jutra je odbio da odgovori na pitanja koja sam mu nažvrljao na beloј margini novina.

GDE JE
MAMA?

JESU LI
OTELI
TATU?

Razbojnici su sigurno upali u kuću dok je još bila noć... A šta ako su to ona dvojica koja su ga držala ispod mišica?

Pojavila se Palmira noseći torbe s namirnicama.

– Tatu je malo zbolela glava, sine. Ali sad mu je dobro. Ona dva gospodina su lekari koji su ga pregledali.

– Kako to da nisu imali bele mantile?

– Nose ih samo kad su u bolnici.

– A kako to da ih je bilo dvojica?

– Hitna pomoć uvek šalje dva lekara.

– A, tačno. Ako se jedan naglo razboli, onaj drugi može da ga izleči.

Gde je mama?

– Tata ju je odvezao u kupovinu.

– A kad će se vratiti?

– Uskoro, videćeš. Hoćeš li toplu čokoladu?

U maminom odsustvu, zadovoljio sam se toplom čokoladom.

Nekoliko sati kasnije na čuvanje su me uzeli prijatelji mojih roditelja. Đorđo i Đineta.

Mislim da nikad nisam razmišljao o njima dvoma kao o zasebnim jedinkama. Mama i tata su se upoznali na njihovom venčanju, okolnost koja nije prestajala da podstiče zupčanike mog mozga.

– Mama, slušaj, da su Đorđo i Đineta zaboravili da te pozovu na proslavu, da li bi ipak ti bila moja mama ili bi me rodila neka druga gošća?

Imao sam poduži jezik, iako je bio pun posekotina i zakrpi kao kecelja nekog zanatlije.

– Pravo je čudo što vaš sin može da govori s ovakvim jezikom – objasnio je pedijatar mami.

– Sad mi je potrebnije čudo drugačije vrste, doktore: ućutkati ga povremeno – odgovorila je. – S takvom jezičinom, postaće mi advokat.

Nisam se složio s njom. Ja sam želeo da prestanem da pričam i da počnem da pišem. Kad bih ubedio sebe da mi je neka odrasla osoba

učinila nepravdu, pripretio bih joj olovkom kojom bih joj mahao ispred nosa: – Kad porastem, sve ću ovo ispričati u jednoj knjizi koja će se zvati *Ja, dete*.

Na naslovu je trebalo još malo poraditi, ali ta knjiga bi bila prava bomba.

Činjenica je da sam najviše želeo da budem slikar. U šestoj godini već sam bio naslikao svoje poslednje remek--delo: *Mama jede grožđe*. Grozd je bio dvostruko veći od mame, zrna su ličila na ukrasne božićne kugle, a mamino lice bilo je iste veličine kao i zrna.

Okačila je sliku u kuhinji i ponosno ju je pokazivala rođacima kad svrate. Njihova zbunjena lica pružila su mi prvi životni odgovor: nikad neću imati dara za slikanje. Svet koji je postojao u meni trebalo je da naslikam rečima.

U Đorđovoj i Đinetinoj kući odigrala se najtužnija novogodišnja večera u istoriji. Uprkos mojim pokušajima da unesem živost u razgovor, pošto smo pojeli pastašutu i odrezak, i jedno i drugo spremljeno s puterom, u devet uveče poslali su mene i svog trinaestogodišnjeg sina u krevete na sprat.

Nije bilo načina da iznudim jedno parče novogodišnjeg kolača i pristojno objašnjenje. Mama i tata su bili u kupovini, onoj istoj od jutros, možda i u nekoj drugoj, ali jednako tajanstvenoj. A mi smo odmah morali da idemo na spavanje.

Sećam se ravnomernog disanja svog zatočenog sadruga koji je spavao iznad mene. I vatrometa u ponoć koji je razvejavao tamu sobe kroz razmaknute letvice roletni.

Šćućuren ispod pokrivača, užagrenih očiju i s vrtoglavicom nalik pomahnitaloj vrtešci, pitao sam se šta sam to tako strašno uradio tokom božićnog raspusta da zaslužim ovakvu kaznu.

Dvaput sam slagao, jednom sam drsko odgovorio mami i šutnuo sam u zadnjicu Rikarda, dečaka s drugog sprata koji navija za *Juventus*.

Ne bih rekao da su to teški gresi, naročito ovaj poslednji.

2.

Prvog januara Đorđo i Đineta mi rekoše da je po povratku iz kupovine mama morala da ode u bolnicu kako bi obavila neka testiranja. Već mesecima je išla u kupovine i radila te testove. I to svaki put u bolnici. Da je barem došla u školu, ja bih je naučio kako da prepisuje.

Zamišljao sam je zadubljenu u neki od problema koje nam je učiteljica bila zadala da ih rešimo za vreme raspusta. Dečak je prešao tri kilometra i na svaka dva hektometra izgubio je dva klikera: koliko je klikera izgubio posle pređenih hiljadu devetsto metara?

Mrzeo sam te hektometre. I tog tupavog dečaka koji je na svakom koraku gubio klikere, a nastavljao je da šeta kao da se ništa nije dogodilo.

Popodne je došao tata da me odvede kod mame u bolnicu. Ponovo je ličio na hrast.

– Prvo ćemo da svratimo da joj kupimo cveće – predložio sam.

– Ne. Prvo ćemo da svratimo kod Balua. Mora da nam kaže nešto važno.

Uzjogunio sam se. Balu je bio sveštenik, vođa „pčelica“, najmlađe grupe mladih izviđača kojima sam se pridružio nekoliko meseci ranije. Rado bih svratio kod njega, samo da je hteo da sačeka da na njega dođe red. Ali nije mogao da se ispreči pre mame.

Đorđovo i Đinetino posredovanje dovelo je do časnog kompromisa. U bolnicu ćemo otići posle susreta s Baluom, ali cveće ćemo kupiti pre toga.

U parohijski dom u kojem su se okupljali mladi izviđači došao sam s čitavom lejom crvenih ruža u naručju.

Medvedu iz *Knjige o džungli*, svom imenjaku, Balu je bio sličan po nespretnom ophođenju i dobroti. Primio nas je u sali za sastanke „pčelica“ i odmah izgovorio neku dosetku na račun fudbalskog prvenstva. Iako se rodio u Buenos Ajresu i živeo u Torinu kao i mi,

navijao je za *Kaljari* Đidija Rive.

Hteo je da mi pokaže sličice fudbalera, ali tata ga je prekinuo.

– Drugi put ćeš mu ih pokazati, Balu.

On uzdahnu i zamoli me da pogledam ka tavanici: nebo iscrtano plavičastom kredom, čijem sam oslikavanju i ja doprineo. Spustio je ogromnu šaku na moje rame, a drugom rukom mi pokazao nebo od plavičaste krede.

– Mama je tvoj anđeo čuvar, znaš. Odavno je zatražila dopuštenje da lebdi tamo gore kako bi te što bolje zaštitila, a juče ju je Gospod pozvao sebi...

Osetih kako mi neka ledena kašika prodire u stomak i prazni ga do kraja. Naglo se okrenuh ka tati, u potrazi za bilo kakvim znakom koji bi mogao da liči na poricanje, ali ugledah samo njegove crvene oči i blede usne.

– Idemo da se pomolimo – reče Balu.

* * *

– Večni mir pruži joj, Gospode. Obasjaj je večnom svetlošću. Neka počiva u miru. Amin.

Topao Baluov glas odzvanjao je duž brodova puste crkve.

Na kolenima u prvoj klupi, s buketom crvenog cveća stisnutim na grudi, pomerao sam usne prateći njegov ritam, ali iz srca su mi dopirale drugačije reči.

– Kratak odmor podari mami, Gospode. Probudi je, skuvaj joj kafu i odmah je vrati ovamo. Ona je moja mama, razumeš? Ili nju vrati dole ili mene odvedi gore. Biraj. Ali požuri. Ovako ćemo: ja ću sad da zažmurim, a kad otvorim oči, ti odluči. Amin.

3.

Mamu su postavili u dnevnu sobu i izložili mučnoj radoznanosti komšiluka.

Ja sam odbio da je vidim. I dalje sam bio uveren da će se vratiti. U prirodi mi je da poraze ne smatram nepopravljivim. Najviše volim filmove u kojima glavni junak sve izgubi, ali kad se nađe na rubu propasti načini korak unazad i krene u pobedu.

Tek kad sam odrastao naučio sam da ne bežim pred još otvorenim kovčezima. I otkrio sam da se pokojnici smanjuju. Kao da im se kosti smanje za nekoliko brojeva pošto duh prestane da im udahnuje život.

Pokojnici se smanjuju, a preživeli postaju zli, kao odbačeni ljubavnici. Ljuti su na svet što ne pati kao i oni.

Zbog bola sam postao nepodnošljiv. To mi se već bilo dogodilo dve godine ranije, posle operacije krajnika, kad sam upaljene guše urlao na lekare i rođake koji su se poređali pored mog uzglavlja: – Odlazite, svi, samo ti ostani, mama.

I sad sam režao na sve posetioce. Ali umesto da ih naljutim, kao da sam svojom neučtivošću udvostručio njihove napore da budu što milosrdniji.

Nisam mogao da podnesem prigodno skrušena lica, sažaljive dodire i glupe izraze koji su lebdeli u vazduhu.

Kakva tragedija.

Tako mlada.

Jadno dete.

Gadna bolest.

Kao da je postojala neka lepa bolest koja će ti se smilovati i pustiti te da živiš.

Operacija krajnika verovatno je trebalo da bude predivno iskustvo s bolešću. Oporavak me je nedeljama spasavao od domaćih zadataka, vreme sam provodio uz sladoled koji je mama pravila, u

svom tajnom utočištu, „podmornici“.

U određeno vreme tokom popodneva spustio bih roletne u svojoj sobi i legao na krevet naopako, s glavom u dnu i nogama ispod jastuka.

Ronio sam sasvim sam, ali u najosetljivijim slučajevima poveo bih sa sobom Nemečeka, dečaka iz Pavlove ulice koji se na jednoj strani knjige koju mi je mama pročitala, prepoznatljivoj po gorkim suzama kojima sam je umrljao dok sam neutešno jecao, vuče po ulici, na samrti, kako bi pomogao drugovima u odlučujućoj bici.

Neprijatelji su okružili podmornicu sa svih strana. Ali ja sam, zaštićen čarobnom koprenom svog čaršava, odolevao njihovim napadima sve dok se ne bi pojavila mama noseći poslužavnik s užinom. Ta maštarija mi je ulivala osećaj sigurnosti koji sam kasnije uspevao da nađem samo u pisanju.

Na dan sahrane zatvorio sam se u sobu i sačekao da iznesu kovčeg iz kuće. Spustio sam roletne, zavukao se naopako pod čaršave i ukrcao se na „podmornicu“ obuzet očajničkom potrebom da objavim rat celom svetu, ali više nisam mogao da nađem neprijatelje. Svi su bili u meni.

4.

Počeo sam da je mrzim zato što se ne vraća. Pokušavao sam da ne mislim na nju, ali um je bio jači od moga nauma i u trenucima umora nadvladavao me je. Onda bih se prepustio sudbini, vukući za sobom krhotine uspomena. Ukus njenih odrezaka na puteru. Fini miris njene kose kad bih je zagrlio. Poslednji put kad smo bili srećni.

Svojevremeno se na televiziji prikazivala serija o Odiseju, a mene je uzdrmala slika Polifema koji baca Odisejeve prijatelje o zidove pećine i ubacuje ih u usta kao da su sveža jaja.

U mojoj mašti Polifem je nadjačao promukli i zastrašujući glas pesnika Đuzepa Ungaretija. On se pojavljivao u svim epizodama, recitovao je Homerove stihove. Čim bi prestao da krešti, pustili bi sažet prikaz onoga što se dogodilo u prethodnim epizodama i tako sam i naredne nedelje video prizor s ljudima nalik svežim jajima.

Za decu naviklu na surove televizijske scene kiklopov obrok bio je običan dijetalni zalogajčić. Ja sam se, međutim, budio usred noći s neprijatnim osećajem da sam jaje koje Polifem gladno gleda onim jedinim okom. Posle kratkog dvoboja s mrakom, proglasio bih poraz i zavukao se u veliki krevet svojih roditelja.

Kako bi stala u kraj tim noćnim selidbama, nedostojnim malog čoveka kojem je bilo gotovo osam godina, mama je na moj noćni ormarić stavila lampu sa slabom sijalicom koja je stalno bila upaljena. Ali svi smo znali da će još jedan pogled na kiklopa biti koban.

Došlo je veče kad je trebalo da prikažu poslednju epizodu i pre nego što se na ekranu pojavio sažet prikaz prethodnih epizoda, pobegao sam u kuhinju s mamom. Snažno sam je zagrlio mirišući njenu plavu kosu, sve dok nam tata iz dnevne sobe nije dao znak za prestanak opasnosti.

Ostale uspomene bile su zbrkane, protivrečne, stopile su se s onim poslednjim. Kad je prestala da me voli? Njene čuvene plave oči

ugasile su se na izmaku leta. Odjednom je postala svadljiva i smrkuta. Upravo ona koja se uvek svima osmehivala. Očigledno je iscrpela rezerve.

Jednog jutra je nestala, „otišla u kupovinu“. Vratila se nekoliko dana kasnije, još tužnija. U kući smo podelili zadatke: tata ju je milovao rečima, a ja sam joj govorio milovanjima. Ali mama kao da nije uzvraćala nijednom od nas dvojice.

Kuma je bila njena najbolja prijateljica i svake nedelje popodne dolazila je u posetu sa svojim mužem, čika Neviom.

Ja sam se trudio da privučem pažnju muškaraca, potežući svoj repertoar: čitanje izmišljenih jelovnika („Jeste li za lazanje sa žabom krastačom?“) i improvizovani radio-prenosi biciklističkih trka. Ali čim bi tata i čika Nevio počeli da razgovaraju o politici, otrčao bih u kuhinju da se požalim.

– Tamo me ne slušaju!

Kuma se smejala. Mama me je, međutim, gledala nekako bezizrazno, plašeći me gotovo kao Polifem.

U to vreme je gotovo u potpunosti zavisila od jedne dobre gospođe koja joj je pomagala u spremanju kuće.

Madamin.

Bila je udovica s dvoje dece i radila je iz potrebe, iako bi se reklo da ju je podsticala sušta ljubaznost. Njeno dostojanstveno držanje umelo je da oplemeni i nimalo dostojanstvene poslove i da joj ulije izvesni autoritet. Pored nje se mama ponovo osećala kao da je devojčica.

Uoči Nove godine upao sam u kuhinju kako bih objavio vanrednu vest.

– Mama, spremi se: nagovorio sam tatu da nas vodi da gledamo novi film o Džejmsu Bondu!

Počela je da zakera.

– Ja bez Madamin ne idem.

Ali ja sam je pozvao da ide sa mnom! Zar joj to nije bilo dovoljno? Zar joj ja nisam bio dovoljan?

– Idi u peršun – rekao sam joj.

Idi u peršun.

Zatvorio sam se u sobu, dvaput zaključavši vrata i bio je potreban sav autoritet mog oca da bih okrenuo ključ na drugu stranu.

Mama je tokom celog filma držala za mišicu Madamin. *Agent 007, U Službi Njenog veličanstva*. Prvi bez Šona Koneija, kojeg je zamenio neki neubedljivi Džejs Bond.

Da nisu zamenili i moju mamu? Ovo više nije bila ona, što mi je to veče i potvrdilo. Poslednje kad sam je video.

Zvala me je da priđem velikom krevetu i izvinila mi se zbog svog ponašanja u vezi s Agentom 007. Zagrlili smo se kao nekad, moje lice zagnjurenjeno u njenu kosu, dok udišem njen miris.

Kao da se povratila. Međutim, dovoljan je bio jedan napad kašlja da ponovo počne gnjavaža. Onim plačnim glasom koji više ne podnosim ni kod prosjaka, ko zna koji put me je zamolila da budem dobar prema svima. A ja njoj: – Mama, laku noć, mogu li sad da idem?

– Lepo sanjaj, maleni.

– Nisam ja mali. Uskoro ću biti viši od tebe.

– Naravno da hoćeš. Viši i snažniji. Obećavaš?

Jednostavno nisam mogao da je podnesem. Pobegao sam u svoju sobu i u znak protesta zavukao sam se u krevet ne opravši prethodno zube i utonuo sam u dubok san.

Tajnu ostavljene kućne haljine razotkrila mi je Madamin.

Gadna Bolest probudila je mamu tokom noći, ali ona ju je zamolila da se strpi još malo, koliko joj je potrebno da me ušuška. Kad je izašla iz moje sobe zaboravila je kućnu haljinu na krevetu i na tom mestu se Madamina priča zauvek završava prekinuta jecajima.

Nisam znao kako bi mogla da se oseća jedna mama koja se uhvatila u koštac s Gadnom Bolešću. Svakako prilično loše, koliko god da su mame blagoslovene neiscrpnim mogućnostima. Ali delovalo mi je nemoguće da je ta gadna protuva samo mojoj mami dopustila da me ušuška.

Reč je o izmišljotini koju je poturio neko ne naročito maštovit. Dakle, tata. Hteo je da mislim kako nas je mama volela do poslednjeg trenutka. Jer ako je istina da je pobegla s Gadnom Bolešću, onda je to učinila upravo stoga što nas više nije volela.

Da joj se on smučio, to sam još i mogao da shvatim. Ali kako je mogla prestati mene da voli?

Saznanje da si nevoljen izaziva veliku patnju, ali ne i najveću. Najveću patnju izaziva saznanje da *više* nisi voljen. U slučajevima jednosmernog zaljublivanja, predmet naše ljubavi uskraćuje nam svoju naklonost. Lišava nas nečega što nam je pružio samo u našoj mašti. Ali kad te liše osećanja oni koji su ti ga dotad uzvraćali, grubo se prekine tok energije koja je strujala između vas. Onaj napušteni oseća se kao sažvakana i ispljunuta gadna bombona. Kriv za nešto što ni sam ne razume.

Tako sam se ja osećao. Nisam umeo da je zadržim. Možda je otišla da potraži nekog sina koji će uspeti bolje da je nacрта.

Ipak, osećao sam da će se ponovo pojaviti. Možda s nekim drugim detetom. Ne mari. Prihvatio bih bilo kakvo poniženje, samo da mi se vrati.

5.

U međuvremenu, dobro bi mi došla jedna rezervna mama. Nažalost, sudbina je iscrpela glavne kandidatkinje.

Baka Ema, tatina mama Romanjolka, bila je jedna od onih žena koje privlače legendarne događaje. Najblistaviji: kad je bila devojka, razvukla je jedan *smataflòn* – jednu šamarčinu – budućem Dučeu, svom zemljaku, kad je pokušao da je uzme na jednom seniku. Razmetljivost se pre mogla pripisati mom dedi socijalisti, ali priči bake Eme poverovali su svi koji su osetili njenu ruku.

Drugom prilikom, a za to postoje i dokazi, upala je na gradilište nedaleko od kuće kako bi primorala geometra goniča robova da isplati zidare, mlatarajući mu ispred nosa oklagijom još umrljanom brašnom. Istom onom kojom je zatim pripretila zidarima, u slučaju da se osmele da protraće platu u gostionici, umesto da je predaju svojim ženama.

U tridesetoj godini se preselila s dedom u Torino. Danju je radila kao portirka, a uveče dodatno zarađivala u piceriji, pekući lepinje s pršutom i aromatičnim biljem.

Njeno najdragocenije blago nalazilo se u jednoj limenoj konzervi. Čim bi deda dobio tramvajdžijsku platu, baka Ema bi mu je oduzela na osnovu svog božanskog prava, budući da bi je on u suprotnom popio sa svojim prijateljima, i stavila bi je u konzervu u koju je već bila sklonila svoju.

Blago je delila na tri dela. Jedan deo za račune, drugi za hranu i treći, najvažniji, za razne želje. Baka bi izrazila želju – da kupi mašinu za veš, frižider, mašinu za šivenje – i iz meseca u mesec povećavala je gomilicu novca. Ostali članovi porodice nisu se usuđivali ni da priđu konzervi. Najpre bi morali da pređu preko njenog tela, opakog kao i njena narav.

Kad bi gomilica za ispunjavanje želja sazrela, baka bi obukla prazničnu haljinu i otišla u prodavnicu. Ni princeza na zrnu graška ne bi mogla da nadmaši ponos koji joj je u takvim prilikama blistao u

pogledu.

Jednom kad joj je prodavac predložio kupovinu na rate, odmerila ga je kao da je testo ispod njene oklagije.

– Stvarno mislite da sam toliko glupa da nastavim da plaćam nešto što sam već uzela?

Takva je bila baka Ema.

Pamtim njena iznenadna durenja, ruke kao lopate zagnjurene u testo za lazanje i njen čuveni *cremigi*: crno-žuti puding koji bi izvrnula na okrugli tanjir, dopuštajući mi da varjačom pokupim iz uglova šerpe ostatke izmešane s još toplom čokoladom.

Deda joj je bio toliko potčinjen da su, kad je umro, svi pomislili da ona to neće ni primetiti. Međutim, zbog te tajanstvene povezanosti parova koji naoko deluju krajnje neusklađeno, šest meseci kasnije i ona se ugasila, izmučena jezivim bolovima koje je mamino velikodušno srce do kraja pokušavalo da joj ublaži.

* * *

Baka Ema se usprotivila venčanju mojih roditelja rafalnim durenjem. Želela je da se tata oženi nekom imućnijom devojkom.

On je bio potčinjen majci, ali ljubav je revolucija koja mu je ulila dovoljno snage da pošalje dođavola baku, a uz nju i dedu.

– Krajnje je vreme da pokažeš ko je muško u ovoj kući! – dreknuo je na dedu pre nego što je izašao zalupivši vrata za sobom.

Tata i baka Ema dugo su se popreko gledali. Mama ih je pomirila, prihvativši da se posle medenog meseca presele kod bake i deke.

Mala zajednica opstajala je zahvaljujući jednom nepobitnom načelu: svu moć imala je baka Ema.

Svaki delić svakodnevnog života bio je podređen diktaturi detaljno razrađenih pravila. Nedelja je bila posvećena ličnoj higijeni. No budući da se u skladu s bakinim ustavom kada nije mogla puniti i prazniti četiri puta, jedan par koristio je istu vodu, kako bi se potrošnja prepolovila.

Obrevši se na neprijateljskoj teritoriji u ulozi uljeza, mama je ispoljila oblik pobune koji se sastojao u bezuslovnom iskazivanju ljubavi uprkos svim tim tlačiteljskim gestovima. Nije pružala ljubav u zamenu za nešto. Jednostavno ju je pružala. Spontano, nikome ne prebacujući i ne gajeći očekivanje da će joj biti uzvraćena. Tata mi je to celog života ponavljao, kako bi istakao razliku između mene i nje.

Osim toga, umela je neodoljivo da se smeje. Kuma mi je ispričala kako na venčanju sveštenik nije mogao da završi obred zato što nevesta nije prestajala da se smeje. I kad je prestala da se smeje ustima, nastavila je očima, zarazivši čak i budućeg muža, ponosnog medveda. Njih dvoje su izgovorili jedno drugom „da“ smejući se kao ljudi.

Mamina narav poljuljala je bakine predrasude, a moje rođenje odradilo je ostalo. Sprijateljile su se i kad god bih koračao između njih dve, osećao sam se sigurno.

Ne kao sad kad uz mene koračaju isključivo muškarci.

Dejvid Koperfild je barem imao tetku

6.

Dejvid Koperfild je barem imao tetku. Ja sam morao da se zadovoljim četvoricom mamine braće.

Najmlađi je bio osećajan kao ona i u toj bujici losiona za brijanje on je za mene bio oličenje ženskog elementa. Počeo sam da ga zovem Moj Ujka. Osećao sam očajničku potrebu da nametnem čvrste veze onima koji su i dalje bili živi.

Jedne subote popodne, Moj Ujka me je odveo da obiđem drugu baku, koja je živela u staračkom domu s pogledom na vinograde na obroncima Langi. Usput sam saznao zašto više ne mogu da računam na nju.

Baka Đulija je imala previše dece i snašlo ju je mnogo nedaća. Njeno najmlađe dete bio je upravo Moj Ujka. Dok ga je nosila u stomaku, dobila je rubeole i od tada je patila od povremenih epileptičnih napada.

Po izbijanju Drugog svetskog rata muž joj je umro na rukama od posledica prehlade koja se mogla izlečiti da su imali penicilin. Ostavio joj je udovičku penziju i petoro siročadi prazna stomaka koji je moralo da napuni najstarije dete: u šesnaestoj godini, moja mama je počela da radi u *Fijatu* kao daktilografinja, i nije prestala da se stara o majci i braći.

Mogao bih da posvedočim da je i kasnije brinula o njima. Kroz našu kuću neprekidno su kružili zbunjeni momci koji su se Velikoj Sestri obraćali za sve i svašta: zbog ljubavi, posla, boje čarapa.

Mama ih je primala u kuhinji, gde su kao nadoknadu za savete ostavljali kutiju ušećerenih badema. Ja sam sa svog privilegovanog položaja trebica graška i prvog kuvaričinog pomoćnika slušao nerazumljive razgovore, začinjene izrazima kao što su „dobra devojka“ i „siguran posao“.

Moj Ujka je bio desetak godina mlađi od mame i pomalo se osećao kao da joj je sin. Ispričao mi je kako je jedne noći prešao ceo grad na rasklimatanom skuteru da bi stigao do bolnice u kojoj sam ja upravo

bio došao na svet. Dok su ostali rođaci opsedali babicu ne bi li čuli detalje o meni, on je pre svega želeo da sazna kako je ona.

– Toliko puta mi je pokazala tvoje govance!

– Kako to misliš? – Pocrveneo sam.

– Kakio si u nošu u obliku guske. Tvoja mama ju je nosila po kući, veličajući njen sadržaj kao da je reč o nekoj skulpturi. Bila je luda za tobom.

– A zašto je onda otišla?

Očigledno je da sam joj se sviđao dok sam koristio nošu. Otkako sam prešao na klozetsku šolju, prestala je da me voli.

– Nije to bio njen izbor. Sudbina joj se sručila na glavu...

Moj Ujka je odvojio ruku s volana i natakao naočare za sunce da ne bih video kako plače.

Kad smo stigli u starački dom prošli smo kroz prostorije pune staraca. Da li ću ikada videti mamu s borama na licu? Ili će zauvek ostati mlada gospođa s fotografije koja me posmatra s jedne police s knjigama? Niska bisera i bluzica od trikotaže postarale su se da joj dodaju nekoliko godina, ali njen mladalački osmeh i plave bistre oči, još spremne da se začude, sprečile su taj pokušaj.

Baka Đulija nam je pošla u susret u nestabilnim papučama. Zagrlila me je više očajnički nego s ljubavlju i odvukla me u sobu punu zelenila.

– Šta su to uradili mojoj ćerki? – zavapila je, pre nego što je Moj Ujka uspeo da me iščupa iz njenog stiska.

Nikada nisam ni pomislio da je moja mama i nečija ćerka.

Začudilo me je saznanje da niko još nije rekao baki Đuliji istinu, to jest da je mama po povratku iz kupovine srela jednu Gadnu Bolest.

Da me Moj Ujka nije odvukao napolje, ja bih joj opisao razvoj događaja, prećutavši joj jedino svoje nedoumice u vezi s kućnom haljinom. Objasnio bih joj da preokretima još nije došao kraj i da za ovim sledi ponovno pojavljivanje Nestale.

Zar mame nemaju naročitu dozvolu koja im omogućava da po sopstvenom nahođenju odluče kada će i na koji način izaći na scenu?

Dok sam sedeo u kolima pored Mog Ujke, upinjao sam se da gledam u put. Posle svakog reklamnog plakata zakleo bih se samom

sebi da ću kod sledećeg naćeti jednu temu. Umesto toga, izbegavao sam je sve do kuće.

Izvesna pitanja izazivaju strah. Ili su me više plašili odgovori na njih.

7.

Kad je reč o bakama, situacija je bila beznadežna, ali i ostale zamene za mamu odustajale su jedna po jedna.

Kako je imala dve ćerke o kojima je morala da se stara, Madamin nije mogla da se preseli u našu kuću.

Kuma nije imala dece, ali se posvađala s tatom. Bio je to leden sukob, prožet neizgovorenim rečima. Ona i čika Nevio najpre su proredili dolaske, a onda su sasvim nestali.

Moj otac je na taj slučaj stavio tačku jednim od svojih slogana kojima je glumio jakog čoveka: – Velika je nesreća kad čovek mora da se osloni na svoje bližnje, ali nama, srećom, niko nije potreban.

Možda sam se zapitao da li je postojala neka veza između tog tajanstvenog razdora i mamine sudbine. Ili se nijednom nisam zapitao: pamćenje je ulepšavalo uspomene i pretvorilo me u malog islednika u potrazi za tragovima, a ja sam zapravo bio samo dete pobenavelo od bola koje je i dalje poricalo majčinu smrt.

U pustinji bez žena koja je pojačavala moju žeđ, ostale su mi učiteljica i mame mojih drugova.

Učiteljica je imala mozak u obliku srca. Mi učenici bili smo četrdesetoro njene usvojene dece. Previše za bilo koju majku, ali ne i za nju, koja je svakom umela da zaviri u dušu, dozirajući prekore i pohvale.

Odrasla je u porodici socijalista i gadno je umela da oplete po Amerikancima koji su se u to vreme bili zaglibili u rat u Vijetnamu. Ja bih zapamtio njene reči i preneo ih tati koji je, s druge strane, obožavao Amerikance, zato što su mu pomogli da najuri naciste iz Italije. Mislim da sam tada naučio osnove onoga što će kasnije postati moje zanimanje. Zapamtiti i preneti. Pomalo pristrasno, ali svestan da svaki događaj uvek ima najmanje dve strane.

Tata je ćutke slušao moje izveštaje. Mama i on nikada nisu dovodili u pitanje učiteljičin autoritet. Kad bih dobio lošu ocenu, to bi značilo

da sam je i zaslužio, a ne da je ona imala nekih predrasuda u odnosu na mene. Prvi autoriteti u mom životu bili su ljudi dovoljno sigurni u sebe da ne omalovažavaju jedni druge i ulivali su mi ohrabrujući osećaj da živim u uređenom svetu.

Mamin odlazak uprljao je tu čisti sliku, utisnuvši mi znak drugačijeg deteta. Mali lord koji je rastao u zlatnom kraljevstvu, s nežnom ali pravičnom majkom i strogim ali pravičnim ocem, odjednom je gurnut u prašinu.

Bio sam jedini u razredu koji više nije imao majku punu ljubavi. Iako je učiteljica vodila računa da nikad ne izgovori reč „mama“ u mom prisustvu, nelagoda zbog položaja siročeta mešala se u meni sa strahom da je taj položaj neopoziv i pothranjivala je demona agresivnosti.

Tokom prvih školskih godina potvrdio sam osobine svog horoskopskog znaka, Vage, ističući se među drugovima ulogom pomiritelja. Sada sam, međutim, reagovao grubo na provokacije siledžija.

Zašto bih i dalje morao da budem dobar kad ionako nije više bilo nikoga da mi kaže da sam dobar?

* * *

Mame ostale dece grlile su me s ljubavlju prožetom sažaljenjem, kao da sam plišana igračka koja je upala u baru: trudeći se da se ne isprljaju previše. Sasvim drugačije su grlile svoju decu, onako kako je moja mama grlila mene. To je bila neka vrsta iskonskog nagona.

Nije lako ostati siročić u zemlji maminih sinova. Naravno, kako je ujedno reč i o zemlji ljudi sklonih izigravanju žrtvi, prerani gubitak roditelja, ako se dobro iskoristi, može ti podariti oreol koji garantuje zaštitu od kažnjavanja. Ipak, čovek mora da bude rođen za ulogu žrtve.

Ja nisam tražio sažaljenje i povlastice, nego ljubav. Želeo sam da neko navija za mene. Međutim, nije bilo te mame kojoj bih ja ikada mogao da postanem prvi na spisku.

Očajanje sam skrivao iza maske ponosa, nadahnutog epskom poezijom o usamljenom junaku koji je dovoljan sam sebi.

Nikada nisam podnosio ljude sklone samosažaljevanju. Ni noću nisam plakao nad svojom sudbinom. I dalje sam verovao da ću se jednog jutra probuditi i da ću u dnu kreveta ugledati mamu u kućnoj

haljini. Nisam želeo da zatekne jastuk natopljen suzama.

8.

Sve dok nije stigla Mita, dadilja zadužena da ukloni prašinu s mog života.

Zamišljao sam neku Meri Popins koja će me obasipati poljupcima i čokoladnim tortama. Moja jedina briga bila je da dadilja ne bude previše lepa pa da se tata oženi njome.

Čim sam je ugledao, odahnuo sam od olakšanja: imala je brkove kao jedna tetkica u mojoj školi. Iskezila se kao mumija otkrivajući desni i umalo se nisam srušio od zadaha koji joj se širio iz usta.

– Biće da je lepa iznutra – nagađao je Moj Ujka.

Prevario se.

Mita je pre toga bila u službi neke grofice, rođake Anjelijevih, koja je živela na brežuljku. Rad u našoj kući doživela je kao nazadovanje, a mene kao nesreću.

Sećajući se maminih zagrljaja punih ljubavi, pokušao sam da uspostavim fizički kontakt s njom. Pošto sam se uverio u krutost njenog ophođenja, pokušao sam da doprem do njenih osećanja. Ali u toj pustari nije bilo mesta za one koji su želeli da ostave trag drugačiji od nostalgичnog uzdizanja izgubljene grofice i zloradog poređenja s njom, od jedinih trenutaka u kojima se njen život približio bajci.

Prvi put sam naišao na istinski bezosećajnu osobu i nisam se mirio s pomišlju da moram da se prilagodim njenom načinu razgovora. Želeo sam publiku, oduševljenu mojim monolozima, a zbog činjenice da Mita nije razumela ni najosnovnije rasuđivanje odustajao sam od naših razgovora uz osećaj da sam lud i neshvaćen.

Zajednička tema bio nam je jedino televizijski program, za koji je s pravom mogla da se proglasi stručnjakom budući da je revnosno čitala TV vodiče.

Gajila je kult voditelja i pevača koji su predstavljali božanstva njene paganske religije. Zemlju i nebesa stvorio je za šest dana Majk Buondorno, koji je sedmog otišao na zasluženi odmor, prepustivši

mesto zabavnom programu Pipa Bauda.

Ali istinski čudesan događaj u istoriji čovečanstva predstavljalo je pojavljivanje Điljole Činkveti na festivalu u San Remu. Iako je prošlo već nekoliko godina od tog čuda, Mita je i dalje oplakivala taj izgubljeni raj u kojem je Činkvetijeva pevala „Non ho l'età per amarti“, a ona peglala rublje svoje grofice.

Jedne jesenje subote, tata je izašao na večeru. Prvi put me je ostavio samog uveče, i ta novina izazvala je izvestan nemir u meni.

Mita je bila zauzela dnevnu sobu i sela ispred televizora uz otvoren TV vodič na krilu, kao da je misna knjiga. Trebalo je da počne *Kanconisima*, nadmetanje pevača za koje su gledaoci glasali putem loto-listića.

Ushićena glasačica obdarena izvesnom doslednošću, Mita je favorizovala mlade talente poput Mina Reitana i Masima Ranijerija. Otkrila mi je imena njihovih devojaka i uputila me u mnoge druge tajne, ali njene reči ubrzo su izmakle mojoj pažnji, zato što se na televizijskom ekranu pojavilo nešto što me je potpuno zaokupilo.

Jedan pupak.

Devojka koja se odvažila da ga pokaže javno, zvala se Rafaela Kara, bila je Romanjolka kao moja baka Ema i plavuša kao moja mama. Kasnije se pojavila u mini-suknji praveći smele pokrete nogama znalački istaknutim crnim čarapama.

Bio sam previše zelen da bih u tim pokretima mogao da naslutim nagoveštaje čulnosti, ali vrelina koju su te slike izazvale stvorila je pukotinu u otvrdlim zidovima moje duše. Na kraju plesne tačke, raznežio sam se u Mitinom zagrljaju i zadržavajući dah kao neki ronilac, poljubio sam joj upale obraze.

– Hoćeš li ti sada da budeš moja mama? – upitah je postićeno.

– Žao mi je, dečko...

Upravo tako je rekla: dečko. Ne oslovivši me po imenu.

– Žao mi je, dečko... Ne mogu da te zavolim. Ni mene niko nikad nije voleo... i ne znam kako to izgleda.

– Ako hoćeš, ja ću da te naučim.

Istini za volju, i dalje sam se prisećao kako to izgleda.

– Ne mogu... izvini...

Prešla je rukom preko očiju i otišla u kupatilo upravo u trenutku kad

je zapevao Masimo Ranijeri.

Tek tada sam osetio kako se u meni ruši gvozdena zavesa, ta iluzija da ću ponovo osetiti izgubljenu ljubav, koja me je godinu dana držala prikovanog za jedan zamišljeni svet.

Priznao sam sebi da je mama zauvek otišla i da me više niko neće voleti, prihvatiti i zaštititi kao ona.

Zagnjurio sam lice u jastuče na sofi i najzad zaplakao nad njenom sudbinom. I nad svojom.

9.

Kandidatkinje za novu mamu padale su jedna za drugom, a za njima i nade da ću povratiti onu pravu. Ostao mi je samo tata.

Da bi se donekle ispunila praznina koju ostavlja majčina smrt, treba biti muškarac sa ženskom stranom. Po potrebi strog, ali osećajan. Međutim, tata je bio jednostavno muškarac, koji je rastao zadojen mitovima o dva jaka čoveka: baki Emi i Napoleonu.

Imao je krupne šake i mrk pogled koji je ulivao strahopoštovanje onima koji ga ne poznaju, pa čak i meni. Kao da nije bio u stanju da me pomiluje a da taj dodir ne liči na ćušku ili da napravi pristojnu belu kafu. U prelaznom dobu između mamine smrti i Mitinog dolaska, morao je da igra ulogu koja mu ne leži.

Posle časova, milosrdna majka jednog mog druga odvezla bi me do zgrade državne ustanove u kojoj je radio do dva sata popodne. Šćućuren u jednom uglu njegovog stola, čekao sam sudbonosni sat škrabajući divovske grozdove na pozadini papira koje sam našao u korpi za smeće. Mama je bila iščezla i s mojih crteža.

Kad bi se flomaster potrošio, tata bi mi dozvolio da uzmem hemijsku olovku, ali čim bismo ustali spremajući se da pođemo kući, zahtevao je da je vratim na mesto.

– To nije naše. Pripada državi.

Odrastao sam ubeđen da je Država neki proizvođač hemijskih olovaka.

U pola tri bismo seli za kuhinjski sto i to su bili najgori trenuci u toku dana, jer me je sve u toj prostoriji podsećalo na mamu.

Tata je spremao ručak. Njegovi ručkovi ostavili su mi osećaj začudnog poštovanja i težine u stomaku. Taj prizor delovao mi je toliko besmisleno da se graničio s genijalnošću. Njegov specijalitet bilo je podgrejano meso iz konzerve.

Muškarac sa ženskom stranom potražio bi dadilju koja je pre svega u stanju da zagreje moje srce. Ali u očima mog oca, izvesne teme predstavljale su samo stilske vežbe za sanjare. Prilikom izbora Mite

rukovodio se jedinim vrednostima za koje je znao: poštenjem i praktičnošću.

Ponovo sam jeo hladno meso iz konzerve, koje je bilo u potpunom skladu s temperaturom koja je vladala u kući. Zauzvrat sam svoju sobu morao da prepustim novopridošlj i da spavam s njim.

Mamina velika postelja nestala je kako bi napravila mesta za dva manja kreveta s prekrivačima na crne i smeđe rombove.

Prekrivači su bili najmanji problem. Tata je hrkao kao medved koji se prejeo meda. Jedino rešenje bilo je zaspati pre nego što se on uvuče u jazbinu.

Svaki odnos izdvaja se nekom osnovnom crtom, a naš je zauvek bio vezan za jedan proplanak mog detinjstva. Jednom prilikom, dok sam se uporno gegao ka lopti koju mi je otac dobacio, umalo da zgazim jednu belu radu, koju sam zatim ubrao kako bih je poklonio mami.

Nju je to dirnulo, a on je posumnjao u moju muškost. Da nije možda u Napoleonovim biografijama, koje je tata naučio gotovo napamet, pisalo kako je u osvit svoje karijere budući vojskovođa više voleo da bere bele rade za majku umesto da izražava svoju volju za moć šutirajući nešto ili nekoga?

Ta epizoda me je decenijama proganjala kao neko proročanstvo: „S druge strane, kad je bio mali, saginjao se da ubere margarite...“

Lišeno majčinog ublažavajućeg posredovanja, trvenje koje je između nas dvojice izazivala razlika u karakterima izgubilo je svaki privid životnosti i pretvorilo se u muklo davanje oduška dve žrtve među kojima nema razumevanja. Sigurno ni njemu nije bilo lako da živi sa sinom čiji su ga fizički izgled i izvesne karakterne crte stalno podsećali na ženu koju je izgubio. Ali ja sam bio previše obuzet svojom patnjom da bih se zanimao za njegovu.

Mama je bila tabu tema. Samo jednom sam se usudio da ga upitam koja to nesreća, na nekoj hipotetičkoj skali, zaslužuje prvo mesto: prerani gubitak žene ili majke?

Pitanje nije bilo podstaknuto nekom filozofskom radoznalošću, više je bilo poziv u pomoć. Bilo je prošlo samo nekoliko meseci od one večeri kad sam otkrio da žene imaju pupak i da se mama neće vratiti. Obuzela me je očajnička želja da obojica osetimo ganutost.

Bili smo u njegovim kolima, fijatu 124 kupe, primerenijim nekom sitnom vozaču trka nego tako krupnom čoveku. Krenuli smo kod Đorđa i Đinete na rođendansku proslavu.

Održao mi je vrlo racionalan govor koji je potrajao koliko i crveno svetlo na tri semafora i završio se dok se parkirao vozeći u rikverc, sledećim svečanim zaključkom: obojica smo loše prošli, ali ti si prošao malo gore, zato što za ženu možeš naći zamenu, za majku ne možeš.

Izašao je iz kola i više nismo razgovarali o tome.

10.

Jedina veza između nas bio je Bik.¹

Kad sam bio mali, mislio sam da je priča o *Velikom Torinu* bajka. Tata mi ju je pričao da bi me uspavao, ali srećom, ja nijednom nisam zaspao.

Želeo sam da čujem kraj, a kraj je svaki put bio isti: pošto su dali stotine golova i pobedili na stotinama utakmica, Ti Ondašnji – tako ih je zvao, i to su bile jedine prilike u kojima je pokazivao da je ganut – ušli su u avion za raj i više se nisu vratili.

Sve je bilo jasno, potpuno. Smrt još nije postojala za mene. Upoznaću je dve godine kasnije, ponovo preko *Bika*, strogog životnog učitelja.

Uoči derbija protiv *Juventusa*, dobio sam grip. Ali dovoljno je bilo da mama siđe da kupi lekove i već mi je bilo bolje.

Pošto sam postavio jednu vazu i držač za kišobrane kao stative, razigrao sam se u hodniku, bosim stopalima obuzdavajući jednu gumenu lopticu. Sve sam obavio sam, čak i radio-prenos, piskavim glasom izvikujući ime omiljenog fudbalera.

– Đidi Meroni se probija napred, oslobađa se jednog igrača *Juventusa*, još jednog i još jednog... Ali šta on to radi? Neverovatno! Vraća se i ponovo se oslobađa jednog po jednog. Sad je ispred golmana: proturio mu je loptu kroz noge, preko glave, ispod mišice... Meroni je sam, gol je prazan...

Rikardo, navijač *Juventusa* s drugog sprata, pozvonio je na vrata.

– Meroni je mrtav, mrtav je! – veselo je zapevušio s onom ljupkom zburadošću koja pokatkad pokreće decu.

– Šta to pričaš?! – proderao sam se, i dalje pimplujući lopticom. – Ja sam Meroni!

Sam, pred praznim golom.

– Ti Meroni?! Jesi li ti lud? Uključi radio. Udarila su ga kola.

Ovoga puta nije bilo aviona.

Otišao sam s tatom na derbi i pobedili smo četiri nula, uz jecaje.

Tipična radost navijača *Bika*. Bilo je to moje navijačko vatreno krštenje. Zvanično pristupanje sekti tugaljivih ali neukrotivih navijača koji prkose sudbini.

Moje nedelje odvijale su se u skladu s nepromenljivim ritualom. Tata bi za ručkom nabrajao sve razloge zbog kojih me neće povesti na stadion, a ti razlozi su se na kraju uvek svodili na samo jedan: smučilo mu se da gubi vreme i novac na gomilu nesposobnjakovića koji su uzurpirali ime Tih Ondašnjih.

Pošto bi hirurškim pokretima oljuštio jednu jabuku, zavukao bi se u dnevnu sobu praveći se da gleda televiziju, dok sam se ja polako oblačio: crveni šorts i šal, a ostalo šta mi dođe pod ruku.

Posle dnevnika, tata bi provirio kroz prozor i zagledao bi se u navijače koji su stajali ispred kapija. Živeli smo naspram stadiona.

Nekoliko minuta bi ih ćutke posmatrao. Onda bi uzdahnuo, silovito kao da je dunuo monsunski vetar, ušao bi u garderobu da se obuče i odatle bi mi doviknuo: – Idemo! Ali da znaš da to radim samo zbog tebe.

Ja sam već čitavu večnost stajao u hodniku, oslonjen o zastavu boje krvi i crne pijemontske barbere, koju mi je poklonio Moj Ujka. Uvek smo ulazili posle početka utakmice i svaki put me je bilo sramota, kao onda kad me je tata sa zakašnjenjem ostavljao u školi: mami se to nikad ne bi desilo.

Ona je bila neosetljiva na navijačke opsesije, ali morala je da nauči da živi s tim.

Kad joj je, jedne prolećne nedelje pre mog rođenja, tata nagovestio mogućnost da obiđu mesta na kojima se odvijala radnja *Verenika*, nesrećnica je pristala. Nije znala da je tog dana *Bik* trebalo da igra utakmicu upravo na jezeru Komo.

Dok su pijuckali kapučino ispred palate Bezimenog,² on joj pokaza, tobože začuđen, plakat s najavom utakmice, okačen o jedan zid kafea.

Kad su ušli na stadion, mama je tražila da, ako već mora da bude tu, barem sedne: već nekoliko meseci nosila je u utrobi jednog vatreneog navijača.

Ja sam iz njenog stomaka izašao mnogo utakmica kasnije, ali ta mi je bila prva u životu. Završila se nerešeno, jedan prema jedan, na kiši. Ali ja sam u svojoj toploj loži još uvek bio siguran.

Otkako se mama pridružila Đidiju Meroniju i *Velikom Torinu*, ni u šta više nisam bio siguran. Sve reči koje bih izgovorio tokom poslednjeg dana u nedelji mogle su da stanu u jednu kesicu.

Tata je bio uveren da jedino pogled na *Bika* može da me razveseli i zato je počeo da me vodi i na utakmice u gostima. Silne mi radosti. Sećam se jedne u Varezeu, kad smo tri minuta pre kraja vodili dva nula. Završilo se nerešeno, a ja sam u povratku sve vreme povraćao.

Onda je, međutim, došlo proleće i malo-pomalo, *Bik* je preskočio sve ostale na tabeli. Da smo one uskršnje nedelje pobedili *Napoli* kod kuće, prestigli bismo i Juventus i stigli na vrh kao Ti Ondašnji.

Tom prilikom me je tata odveo na stadion sat ranije, ali ni to nije mnogo pomoglo: u poslednjem minutu i dalje je bilo nula nula. Pogledao sam oca, teren, tribine. I pošto niko ništa nije preduzimao, obratio sam se direktno Bogu.

– Molim te, gospode, pusti nas da damo gol. Već si mi uzeo mamu, dužan si mi.

Sledećeg trenutka, trener *Bika* uveo je u igru najsitnijeg napadača na svetu. Zvao se Toski i, kao pravi đavolak, odmah se pritajio među vlatima trave.

Lopta se odmarala u naručju protivničkog golmana, koji ju je zatim dodao beku, a ovaj se spremio da mu je vrati...

U tom trenutku đavolku je dosadilo. Iskočio je iz svog skrovišta, dokopao se usamljene lopte i gurnuo je u mrežu.

U opštem oduševljenju koje je usledilo, niko nije primetio jedanaestogodišnjeg dečaka koji je podigao sklopljene dlanove ka nebu.

– Hvala ti, bože! – uzviknuo sam, padajući na kolena.

Hvala, kako da ne. Na kraju prvenstva sudije su poništile dva regularna gola *Biku* i *Juve* je s jednim bodom razlike osvojio šampionat. Sve to samo da bi Rikardo mogao da zalepi sličice svojih obožavanih *Pidžama* (tako su bili prozvali fudbalere *Juventusa* zbog prugastih dresova) na zidove lifta.

Stomak mi se tako bio skvrčio da sam nedelju dana jeo samo grisine. Nisam prestajao da se pitam da li je moguće da je Bog toliki sadista kad je odlučio da od mene napravi siročić i navijača jednog

baksuznog tima.

11.

Sa završetkom nižih razreda osnovne škole izgubio sam i poslednji oslonac, učiteljicu. Tumorao sam bez cilja kroz maglovit prostor i malo-pomalo obuzimalo me je osećanje koje me više neće napuštati: kao da me je neki pretežak demon prikovao za tlo. Mlitavo sunderasto čudovište koje se hranilo mojim strahovima: nepoverenjem, odbijanjem, napuštanjem.

Nazvao sam ga Belfegorom, fantomom iz *Luvra* iz jednog televizijskog filma, koji je od Polifema preuzeo primat nad mojim dečjim strahovima.

Mučio me je pitanjima. Pored toliko mama, kako to da je baš moja umrla? Moje drugove su u školu vodile mame, jeli su odreske pržene na puteru koje su im spremale mame, kad bi se uplašili utočište bi našli u maminom zagrljaju. Zašto ja to nisam mogao?

Moj dečji mozak radio je punom parom u potrazi za odgovorima. Da sam se propeo na prste, video bih da na svetu postoje i mnogo gore nedoslednosti: ratovi, epidemije, poplave. Ali Belfegor me je stalno vukao naniže. A odatle, jedino što sam uspevao da nazrem bilo je obzorje mog malog života.

Tata bi mi povremeno pripretilo da će me poslati u internat. To se događalo kad bih zaboravio protezu na tanjiru u restoranu. Ili kad bih zahtevao da otpusti Mitu i zameni je nekim ljudskim bićem.

Postao sam strastveni čitalac romana o sirotištima. *Bez porodice* i *Oliver Twist* spavali su pod mojim jastukom, ali nisu mi pružali nikakvu utehu. Čak sam počeo da zavidim glavnim junacima. Bili su očajnici među drugim očajnicima i zajednička muka omogućavala im je da se ne osećaju drugačijim kao što sam se ja osećao kad sam posle prva četiri razreda završio u jednoj katoličkoj školi za dečake, među tatinim sinovima mnogo imućnijim od mene.

Trebala mi je još jedna učiteljica. Umesto nje, zapao mi je otac Lobanja.

Nadimak je bio nadahnut zastrašujućim oblikom njegove glave. Dokazujući hiljadugodišnju mudrost Crkve, kongregacija kojoj je pripadao prognala ga je u Libiju, ali on je pobjegao iz Gadafijevog čistilišta kako bi mene zatočio u svoje. Kad bih se pobunio protiv neke nepravde, a u mojim očima sve je bilo nepravda, udario bi me četvrtastim zglavcima prstiju po potiljku. Otkrivajući desni slične Mitinim, prosiktao bi: – Ti me ne voliš...

Zaista ga nisam voleo. Osećao sam se kao negativni junak jedinog romana koji Dickens nije imao srca da napiše: priče o dečaku kojeg su bez razloga lišili žena njegovog života prisiljavajući ga da odrasta uz jednu bezosećajnu dadilju i nasilnog sveštenika.

Tata me je upisao u privatnu školu zato što je bila jedina u kojoj će me držati zatvorenog sve do večeri, oslobađajući time njega obaveze da brine o meni tokom dana. Ali primamljiva činjenica da nisam morao da gledao Mitu na dnevnom svetlu imala je svoju cenu. Školsku menzu.

Tako zamišljam sedmi krug pakla: mračna pravougaona sala prožeta smradom nogu, u kojoj kuvar alergičan na sapun rukama ređa krokete od krompira na poslužavnik, a ogromni kazani brboću u mraku skrivajući u sebi čarobni napitak koji će svakog gladnog učenika navesti na dobrovoljni post.

Kad bi se podigli poklopci, miris u sali bi se promenio i stari dobri smrad nogu potisnuo bi vonj pokvarenog sira. Dok su oni u kuhinji prelivali sadržaj iz kazana u činije za supu, otac Lobanja lično je nadzirao uzvišeni ritual: molitvu kojom smo zahvaljivali Gospodu za splachine nasušne.

Rižoto s džigericom.

Kad sam ga prvi put probao, ispovraćao sam se, začudivši se kad sam video da nema nikakve razlike između onog što sam izbljuvao na pod i onog što je ostalo u tanjiru. Po tamnom bučkurišu plivale su iznutrice životinja koje je Lobanja žrtvovao tokom jezivog kuhinjskog obreda.

Idejni tvorac te poslastice bio je on lično. Naslućivao sam to dok sam ga gledao kako sa strašću kruži između stolova proveravajući da li ima dovoljno za sve. Čim bi naišao na nekog gadljivog zloješnjog momka, opomenuo bi ga udarcem zglavcima u potiljak.

Nikada se nisam obraćao mami za pomoć. Nju sam zaledio u nekoj

nedostižnoj dimenziji. Ali pred rižotom s džigericom bio sam prinuđen da napravim izuzetak.

– Daj mi neku ideju, mamice.

Kad samo pomislim da mi je reč „mamice“ uvek delovala odbojno.

Ideja se ukazala dok je otac Lobanja stajao dva stola dalje. Za ostvarenje su mi bili potrebni brzina i čelični nervi. Podigao sam tanjir pun džigerice i zadržavši dah dodao ga preko glave nekoliko drugova Rozolinu, momku koji je jeo sve, čak i papiriće od bombona i poklopce hemijskih olovaka koje je pre njega neko već bio izgrizao.

Džigerica je čak i njemu bila odvratna, ali ne dovoljno da bi mogao da zaustavi neprekidni radni ciklus svog stomaka. U tri halapljiva zalogaja ispraznio je tanjir i vratio mi ga trenutak pre nego što ga je Lobanja pogledom iza naočara podvrgao mikroskopskom ispitivanju.

Rozolino mi je čistio tanjir od ručka do ručka. Ali jednom prilikom je – jednom prokletom prilikom – bljucnuo malo mrkih splačina u tanjir.

– Mama te nije naučila da umačeš? – dunu mi za vrat Lobanja.

Zatim umoči parče hleba u onaj bučkuriš i gurnu mi ga u usta.

Spontanom gestom odbacio sam taj neprijateljski zalogaj: ispljunuo sam ga na odoru onog koji mi ga je ponudio. Isključen sam s nastave na dva dana, a tata do leta nije progovorio sa mnom. Komunicirali smo gestovima.

U tim godinama, neki dečaci podmeću požare u školama i prkose policiji. Ja sam ispljunuo čorbuljak s džigericom na sveštenika, ali mene niko nije smatrao junakom.

12.

Rozolino je u Torino stigao sa Sicilije taman na vreme da padne šaka Lobanji. Rozolinov otac je, po njegovim rečima, zarađivao milijarde. Ali njegovi plavokosi drugovi tvrdili su da on smrdi. A to je, uz njegov južnjački akcenat, bilo dovoljno da se upiše u klub odbačenih.

Iz naše zajedničke muke, rodilo se prijateljstvo koje je svake večeri dok smo se školskim autobusom vraćali kući, bilo osuđivano na propast. Tapkali smo sličice fudbalera o meku površinu sedišta. Svaku koju bismo uspeli da okrenemo, imali smo pravo i da prisvojimo.

Rozolino je varao, kao i ja uostalom, ali ja nisam bio dovoljno vešt. Onda bismo izvredali jedan drugog.

– Seljačino južnjačka!

– Kopile!

Nisam znao šta ta reč znači, a kad sam otkrio, moj drug se već bio preselio u drugi grad.

Njemu sam, kao i svima ostalima, ispričao kako moja mama nikad ne dolazi po mene u školu zato što mnogo putuje zbog posla. Radila je kao predstavica neke indijske kozmetičke kuće.

Originalno, zar ne? Jednom prilikom, mama je primila u kuću neku prodavačicu kozmetičkih proizvoda. Nejasno se sećam te gospođe koja joj je mazala nokte ružičastim lakom. Ali detalj u vezi s Indijom rezultat je umetničke slobode, nadahnut nečim što se dogodilo nedugo pre toga.

Božićni raspusti trajali su koliko i produženi vikend, opterećeni strahom od povratka. O mami se nije pričalo čak ni na groblju, gde se tata radije usredsređivao na praktične stvari: kupiti veštačko cveće koje duže traje, pomeriti pokretne lestve uz rozarijum s čijeg se vrha pokojnica osmehivala na jednoj fotografiji, popeti se i sipati vodu u vazu (čemu voda kad je cveće ionako veštačko?), sići i vratiti

lestve s točkićima na mesto na kojem smo ih i zatekli.

Pošto bismo nekoliko minuta ćutke stajali gledajući uvis, vratili bismo se kući da ubijemo vreme. On u jednoj sobi, ja u drugoj, a između nas Mita ispred uključenog televizora. Odbijali smo pozive Mog Ujke da mu se pridružimo na Badnje večer – „nama ionako niko ne treba“ – a to što je važno za Badnje večer primenjivalo se i za božićni ručak.

Pošto se za Novu godinu fudbalsko prvenstvo prekidalo, trebalo je smisliti neku rasonodu i tati je sinulo da bismo mogli da otputujemo u Indiju. Do Nju Delhija, a zatim do Benaresa, svetog grada, čuvenog po stepeništu koje se spušta do Ganga uzavrelog od svakojakih nesrećnika, tako da bismo nas dvojica svojim dolaskom najzad upotpunili tu sliku.

Turistička grupa vrela je od mama. Na sve strane su odjekivala njihova zabrinuta naređenja u vezi sa stvarima, životinjama i prosjacima koje treba izbegavati. Tata ih je podražavao kako je znao i umeo, ali nedostajala mu je njihova sposobnost sagledavanja i njihova upornost. Zato sam ja sve vreme upadao u neprilike. Ostala deca su mi zavidela.

Voleo bih da sam sačuvao neki duhovni trag hodočašća jednog udovca i jednog siročeta u najmističniju zemlju na planeti. Međutim, moj album s fotografijama s tog putovanja svodi se na zbirku ovozemaljskih poniženja.

Tata časti hotelske konobare u novogodišnjoj noći, a družina Indijaca koji pripadaju najvišoj kasti izlazi iz sale popreko nas gledajući.

Tata s ružičastim turbanom na glavi kao maharadža, penje se na slona, a ja se, da ne bih umro od stida, krijem iza stuba nekog induskog hrama.

Tatin prijatelj obraća se na italijansko-francuskom jednom Asteriksovom zemljaku koji mu je upravo bio zario viljušku u dlan kad su, kao i svakog dana, krenuli u napad na bife: „Vu franse nevaspitan. Ž sui Italijan i ž ponosan na to!“

Ponovo tata, kojeg sam iznenadio u hotelskom hodniku kako se ljubaka s jednom gospođom iz naše turističke grupe. Plavuša s nožurdama utegnutim u čarape sa šarom, koje joj kao pitoni palacaju ispod suknje.

Pravio sam se da se ništa nije dogodilo, ali čim smo se vratili u Italiju napisao sam mu pismo na dvadesetak strana, čiju sam suštinu istakao poslednjom rečenicom: „Ako se oženiš nekom drugom mamom, ja odlazim od kuće.“

Uzalud sam čekao odgovor. Ali žena piton zauvek je nestala u prašumi.

*Ispostavilo se da je stvarnost krvava
tiranka*

13.

Pošto se ispostavilo da je stvarnost krvava tiranka, utočište sam potražio u mašti.

Naglas sam svojim radio-prenosima zabavljao zidove dnevne sobe, lupkajući tamnoplavom maramicom s belim tufnama koja je pripadala mami.

To lupkanje je stvaralo odsečne zvuke: tap-tap, a tom onomatopejom Moj Ujka je nazvao i moju igru. Jedino je on bio upućen u nedodirljive misterije koje su se događale iza mojih zatvorenih vrata.

Čim bih uzeo tu čudesnu maramicu, na ekranu mog ushićenog uma počele bi da se smenjuju slike jednog fudbalera, mog imenjaka, koji se isticao izuzetnim umećem i životinjskom snagom. Posle svakog gola moj dvojnik je mahao rukama ka nekoj neodređenoj tački na tribinama, odakle mu je žena prepoznatljiva samo po plavoj kosi uzvraćala pozdrav ljupkim tapšanjem.

Ako je u kući bilo još nekoga, a Mita je bezmalo uvek bila tu, govorio bih tiše ili bih muzikom nadjačao svoj glas. Ali događalo se da ona iznenada otvori vrata i da me zatekne zajapurenog lica, s maminom maramicom u ruci.

– Ti si lud! Reći ću to tvom ocu kad se bude vratio.

* * *

Obilno sam se znojio. Danju i noću, leti i zimi. Znojenje je bilo moje plakanje.

Belfegor nije podnosio suze. Kao i svi zlotvori duše, i on je bio uveren da radi za moje dobro. Nije mogao da mi pruži ljubav, ali mogao je da spreči svet da mi nanosi bol: dovoljno je bilo onemogućiti taj svet da prodre do mene. Belfegor je mrzeo istinu i njegova misija je bila da mi ukaže na izlaz iz situacija koje su mogle da izazovu moju patnju. Ipak, nije se libio da tu i tamo mahne nekim osećanjem, podstičući time moje autodestruktivne porive kojima sam privlačio pažnju bližnjih.

Najbezazlenija neuroza – neprekidno zurenje u kolena – okončala se onog dana kad sam prvi put obukao duge pantalone. Ali u međuvremenu se pojavila druga, opasnija.

U detinjstvu sam s radošću prihvatao sve vrste bacila. Mama je bila saosećajna negovateljica i ništa nije bilo lepše od višenedelnog izležavanja u krevetu s plikovima na licu i njenim glasom u blizini, dok mi čita bajke i zvižduće pesmice. Ali otkako je negovateljica neočekivano dala otkaz, naslućivao sam da ni bolovanje više neće biti isto.

Tako mi je Belfegor ulio strah da bi nešto moglo da mi se desi. Bez upozorenja bi mi se uvukao u glavu i strogo prošaputao naređenje.

– Uradi to i to da se ne bi razboleo.

Uvek je trebalo da uradim nešto drugačije. Da odjednom stanem nasred ulice i napravim dva koraka nazad i jedan ukoso. Da uštinem nekog prolaznika za zadnjicu i pobegnem. Da razmažem lepak na autobusko sedište i da zbrišem. Da pogodim loptom sliku Bogorodice okačenu u direktorovoj kancelariji.

Uglavnom su to bile sitne nepodopštine. Na prave vandalizme navodio me je samo povremeno, a ja bih se odmah pokajao: pošto sam razmazao lepak na autobusko sedište, sâm sam seo na njega.

Situacija se otrgla kontroli jednog letnjeg dana, usred izleta u prirodu s Đorđom i Đinetom. Pošto je ručao, tata se ispružio na travu i zahrkao. Otkriveni potiljak belasao mu se pola metra dalje od jednog stabla.

Izvaljen na bezbednom rastojanju, poigravao sam se oštrim kamenom kad mi se Belfegor obratio.

– Moraš da ga baciš između stabla i očevog potiljka. Ako to ne uradiš, gadno ćeš se razboleti.

Nisam bio dovoljno smiren kad sam bacio kamen i pogodio sam tatu pravo u potiljak.

Prenuo se iz dremeža i obrušio na mene kao ranjena zver.

Uspentrao sam se uz jednu brdovitu stazu, a on je potrčao za mnom. Pri svakom koraku očajnički sam dahtao.

– Kako ne razumeš? Nisam uspeo i sad ću se razboleti!

– Možeš da se kladiš u to! Jer kad te ja dohvatim...

Nisam se predavao i fobija od bolesti je uminula. Umesto nje, spopao me je strah od lopova. Svake večeri zavirio bih u svaki ugao kuće kako bih se uverio da se nisu zavukli u fioke s rubljem ili vešmašinu. Zapravo, možda sam više tragao za onim što mi je ukradeno nego za lopovima.

Tokom jedne večernje kontrole, pogled na veliku kutiju u tatinoj radnoj sobi u sećanje mi je prizvao događaj iz ranog detinjstva, kad mi je Kuma prišla upitno me gledajući.

– Jesi li možda video mamu? Ne mogu da je nađem.

– Ma šta pričaš? Eno je u kuhinji.

– Jesi li siguran? Ja je nisam videla.

Dozivao sam je ulazeći u sve sobe, sve nespokojniji i nervozniji. Pošto sam zavirio čak u pećnicu, usudio sam se da oskrnavim tatin neprikosnoveni hram, njegovu radnu sobu, ali tamo sam našao samo jednu veliku kutiju ispod stola.

Onda sam se rasplakao, a mama je izašla iz kutije i zagrlila me.

– Hteli smo da se našalimo s tobom!

Bio sam besan kao ris. Deca su ozbiljni ljudi, mrze glupave šale. Znaju da će se, pre ili kasnije, one i ostvariti.

14.

Pošto je preživio atentat kamenom, tata je odlučio da me pošalje psihologu. U stvari, bio je to jedan lekar opšte prakse koji je u slobodno vreme proučavao psihologiju. Za mog oca, odlazak pravom psihologu bio bi ravan priznanju da sam stvarno sišao s uma.

Doktor Frasino je svoje monologe prekidaio razdražujućim pauzama, a ja sam s njegovih seansi izlazio usporenim koracima, podložniji histeričnim napadima nego što sam to bio pre ulaska. Ne sećam se ničega u vezi s njim, osim njegovog zaključka.

– Karakter se oblikuje tokom prve tri godine života. Gubitak majke u devetoj godini ne dovodi do nenadoknadivih posledica, iako naglašava izvesne sklonosti.

Prevod: Da je mali ostao siročić odmah po rođenju, nastavio bi da gađa oca kamenjem. Pošto je izgubio majku malo kasnije, njegovi nestašluci će, u najgorem slučaju, biti kamen oko vrata njegovom ocu.

U tim danima, svi su prisvajali pravo da odlučuju o tome šta je najbolje za mene. Na osnovu nekih rebusa koje nam je otac Lobanja proturio kao test ličnosti, odlučeno je da bi za mene najbolje bilo da se školujem za knjigovođu. Čak je i moj otac prasnuo u smeh na to.

Uzore koji će osvetliti moj put u budućnost našao sam u biografijama. Moje strastveno zanimanje za živote drugih ljudi oduvek je bilo povezano s nesvesnom željom da otkrijem kako su uspeli da prežive prvi susret s bolom.

Želeo sam da me neko uveri da bol koji je obeležio moje detinjstvo neće neopozivo uticati na moj život. U tom periodu pročitao sam da su i Buda i jedan mafijaški kum bili siročići, da su ostali bez majke. Ipak, kasnije su krenuli različitim putevima. Nadao sam se da ću ja naći neku sredinu.

Dovoljno bi mi bilo da sam mogao da stojim čvrsto, obema nogama na zemlji. Umesto toga, koračao sam na vrhovima prstiju, kao neku

šumski duh. Đonovi su mi se izlizali samo u visini prstiju, dok su mi tabani beskorisno lebdeli u vazduhu.

Hodao sam na vrhovima prstiju i stalno zurio u njih, jer nisam bio u stanju da podignem pogled ka nebu.

Imao sam svoje razloge za to. Nebo mi je ulivalo strah. Kao, uostalom, i zemlja.

Moj Ujka mi je dao koristan savet: kad hodaš, isturi bradu kao da njome držiš neku nit čiji ti je drugi kraj zakačen za pupak.

Pokušao sam, vrlo ozbiljno. Ali onda sam naleteo na jedan stub.

U osnovi, moj život je priča o pokušajima da stojim čvrsto na zemlji i da ujedno gledam put neba.

Uprkos koraku šumskog duha, bio sam osrednji dvorišni fudbaler. Leti sam se, tokom popodneva, sastajao s ostalim bubuljičavcima iz kraja na parkiralištu jedne fabrike automobilskih rezervnih delova.

Podelili bismo se na navijače *Bika* i na pristalice *Juventusa*, a onda bismo bacali novčić kako bismo odlučili za koji tim će igrati jedini navijač *Intera* među nama. Bio je nekoliko godina stariji od nas i oduzimao nam je sve visoke lopte koje je trebalo dočekati glavom.

Bili su to pravi derbiji koji su se igrali do poslednjeg daha, gotovo svaki put prekidani usled više sile: neki radnik bi nam oduzeo loptu zato što smo mu ulubili kola, neka starica kojoj je smetala buka izašla bi na balkon i polila nas kofom ledene vode.

Jedne večeri, dok sam se vraćao kući posle nezaboravne utakmice, prekinute zbog oduzimanja lopte pri rezultatu petnaest prema petnaest, okružila me je grupa siledžija na skuterima. Bilo ih je mnogo i svi su bili krupniji od mene.

– Šta si uradio mojoj sestri? – upita me vođa siledžija, povukavši me za majicu natopljenu znojem.

– Ja?

– Ti, govno jedno malo. Šta si joj uradio, a?

– Pobrkao si me s nekim. Ja ne poznajem ni tvoju sestru ni tebe.

Crni blesak u vazduhu pretvori se u bol. Mislim da su me udarili nekim lancem.

Padoh na pločnik, a skuteri počеше bezrazložno da jurcaju kružeći oko mene u sve manjim krugovima.

– Hoćete pare? Uzmite ih!

Bacio sam uvis svoj novčanik sa sitninom i tek onda sam se setio da je prazan.

Vođa siledžija nije to najbolje prihvatio.

– To znači da je moja sestra u pravu: stvarno si malo govno.

Malo govno i moja sestra, jedine reči koje su mogle da izađu iz njegove tikve i nije bilo načina da se razgovor s njim malo proširi.

Krenuo je da mi pregazi stopala skuterom kad sam ugledao nekog čoveka u sivom kako prelazi ulicu. Izvio sam se u struku i odskočio s asfalta, a onda sam potrčao prema njemu.

– Upomoć, hoće da me ubiju. Molim vas, otpratite me do kuće. Stanujem tu blizu.

Čovek u sivom uhvatio me je za ruku i nas dvojica smo se zaputili ka mojoj kući, praćeni skuterima: vođa siledžija nanjušio je strah u srcu neznanca.

– Čisti se, prijatelju i pusti nas da naučimo pameti to malo govno. Uvredio je moju sestru.

– Ne slušajte ih, gospodine! – preklinjao sam ih.

– Šta si im to uradio?

Nasilnici su počeli da ga pljuju. Neznanac je napravio nekoliko koraka, a onda je pustio moju ruku.

– Izvini, ali i ja imam sina... i ja imam sina...

Njegovo bekstvo bilo je toliko bedno da su nasilnici izgubili volju da me kinje. Jednim mišjim skokom uspeo sam da se zavučem u pekaru.

Brzo sam zaboravio njihova lica. Ali lik onog čoveka u sivom dugo je pohodio moje košmare, zajedno s jednim pitanjem koje je ostalo bez odgovora. Zašto me svi, bilo da je reč o mami ili nepoznatim ljudima, ostavljaju onda kad su mi najpotrebniji?

* * *

Mreža laži u koju sam se uplitaio kako bih sakrio od sveta svoju slabost, postajala je sve gušća. Sve dok u tom zamršenom povescu trulih niti nisam ugledao tračak svetlosti.

To se dogodilo na moj trinaesti rođendan, kad sam na ormariću pored kreveta s prekrivačem na rombove zatekao lepo upakovanu ploču Berija Vajta.

– To ti je poslala Zveva – reče tata.

– Ko je Zveva?

- Jedna moja koleginica.
- Je l' nosi čarape boje pitona?
- Ne, koliko ja znam.
- A zašto mi je poklonila Berija Vajta? Ne znam ni ko je to.
- Moja koleginica, rekao sam ti.
- Mislio sam na Berija Vajta.
- Ne zna ni ona. Posavetovao ju je prodavac.
- A ko je nju posavetovao tebi?
- Šališ se ili ozbiljno govoriš?
- Ozbiljno se šalim.
- Ma... zaista ne razumem tvoj uvrnuti humor.

Tata je voleo viceve. Sreli se Nemac, Francuz i Italijan... Dobro ih je pričao. Leti, na moru, svi su im se smejali: Nemci, Francuzi, Italijani. Svi osim mene. Iako sam priznavao njegov autoritet, stideo sam ga se kad bi navukao masku lakrdijaša.

Zvevi su se sviđali tatini vicevi. I tata. A ni ja joj nisam bio mrzak.

Jednom prilikom došla je u našu kuću u izviđanje i neprijateljskim pogledom koji je razmenila s Mitom osvojila je u mojim očima mnogo više bodova nego pločom Berija Vajta.

Nekoliko meseci kasnije – bilo je leto – zajedno smo otišli na sladoled. Samo nas dvoje. Na prvoj raskrsnici uhvatila me je za ruku kako bi me prevela preko ulice, ali ja sam se ukočio. Odvikao sam se od takvih dodira.

– Plašiš se da me zavoliš? – reče Zveva i poljubi me u obraz.

Poljubila me je. Mene.

– Tvoj poljubac je kao mamin – odvratih.

– Nikada neću biti tvoja mama. Ali volela bih da sam mogla da je upoznam.

– Sprijateljile biste se. Ali ne verujem da bi ti dozvolila da ljubiš i tatu.

Prasnuli smo u takav smeh da nismo mogli da se zaustavimo.

15.

Zveva je već volela svog odraslog sina kojeg je samog podigla posle muževljeve smrti. Ni za nju nisam mogao da budem prvi na spisku.

Uprkos toj neprijatnosti, naš savez je doneo značajne rezultate. Ubedili smo tatu da pošalje Mitu u penziju, a mene u klasičnu gimnaziju, ne mareći za test oca Lobanje.

Ostao sam u istoj školi, ali sam uz čuveno izlaganje *O džigerici* preuzeo i svečanu obavezu da popravim uspeh pod uslovom da ne moram da ostajem u školi i posle nastave, do večeri, i da se hranim u menzi za gurmane.

Kao nekom čarolijom, ponovo sam zagospodario svojom sobom i svojim popodnevim, koje sam delio između starogrčkog rečnika i razbibrige pod imenom tap-tap.

Uneo sam jednu izmenu u igru. Više nisam bio fudbalski šampion, već rok zvezda. Stavio bih na gramofon ploču Dženezisa koji su se borili s Pink Flojdom za prvo mesto na mojoj listi omiljenih grupa, uzeo bih maramicu i pretvorio se u njihovog pevača Pitera Gebrijela.

U mislima sam stalno bio na turnejama. Nastupao sam pred milionima ljudi i kad bih u publici primetio onu koja me je zanimala, prošaputao bih u maramicu-mikrofon: – Sledeća pesma je za tebe...

Onda bi mi se u mislima ređale slike mog Drugog Ja obasjanog reflektorima, kako korača preko scene pevajući „The Carpet Crawlers“. Nisam najbolje razumeo tekst, ali dovoljni su bili moj glas i muzika.

Bik i ja osvojili smo šampionat. To se dogodilo jedne majske nedelje, i ja sam bio tamo, među ostalih sedamdeset hiljada ljudi, kad je naš Gracijani „pojeo“ loptu s nogu jednog odbrambenog igrača *Čezene*.

Niko normalan ne bi se bacio u noge jednom odbrambenog igraču *Čezene* osim anđela koji je u rodbinskim vezama s nekim junakom.

Srećom, moj Puliči je bio taj anđeo.

U prvu ligu prešao je iste godine kad se mama povukla. Mršav kao čioda, preplašenih očiju. Bio je toliko brz da bi često prestigao loptu. Ali kad bi je dohvatio, uvek bi je poslao nebu pod oblake ili u reklamne panoje.

Tata je govorio da bi ga trebalo naučiti da kontroliše loptu. Neko je to očigledno preneo treneru, koji je preko noći prikovao mog Puličija uza zid. Kako bi naučio da kontroliše loptu.

Svi su ga zaboravili osim dece. Dok su odrasli pratili treninge prvotimaca, mi deca smo se tiskali oko čistine na kojoj je mršavac igrao sam protiv zida.

Jednom prilikom zid se naljutio i odbacio loptu tako da ga je pogodila posred nosa. Moj Puliči je pao na kolena i pokrio lice rukama kao da će da zaplače, ali krišom.

Onda skupih hrabrosti i doviknuh mu: – Ne daj se, Puliči!

Ne verujem da me je čuo. Mi u Torinu vrlo tiho vičemo, to je jedna od naših odlika. Ali od tog dana njegovi udarci bili su sve precizniji, a mišići sve moćniji. Sve dok jednog dana trener nije odlučio da ga vrati u prvi tim na utakmici u Kaljariju, ništa mi ne rekavši.

Nisam mogao da otputujem na utakmicu u gostima zato što je tatu tresla groznica i pao je u krevet, ali kad su na radiju javili da je *Bik* poveo Puličijevim pogotkom, širom sam otvorio prozor u dnevnoj sobi i proderao se: – Ne daj se, Puliči!

Bio sam toliko srećan da sam skakutao.

Od tada je nastavio da daje golove. Ali sva njegova čudesa bila su samo dug uvod u iščekivanju te majske nedelje kad je naš Gracijani „pojeo“ loptu s nogu odbrambenog igrača Čezene.

Anđeo pade na Zemlju kao da mu je ispalo nešto što je predugo iščekivao. Prisloni čelo na kopačke, negde između pertli i lopte koja se podiže iz mrtvih i nastavi da leti sve dok se nije zaustavila u mreži.

Zinuo sam da uskliknem, ali ništa se nije čulo. Moj Puliči je trčao ka meni raširenih ruku i stisnutih pesnica. Pogledao sam crvene zastave kako se dižu kao leteći ćilimi, a onda sam izvio vrat ka nebu. Svi su bili tamo: Đidi Meroni i Ti Ondašnji, s ogromnim transparentima. Iza njih, jedna žena prepoznatljiva samo po plavoj kosi, pridružila se veselju ljupko tapšući.

Radovao sam se kao neki maloumnik. Posle previše padova u ponor, najzad sam poželeo da klizim po površini života, hraneći se iluzijom da nisam drugačiji od ostalih.

Belfegor je hteo nešto da prigovori, ali više nije bio tako nasrtljiv. Možda se i njemu pomutio razum.

Ostao je problem praznog mesta u porodičnim jaslama. Zveva je živela sa svojim sinom i tata i ja smo svakog dana odlazili da večeramo s njima. Zimi je bilo pravo mučenje vraćati se kući usred ledene noći, razbuđen iz dremeža koji me je obuzeo u tuđoj trpezariji.

Nama nikada niko nije dolazio. Čak ni moji školski drugovi. Nisam želeo da vide da je moj stan manji od njihovog i da u njemu nema nijedne majke. Ali uvek je postojala opasnost da neko neočekivano zazvoni na interfon. Zato sam sklonio maminu fotografiju s police. Držao sam je na sigurnom, u poslednjoj fioci, ispod gomile časopisa o muzici.

Jedne zimske večeri, dok je napolju padao sneg, tata me je pozvao u svoju radnu sobu.

– Šta se dogodilo s fotografijom?

Uzalud je pokušavao da uhvati moj pogled.

– S kojom fotografijom?

– S onom, istom kao što je ova ovde.

Zatim pokaza maminu sliku u zastakljenoj biblioteci gde je kao pešačko ostrvo razdvajala dva zbijena niza Napoleonovih biografija.

– Ne sećam se gde sam je stavio.

– Stidiš se svoje majke?

Ćutao sam ni sam ne znam koliko dugo, ali sigurno manje od sedam godina, koliko je on meni prećutkivao odgovore. Onda rekoh:

– Ispričaj mi kako je umrla.

16.

Uoči leta, mama je otkrila da ima rak. Prekasno su je operisali: bolest ju je već bila ophrvata.

Tih meseci tokom kojih sam mislio da nas više ne voli, iscrpljivala se zračenjima, trudeći se da ne otkrije nijedan detalj koji bi mogao da me uplaši. Stalno je bila tužna, ali ne zbog sebe. Zbog nas. Nije želela da nas napusti.

U osvit poslednjeg dana u godini, moj otac se naglo probudio i zatekao ju je u mojoj sobi, kako sedi na krevetu. Ušuškavala me je.

Onda ga je umirila: idi da spavaš, ja ću još malo ostati ovde. Poslednja mamina slika koja mu je ostala bila je njena glava pognuta nada mnom, dok je napolju padao sneg.

Verovatno joj je pozlilo dok je bila u mojoj sobi. Silovit osećaj slabosti naterao ju je da skine kućnu haljinu. Prešla je hodnik kako bi došla do sofe u dnevnoj sobi, ali do tamo nikada nije stigla.

On se gotovo istog trenutka probudio, kao da je nešto predosetio i našao je njeno telo sklupčano na tepihu.

Varljiva nada da je još živa iščezla je s dolaskom hitne pomoći i dijagnozom lekara: težak infarkt.

Mama je uvek imala slabo srce, a terapija joj je, uz napredovanje bolesti, uništila odbrambene snage organizma. Ali borila se do poslednjeg trena da nas ne ostavi same.

– Svakako ne treba da se stidiš takve majke – zaključio je moj otac.

Prišao sam prozoru i pogledao ispred sebe u pobeledi stadion.

Možda je stigla da vidi sneg. U tom svitanju obeleženom smrću svuda ga je bilo: i na nebu i na Zemlji.

Ko zna da li je volela sneg. To nisam znao. Nisam znao ništa o njoj. Savršeni uslovi da je pretvorim u legendu.

17.

Mama je postala moj anđeo bez mane i straha. Majka jednog malog bogataša iz moje škole bila je đavo. Stalno sam je zaticao po izlasku iz školske zgrade kako se znalački nemarno naslanja na vrata svog džipa. Plava farbana kosa, nabusite napućene usne i uske farmerke nogavica zavučениh u čizme sa špicastim vrhom, crne kao i naočare te zlice.

Tokom božićnog raspusta mučio me je jedan košmar. U snu sam se budio u zoru i otkrivao da je moja soba zaključana spolja. Kroz ključaonicu sam uspeo da vidim jedan tron u predsoblju i nju na tronu. Objavila je rat mojoj mami i ubila ju je, a zatim osvojila našu kuću.

Dvojica neznanaca dovukla su tatu pred nju, držeći ga ispod mišica. Iz plavušinih usta dopirao je leden glas.

– Daj mi ključ dečakove sobe ili ću i tebe ubiti.

U tom trenutku pojavila bi se Mita s iskeženim desnim i ključem u ruci.

– Ja imam rezervni, grofice!

Plavuša bi ustala s trona i zaputila bi se ka mojoj sobi.

Ja bih se u skoku zavukao u „podmornicu“ i krišom, ispod čaršava, gledao ka vratima.

Evo, otvaraju se, a na pragu se pojavljuje jedna crna čizma zašiljenog vrha i... mamino pouzdano lice dok unosi poslužavnik s užitkom.

S istim osmehom kao na fotografiji koju sam sakrio u fioku.

Sada je njen portret ponosno stajao između postera mog Puličija i Pitera Gebrijela. Bilo mi je krivo što ne može da govori, kako bih je zamolio za savet u vezi s nečim nejasnim što me je zaintrigiralo više i od Dženezisa, pa čak i od *Bika*. Devojčice.

U mojim godinama srećnog deteta, kad je život još ličio na poslastičarnicu, a ja bio okružen ženama kao neki plejboj, svet žena

za mene nije imao tajni.

Moja prva ljubavna priča odigrala se jednog leta, u planinskom hotelu. Ona je nosila pletenice i zvala se Kristina. Imala je sedam godina i starijeg udvarača, desetogodišnjeg Antonela.

Jednog dana Kristina mi je potrčala u susret i obratila mi se plačnim glasom: Antonelo ju je gurnuo s klackalice.

Da bih ga kaznio, udario sam ga glavom u stomak – bio je previsok da bih mogao da mu dohvatim lice – a on mi je ljubazno uzvratio revnosno me izmlativši kao slamu. Ali najveći bol me je obuzeo kad sam ponovo video Kristinu i Antonela na klackalici. Kad malo bolje razmislim, jasno mi je da ni tada nisam najbolje razumeo svet žena.

Ipak, imao sam mamu i moja povređena sujeta brzo se oporavila. Posle nedelju dana uzbudljivog klackanja, Kristina i Antonelo zapali su u nerazrešivu krizu.

One noći kad je prvi čovek kročio na Mesec, Kristina je uletela u televizijsku salu, prošla pored fotelje u kojoj je sedeo Antonelo kao da ga ne vidi i prišla meni.

– Hoćeš li da idemo napolje da gledamo Mesec?

– Evo Meseca! – uzviknula je Antonelova majka, pokazujući na ekran izbrazdan mlečnobelim prugama.

Čak i da izuzmemo to što se Kristina obratila meni, a ne njenom sinu, ipak se pitam zašto bi neko radije gledao Mesec na televiziji nego na nebu?

Mama kao da mi je pročitala misli.

– Slobodno idi, ali obuci džemper.

Stegla me je u jedan od svojih čuvenih zagrljaja.

– Lepo sanjaj. U stvari, oboje lepo sanjajte. Kad se udvoje sanjaju, snovi više vrede.

Kristina i ja smo se opružili na travnjak ispred hotela lica okrenutih ka nebu. Mesec je bio u drugoj meni, blistao je okružen vencem od zvezda i delovao mnogo bliže nego na televiziji.

Pokazao sam joj jednu mrlju na sredini hrapave kore.

– Gledaj, svemirski brod!

– Nije to svemirski brod. To je Arosto – odvratila je s prezrivom grimasom, zgrožena mojim neznanjem.

– Je l' umeš da čuvaš tajnu? – nastavila je šapatom. – Mama mi je ispričala da je veoma davno na Mesecu već bio jedan Italijan po

imenu File od Lososa, sa svojim krilatim konjićem.

– Tvoja mama ništa ne zna. Meni je moja objasnila da na Mesecu živi Đovanino Nosojed.

– Noso šta?

– To je jedan čovek koji ti, čim slažeš, otkine nos i odnese ga gore.

– A zašto? – trgla se Kristina i dotakla svoj kako bi se uverila da je i dalje na mestu.

– Da bi ga pojeo, naravno. Moj je smazao već desetak puta.

Mislio sam da sam je umirio. Međutim, ona se prodera. Na Mesečevoj površini pojavila se još jedna mrlja.

– Đovanino se približava Fileu od Lososa da bi mu pojeo nos! – uzviknu.

– Rekao sam ti ja da je priča o krilatom konjiću izmišljotina.

– Ćuti!

Zgrabila me je za ruku, a ja sam se osećao nekako čudno.

Kroz pritvorene prozore hotela dopirali su glasovi spikera koji su se nadmetali ko će objaviti trenutak spuštanja na Mesec.

– Dotakao ga je!

– Nije ga dotakao!

Kristina zavrte glavom.

– Jadni Arosto! Dok astronauti siđu na Mesec, Đovanino će mu već pojesti nos.

– Ne brini. Ionako će mu izrasti novi.

Uvek sam voleo srećne završetke.

18.

Od vremena mesečine, pravio sam samo korake unazad. Kretao sam se smrknut i nespretan po pozornici prepunoj muškaraca i u doba ljubavi stupio bez ikakvog znanja o ženama.

Tatin doprinos sveo se na ponovno slanje onom tobožnjem psihologu. Doktor Frasino je tražio da spustim gaće i proverio mi je veličinu penisa kako bi se uverio da se nije skupio od traume iz detinjstva.

Sve je u granicama normale, rekao je, pružiće ti mnoga zadovoljstva. Kraj lekcije iz seksualnog obrazovanja. Ono sentimentalno svelo se na slogane oca Nika: – U jednom konju, žena vidi samo konja. Muškarac, čitav konjski rod.

Otac Niko je bio profesor starogrčkog, latinskog, veronauke, svega. Žene je smatrao dekorativnim elementom, kao one ukrase od šlaga na torti. Tvrdio je da pre nego što se oženimo svojim devojkama treba da im zadamo neku pismenu temu, mada mi nije bilo sasvim jasno ko bi zatim trebalo da pregleda taj sastav; verovatno on.

Da je rođen u srednjem veku, bio bi templar. Ovako se zadovoljavao ulogom katoličke verzije natčoveka. Spavao je tri sata dnevno i stalno je čitao, čak i dok jede ili hoda i gajio je nepomirljive opsesije.

– Ja sam za potpunu slobodu izbora. Ako ste desničari, glasajte za nekog demohrišćanina desničara. Ako ste levičari, glasajte za demohrišćanina levičara. Važno je da glasate za demohrišćanina: protiv razvoda i protiv abortusa.

U završnom razredu gimnazije, uoči našeg prvog glasanja, organizovali smo izborni test u razredu, a rezultate smo zapisali na tabli.

Kad je otac Niko pročitao da su glasovi gotovo jednoglasno pripali RP-u, održao nam je vrlo tužan govor. Slagao se on sa stavovima Republikanske partije kad je reč o ekonomiji, ali to je ipak laički pokret i njegova je dužnost da nas upozori na moralne rizike takvog

izbora. Niko nije imao srca da mu otkrije da se iza skraćenice RP ovoga puta krije Radikalska partija, gutači sveštenika koji su, po njegovom mišljenju, bili neosporiv dokaz da đavo postoji.

Da ne bi gubio vreme potrebno za izlaganje novih lekcija, ispitivao nas je između sedam i osam ujutru. Ja sam voleo starogrčki, ples bogova, a mučio sam se s latinskim, vojničkim maršom. Gajio sam iskreno divljenje prema Homeru, iako se grubo našalio sa mnom kad je izmislio Polifema, a Vergilija sam smatrao precenjenim dvorskim pesnikom.

Jednog zimskog jutra, u sedam sati, otac Niko me je ispitivao o osmom pevanju *Eneide*, a ja u svoju odbranu mogu da kažem da knjigu nisam ni izgužvao. Listovi su i dalje bili spojeni na ivicama i kako bi ih razdvojao, najpre sam morao da proturim prst na sredini, koriseći ga kao nož za papir.

– Prevedi od dvadeset šestog stiha. *Nox erat et terras animalia fessa per omnis.*

– *Nox erat...* Noć je...

– Nastavi – i pljucnu parčence nokta. Imao je ružnu naviku da gricka nokte i da ih seje unaokolo.

– *Noć je...* Ma kakav je ovo stih?

– Šta kaže Horacije? *Quandoque bonus dormitat Homerus.* Ponekad čak i Homer spava.

– Pustite Homera, oče. On je van kategorije. Vergilije ne samo da spava. On hrče i hropće... *Noć je*, to je mogao da napiše i neki polupismeni gladijator. Ili neko iz meteorološkog zavoda.

– Nastavi da prevodiš!

– Hoćete li da mi objasnite zašto je Dante u *Božanstvenoj komediji* za vodiča izabrao Vergilija umesto Homera? Homer je bio slep, reći ćete. Ali onda je mogao da bira između Platona, Eshila, Sofokla, Euripida...

– Smela teorija, ali zanimljiva. Zbog nje ću ti pokloniti pola ocene: dva plus umesto dvojke.

– Samo zato što mi se nije svideo Vergilijev stih?

– Ne, nego zato što se nisi potrudio ni da pročitaš ostale stihove i vešto si započeo polemiku u nadi da ću zaboraviti šta sam tražio od tebe.

Zauzeo sam svoju uobičajenu pozu maloumnika (stisnute pesnice, iskolačene oči, napućene usne) i iskočio iz klupe praćen jednim njegovim noktom.

– Vraćaj se ovamo! – doviknu otac Niko. – Znam da je, kad si bio mali, život bio surov prema tebi – dodade tiše.

– A, je li? A ko vam je to rekao?

Ja svakako nisam, budući da sam i dalje raspredao legendu o predstavnici indijske kozmetičke kuće.

– Misliš da ćeš mu vratiti milo za drago ako odbiješ da odrasteš. Ali time samo sebi nanosiš štetu. Uvek si nabusit i svadljiv.

– Kad bi povremeno neko podržavao i mene, a ne samo Vergilija...

– Svaka čast, već smo smislili i izgovor! Jadna žrtva, talac sveta koji želi da mu naudi.

– To nije izgovor. Da sam...

– *Šta bi bilo kad bi bilo* odlika je gubitnika! U životu se postaje velik *uprkos*.

U svakom slučaju, još malo mi je povećao ocenu: dao mi je tri minus.

U tom šuštanju odora jedini oblik života koji je donekle ličio na žensko bila je ćerka jednog tatinog kolege koja mi je držala časove crtanja (zaostao sam bio na nivou divovskih grozdova). Imala je ogromnu zbirku mini-suknji i crnih čarapa. Svaki čas sam se saginjao praveći se da vezujem pertle kako bih joj osmotrio noge ispod stola. Prestala je da dolazi onog dana kad je primetila da nosim mokasine.

U mojoj mašti lebdela je jedna savršena sestra u mini-suknji i crnim čarapama koja bi mogla da ublaži moju usamljenost. Ali to možda i nije bila sestra. Možda je bila moja devojka. Ili nečija mama. Ili sve tri. Nije mi bilo jasno zašto se moji drugovi stalno svađaju s njima. Bolje bi im bilo da su mi ih pozajmili.

Nisam imao čak ni drugaricu iz klupe kojoj bih mogao da pišem pesme i da joj krišom gledam u grudi. Valjalo je zadovoljiti se onim što se zateklo u samostanu, to jest u ženskoj školi na uglu bloka. Svetice koje su grešile mučeći sebe. „Nemoj to da radiš, zato što mi se sviđa“, glasio je protest uz koji bi dopustile ponekom starijem momku da ih zagrlji. Ali meni su samo govorele: „Baš si sladak...“, što je bio znak za zabranjen prolaz

Tokom godina dečastva, devojke sam delio na nedostižne svetice i na one predusretljive. Svetice se ne zavode. One se obožavaju. A ja sam ih obožavao dok mi je srce krvarilo zbog njihove ravnodušnosti. Ali čim bi ispoljile malo zanimanja za mene, prestale bi da me interesuju.

Kako bih sprečio strah od napuštanja, upuštao sam se u veze samo s onima za koje sam verovao da ih držim u šaci. Moja specijalnost bio je razgovor kojim stavljam do znanja da ne želim da se vezujem.

– Je l' me voliš? – pitale su. Ja bih izbrojao do jedanaest (broj dresa mog Puličija), a onda bih dao jedan od odgovora koji se od mene očekuje: a) Ne znam; b) Bojim se da kažem, c) Bojim se da ne znam.

Kad malo bolje razmislim, bio sam pravi podlac. I to od onih najgorih, koji nisu ni svesni toga.

No da li sam zaista bio takav? Ili je to moje sećanje manipulisalo uspomenama kako bih mogao da stvorim poželjnu sliku o sebi? Manje je poniženje proglasiti se podlacem – i to nesvesnim! – nego kukavicom.

Na svadbi Zvevinog sina shvatio sam da nisu svi siročići isti. Oni koji su kao mali izgubili očeve, kao on, osećali su se prijatno među ženama. Nikad se nije strasno zaljubljavao, zato što nijedna nije mogla da se uporedi s njegovom supermamom, ali ta nevolja pretvarala se u dodatak njegovom šarmu.

Siroče koje je izgubilo majku bilo je manje privlačno. Nije imalo oreol usamljenog junaka. Više je ličilo na pokislo pilence.

Kad danas razmislim o tome, shvatam da se nikad nisam družio s drugim siročićima. Susret s ostalim članovima tog kluba poljuljao bi moje uverenje da sam jedinstven.

* * *

Kako bi ublažio moj sudar sa stvarnim svetom, Belfegor je prigušio moja čula. Ništa nije moglo da izazove strast u meni, čak ni izvesni prestupi. Nisam se opijao, nisam se drogirao, nisam pušio travu, možda sam samo popušio nekoliko cigareta na prazan stomak. Nisam voleo opasne sportove i provode do sitnih sati. Više puta sam se probudio u zoru nego što sam je dočekao budan. Nisam bio ni desničar ni levičar, već liberalni demokrata, što je isto kao da jedan osamnaestogodišnjak radije pije sok od gorke pomorandže nego

kuba libre.

Političke utopije izazivale su u meni zebnju jednaku onoj koju su pobuđivala osećanja, snovi, sve oko mene. Čak i mama. Obožavanje je iščezlo pred nezainteresovanošću. Više nisam krio njenu fotografiju. Jednostavno sam zaboravio na nju.

Moj duh je spao na najniže grane. Ni u šta nisam verovao, osim u poneku pesmu. Proučavanje filozofa materijalista i prekomerno izlaganje uticaju sveštenika, stvorili su od mene podrugljivog ateistu. Bog je bio čovekova izmišljotina. Smrt je kraj svega.

U lice sam se smejaio svešteniku koji mi je u prvu sredu Uskršnjeg posta razmazao malo pepela po čelu. Bilo mi je sasvim jasno da ću se pretvoriti u prah i da ništa osim praha nije ostalo od moje majke.

Svaki momak ima slabu tačku u srcu

19.

Svaki momak ima slabu tačku u srcu, a najsigurniji način da se ona aktivira, jeste da se zaljubi u nekog ko nije za njega.

Na fakultetu sam upoznao Alesiju, veoma lepu, veoma visoku, veoma zaljubljen u sebe. Gospođicu Prvi Put.

Zbog nje sam prvi put prihvatio rizik da čujem „ne“ (umesto toga rekla je „da“ iako još nisam bio dovršio pitanje). Prvi put sam uspeo da otkopčam grudnjak jednim jedinim glatkim pokretom ručnog zgloba. S njom sam prvi put vodio ljubav. Kao što se to često događa, prvo iskustvo nije bilo nimalo nezaboravno: Alesija kao da je pre svega brinula da ne pokvari šminku, a ja sam se osećao kao lopov koji je zatekao prazan sef pošto je napokon uspeo da ga otvori.

I kad je postala moja devojka, nastavila je da se okružuje nemim udvaračima koje je stalno držala u neizvesnosti i pothranjivala iluzijama kako bi mogla da uživa u stalnom potvrđivanju svoje privlačnosti. Bila je emotivno opasna osoba, od onih koje uživaju u sopstvenoj sebičnosti predstavljajući je kao osećajnost.

Ja sam bio poslednji koji je imao pravo da joj drži moralne pridike. „Lepo sanjaj“, poželela mi je mama. Umesto toga, moji snovi su, jedan za drugim, postajali sve ružniji.

Želeo sam da se upišem na književnost ili na političke nauke kako bih se upustio u novinarsku avanturu, ali moj otac nikad nije prestao da gaji svoje napoleonske planove. Zamišljao me je kao diplomiranog ekonomistu koji će zatim preuzeti dizgine neke kompanije.

Nisam odbranio svoj san jednostavno zato što ga više nisam slušao. Snovi su ukorenjeni u duši, a moja je bila van upotrebe.

Našli smo kompromis koji je za obojicu bio prihvatljiv. Pravni fakultet.

– Ako ne uspeš ni u čemu drugom, barem ćeš moći da postaneš advokat, kao što je zamišljala tvoja majka – sažeo je tata, uz svoj

poslovični pragmatizam.

Ipak, samo sam ja bio odgovoran za tu grešku. Izabrao sam pogrešan fakultet i pogrešnu devojku jer sam se bojao da sledim svoje snove. Bilo je jasno da ću udariti glavom o zid.

Kad me je Alesija ostavila preko telefona, minut pošto mi je izjavila da me voli, brane su popustile i Belfegor je preuzeo kontrolu nad mojim umom.

Pošto sam iscrpeo tugaljive pokušaje da je povratim, prestao sam da odlazim na predavanja, spustio roletne i zatvorio se u sobu.

Ne znam da li u ljubavi pobeđuje onaj koji pobegne, ali sigurno je da gubi onaj koji ostane tu gde se zatekao, nepomičan. Satima sam sedeo za radnim stolom, a jedinu utehu pružale su mi pesme Polisa i boks kamel lajtsa (to „lajts“ bilo je slikovit odraz mog kukavičluka).

Zadojen s nešto malo znanja o psihoanalizi, koju sam proučavao za ispit iz kriminološke antropologije, popunio sam beskrajn dosije o samom sebi, iznoseći šturim jezikom, u trećem licu, neke prividne istine.

U delu naslovljenom Dijagnoza napisao sam: „Budući da je usled presudne traume izazvane majčinom smrću Istinsko Ja subjekta zastranilo, šta god da pomenuti učini, pomisli i kaže ne odražava njega, već distoničnu ličnost koja se tokom godina razvila u njemu i na izvestan način predstavlja neodvojivog uljeza.“

Ali kako je „subjekat“ mogao da povрати Istinsko Ja? Time se bavio odeljak naslovljen Prognoza, u kojem su najčešći izrazi bili „valjalo bi“ i „trebalo bi“, kao u političkim govorima.

„Valjalo bi onesposobiti mozak i čula, neminovno ugrožene. Trebalo bi osloboditi nagon, jedini strukturni element neoštećen traumom.“

Ukazivali su se nimalo jednostavni problemi. Ko bi mogao da me poveže sa „strukturnim elementom“ osim mozga i čula, svedenih na beskorisne olupine? I pre svega, ko je mogao da mi jamči da me je na popunjavanje dosijea podstaklo Istinsko Ja, a ne „neodvojivi uljez“?

Postavljanje primedbi dovelo je moju autoanalizu do mrtve tačke iz koje nedeljama nisam mogao da se izvučem. Prosvetljenje sam doživeo jednog nedeljnog jutra, dok sam provetravao sobu punu dima: kako bih se vratio samom sebi, trebalo je i sam da se

provetrim, da promenim sredinu.

Umesto putovanja kolima ili vozom, odlučio sam se za putovanje kroz sopstvenu dušu. Trebalo je da krenem od početka, da podesim kazaljke sata na ono jutro kad sam se probudio kao siročić. Ustanovio sam početak svog novog kursa: sledeći dan, u jedanaest sati i jedanaest minuta. Međutim, u 11.11 sam se zatekao u klozetu, što nije bilo baš idealno okruženje za obred uvođenja u početno stanje.

Belfegor je Istinskom Ja omogućio još dvadeset četiri sata primirja, što se produžilo na četrdeset osam sati, pa na sedamdeset dva. Učaurio sam se.

Posle dodatnih muka zatočeništva, jedne večeri sam ushićeno otvorio vrata svoje sobe kako bih obavestio Zvevu, jedinu osobu s kojom sam održavao kakav-takav ljudski odnos, da sam najzad našao rešenje. Da bih ušao u trag svom Istinskom Ja, trebalo je da uspostavljam ravnotežu poremećenu maminom smrću, i to tako što ću je oživeti u mašti.

Pokušao bih da je nacrtam da sam umeo, ovoga puta bez grožđa. Zadovoljio sam se unošenjem novih podataka u njenu ličnu kartu.

Sada bi imala pedeset šest godina. Izgledala bi dobro za svoje godine, iako sam bio sklon da je zamislim pomalo gojaznu, budući da nije mogla da odoli slatkišima.

Ali, kakvim glasom bi mi se obraćala? Onog pravog nisam više mogao da se setim. Kakve bi boje sada bila njena plava kosa, čiji mi je miris iščezao iz pamćenja? I kako bi se oblačila? I dalje bi nosila one iste komplete među koje sam se zavlačio kad smo se igrali žmurke?

Batrgao sam se u mentalnom kavezu, uvodu u ludilo.

Jednog dana sam izašao iz kuće i naišao na Palmiru, Tiljovu udovicu, okruženu torbama s namirnicama. Odmerila je moje podočnjake, izdžikljalu bradu i kosu već proređenu na temenu. Potisnuvši razumljivu odbojnost, pomilovala me je.

– Nisi više ono što si bio, sine. Postao si hladan. S vremena na vreme pomislim na toplinu u kojoj bi odrastao da tvoja draga mama...

– *Šta bi bilo kad bi bilo*, odlika je gubitnika. U životu se postaje velik uprkos.

Branio sam se životnim vodičem natčoveka oca Nika. Ali moja duša je već bila mrtva: to mi je potvrdila i Palmira.

Njene reči odzvanjale su mi u glavi. Osetio sam ih kako mi se spuštaju u stomak, plutaju u kiseloj bari iz koje pokušavaju da dopru do srca.

Nije bilo lako probiti Belfegorove brane. Ipak, začuo sam odjek nečijeg glasa.

– *Da si* odrastao uz svoju mamu, sad bi se manje plašio pada. I manje bi žudeo za letenjem. *Uprkos* tome što nje više nema, vreme je da se ponovo razmašeš krilima.

20.

Odjednom mi više nije bilo važno da budem Istinski Ja. Dovoljno mi je bilo da postanem neko. Još bolje, neko drugi.

Ali, morao sam nešto da preduzmem. Zveri u srcu hrane se pasivnošću. Ne rastu od poraza, već od odustajanja.

Izašao sam iz zatočeništva i nastavio da studiram zasluživši desetku iz Krivičnog postupka. Ostalo mi je bilo šest ispita do diplomskog i kako bih nadoknadio zaostatak, obratio sam se za pomoć starim drugovima. Ali oni su već radili diplomski i nisu mogli da se vrate kako bi me povelili sa sobom.

Ponovo sam se zatvorio u kuću praveći planove za učenje koje sam iz sata u sat dopunjavao. Ali rad na nečemu što je u potpunom neskladu s mojim interesovanjima stalno me je podsećao na činjenicu da je moj život postao niz безусловnih predaja.

Osetio sam potrebu da pobegnem i predložio sam Mom Ujki da me zaposli u svom preduzeću. On je to jedva dočekao, ali mislio je da ću najpre da diplomiram. Pripadao je poslednjoj generaciji željnog obrazovanja. Za Božić sam mu poklanjao knjige nedokučivih filozofa, a on ih je gutao s nezdravom glađu, žudeći za znanjem.

Pokušao sam da se rasonodim s prijateljima koji su se okupljali subotom uveče, ali ni oni nisu bili na visini zadatka ili nisu pali dovoljno nisko. U to vreme družio sam se s grupom studenata mašinstva. Mladi muškarci, pouzdani i s jasnim stavovima koji su moja unutrašnja previranja pripisivali ćudljivosti i upoznavali me s dobrim bezličnim devojkama.

Nisu ni znali da sam siročić. U svakom slučaju, nisu to saznali od mene: uporno sam odbijao da se upustim u razgovor o tome, a činjenica da se Zveva posle sinovljeve ženidbe preselila kod nas oslobađala me je potrebe da bilo šta objašnjavam.

Mladi obuzeti turobnim mislima o smislu života obično traže oduška u politici ili muzici. Ali moja životna energija bila je nedovoljna da podstakne kreativnost. Što se tiče ideologija, i dalje sam ih

posmatrao kao ljubav: kao utopije nepomirljive s ljudskim bićem, naročito sa mnom.

Na Zvevin nagovor išao sam u teretanu kako bih se oslobodio otrova, ali dva trenera, koje sam odmah nazvao *Ološom* s Rodosa, predložili su mi da uzimam anabolike da bih postao kao oni i od tada me više nisu videli.

Ostala mi je psihoanaliza, ali da bih mogao da se opružim na nečiji kauč, morao sam da savladam stid i da tražim novac od tate, koji je čačkanje po mozgu smatrao dangubljenjem dokoličara.

Primećujem da sam propustio poslednje periode obeležene raznim „ali“. U to vreme predstavljali su svakodnevni umetak u mom životu, ispunjenom osećajem da se iznad mene uzdiže zid nerazumevanja o koji se razbijaju moji kratkotrajni zanos.

Malo-pomalo, premestio sam udžbenike u kraj stola i zamenio ih priručnicima za sticanje samopoštovanja.

Uzmi život u svoje ruke.

Umeće sticanja prijatelja i nadmoći nad drugima.

Pobedite neurozu.

Kako savladati napore i živeti rasterećeno.

U svakoj knjizi sam markerom obeležavao najvažnije rečenice. Ali broj obeleženih rečenica uvećavao se prilikom svakog čitanja i na kraju sam morao da se uhvatim u koštac s knjigama u kojima je sve bilo narandžasto.

Napamet sam naučio:

- Uvodne reči Bjorna Borga na jednom teniskom kursu koji je organizovao Švedski teniski savez: „Tvoj problem je u tome što nemaš dovoljno poverenja u sebe i to te tera da izgubiš kontrolu nad svojim potezima;
- Kiplingovu pesmu „Ako“: „Ako možeš da sanjaš, a da tvoji snovi ne vladaju tobom / Ako možeš da misliš, a da tvoje misli ne budu (same sebi) cilj...“;
- Stihove nepoznatog autora „pronađene u Crkvi Svetog Pavla u Baltimoru“, koji su se bavili istom temom ali su imali manju književnu vrednost: „Ne budi ciničan kad je o ljubavi reč, jer ona je večna kao trava, uprkos pustošenjima i razočaranjima“. I zaista, upravo su bili asfaltirali travnjak ispred moje kuće.

Čak sam i *Velikog Getsbija* tumačio kao priručnik za samopomoć, poistovetivši se s romantičnim probisvetom opijenim pogrešnom ženom. Još od malih nogu Getsbi je radio na sebi, praveći planove: „Prestati sa žvakanjem žvake i pročitati jednu poučnu knjigu ili časopis nedeljno“.

I ja sam počeo da planiram: „Uraditi jedanaest serija od jedanaest sklekova dnevno i početi s učenjem španskog“.

Onda sam, preko noći, bez žaljenja spakovao tu malu putujuću scenu koja je lebdela u ništavilu i postavio drugu: „Odslušati sve Mocartove kompozicije i pročitati sve od Junga. Posle jedanaest nedelja čitanja, telefonirati Alesiji.“

Nisu prošle ni dve nedelje kad je Zveva upala u moju sobu, istrгла mi Junga ispred očiju i Mocarta iz ušiju.

– Misliš da nisam primetila da vučeš oca za nos? Ne ideš više na predavanja, na ispite izlaziš samo povremeno, a možda uopšte i ne izlaziš. Momak tvojih sposobnosti. Stidi se!

Briznula je u plač.

– Nisam vredan tvojih suza – pružio sam joj retorički odgovor, ali duboko u sebi, bio sam zadovoljan.

– Tvoj otac i ja se razilazimo. Kaže da želi svoju slobodu. Da će za nekoliko godina zaći u godine u kojima je njegov otac umro i da ne želi više ničega da se lišava.

– Tata se plaši smrti, a ja života. Mogao bih da mu predložim zamenu.

– Kaže da treba da ga ostavimo na miru, da će ga proći.

– A šta ja tu mogu da uradim?

– Da učiš! Kaže da se oseća loše zato što uzalud čeka tvoju diplomu. Razočarao si ga, oduzeo si mu veru u budućnost.

– Onda smo kvit. Ali zar ti ne shvataš da me on koristi kao izgovor za svoje ponašanje?

– Volela bih da sam ti majka pa da mogu da te ošamarim. Nadam se da odande gde se sad nalazi ne može da vidi na šta si se sveo!

– Ti moju majku ne smeš ni da pomeneš, je l' ti jasno? Odlazi! U stvari, ja ću da odem. Kako biste vas dvoje mogli i dalje da se koljete ne mešajući mene u to.

Eto tako. Uspeo sam da pokidam i poslednju nit koja me je vezivala za nešto što liči na ljubav.

Belfegor je mogao da bude ponosan na moj napredak. Učinilo mi se da ga čujem kako mi mrmlja oveštale fraze.

– Ti ćeš uvek biti drugačiji i niko te nikada neće zaista voleti.

Setio sam se da je leto. Uzeo sam šator iz podruma i pridružio se prijateljima mašincima u jednom kampu na Jadranskom moru. Ali da bi izlečio dušu, nije dovoljno da promeniš bolnicu. Mrzeo sam prijatelje, kamp, Jadransko more, sva mora na svetu. Mrzeo sam sebe.

Jednog jutra sam ustao s nepodnošljivim bolovima u vilici. Iznikli su mi umnjaci. U dvadeset petoj godini.

Osetio sam nagon za samoodržanjem. Istina je da sam odlučio da bacim svoj život lešinarima, ali svakako nisam nameravao da prepustim svoje zube nekom nepoznatom zubaru.

Ušao sam u prvi voz za Torino. Dok sam žmurio pokušavajući da potisnem bol, s dalekih plaža mog detinjstva odvojio se talas nečeg zaboravljenog što je sad iskrslo preda me u vidu naočara u crnom ramu, koje se nadnose nada mnom.

Pokušavam da pobegnem ispred njihovog ispitivačkog pogleda ali ne mogu ni da se pomerim od burgijanja koje osećam u ustima. Zujanje mehaničke zveri je utihnulo, a ja okrećem glavu kako bih se uverio da sam živ. Iza naočara s crnim okvirom sada se ukazuje celo lice koje razgovara s mamom i kaže joj kako mora da mi izvadi zub.

Ja vrištim. Zubar ispoljava nestrpljenje. Onda izlazi iz ordinacije, ulazi u susednu i razgovara s nekim kome treba da plombira zub.

– Gledajte da se mali smiri dok se ne vratim.

– Ja ću se pobrinuti za to, doktore, bez brige – kaže mama.

– Brzo, moramo da pobegnemo!

Već sledećeg trenutka smo napolju, a glas nalik bušilici odjekuje niza stepenište.

– Kuda ste pošli, gospođo?

– Zaboravila sam da uzmem nešto s hemijskog čišćenja.

– Čistionice se zatvaraju za tri sata.

– Ali ne znate kakva je danas gužva u saobraćaju.

Istrčavamo na ulicu i grlimo se. Onda mi mama priča kako su joj,

kad je bila devojka, iznikli umnjaci i kako je na sve načine pokušala da izbegne bolno vađenje.

– I šta je onda bilo?

– Posle sam ih izvadila. Na miru. I tvoj zub ćemo izvaditi, mladi gospodine. Čim se malo smirimo, oboje...

21.

Moji umnjaci bili su toliko bezumni da su me prisilili da provedem avgust u gradu.

Tokom jednog miks dubla između dvoje dobrih i dvoje loših tenisera (jedan od ovih loših bio sam i ja) upoznao sam Alberta, osuđenog kao i ja da avgust provede u gradu. Radio je u *Korijera delo sportu*. Te večeri smo otišli na utakmicu *Bika*, a ja sam zabeležio svoje utiske na nekom izgužvanom papiriću koji sam mu zatim poklonio.

Kad je nekoliko nedelja kasnije Alberto otišao u vojsku, njegov šef me je pozvao u svoju kancelariju i ponudio mi njegov posao. Zvao se Orso³ i bio je prvi novinar kojeg sam video na delu. Posle razgovora s njim, pomislio sam da nam je to prvi i poslednji susret.

– Alberto mi je dao da pročitam nekoliko zaumnih redaka i tvrdi da si ih ti napisao – reče, kad me je sačekao stojeći u holu kao neki molitelj. – Nisam shvatio da li si lud ili si samo imao teško detinjstvo. Naravno, jedno ne isključuje drugo. Ali ja mislim da je reč o ovom prvom, da si lud. To znači da ćeš se dobro uklopiti kod mene. Tvoj glavni zadatak je da doneseš kafu iz bifea, a da pritom ne isprosipaš previše po stepeništu. Upozoravam te: ne postoji nikakva mogućnost da te primimo za stalno, ali čak i ako bi nekim čudom jednog gadnog dana uspeo da krunišeš svoj košmar i postaneš novinar, ja ti već sad izjavljujem saučešće, zato što je ovo usrano zanimanje. Prihvataš?

Prihvatio sam i obreo se za pisaćom mašinom na kojoj sam kucao kratke zbrkane vesti o meni nepoznatim sportskim disciplinama kao što su *palone* i *tamburelo*, za svaku zarađujući hiljadu lira, koliko je koštao jedan kroasan.

Najzad sam bio neko.

San o pisanju ostvario se u neočekivanom vidu, kad sam pomislio da to više i ne želim. Ako je neki san tvoj san, onaj zbog kojeg si došao na svet, celog života se možeš skrivati iza oblaka skepticizma, ali nikad nećeš uspeti da ga se oslobodiš. Slaće ti očajničke signale kao što su dosada i odsustvo zanosa, uzdajući se

u to da ćeš se jednog dana pobuniti.

Belfegor i ja smo uspostavili primirje. U zamenu za moje odustajanje od prekopavanja po ranama duše, čudovište se obavezalo da ne truje transfuzijama nepoverenja moj ponovo otkriveni san.

Nisam odneo mnogo kafa u redakciji, ali sam napisao mnogo vesti koje su se, malo-pomalo, pretvorile u članke, najpre potpisane samo inicijalima, a zatim i punim imenom i prezimenom.

Kako bih mogao da kupim još koji kroasan, šef Medved mi je obezbedio saradnju s milanskim *Đornom*, za koji sam pisao sportske članke. A kako život ume da bude ironičan, odande su tražili samo tekstove o *Juventusu*.

U međuvremenu, tata se opraštao od Zveve. Rastanak obeležen kajanjem i scenama. Ona me je i dalje molila da joj pomognem, ali ja sam se pravio da ne shvatam šta hoće. Belfegor je znao kako se treba ponašati u takvim prilikama: izbeći svaku istinu koja je prožeta patnjom.

Izgleda da se i moj otac zarazio istom boljkom i kako bi odvratio pažnju sa svojih nemira, počeo je da se zanima za moj preobražaj. Kretao se spretno kao mačevalac koji poznaje protivnikove slabe tačke. U mom prisustvu podsmešljivo je pričao o površnosti novinarske profesije, ali pred svojim kolegama naglas je čitao moje izveštaje kao da sam otelotvorenje Džeka Londona.

Bio je to dvoboj nerava koji sam, začudo, uspeo da izdržim. Nosilo me je saznanje da sam našao neko mesto, možda i svoje pravo zanimanje, bez njegove pomoći. Ali jednom prilikom sam napravio grešku i upitao ga da li bi mama bila ponosna na moj izbor.

– Jadna žena – odvratio je. – Razbolela bi se. Ona je za tebe želela ozbiljan, siguran posao. U novinama te nikad niko neće primiti za stalno.

Narednog avgusta zubi me nisu boleli dok sam se krčkao u jednoj vreloj telefonskoj govornici u srcu Sardinije.

– Ovde glavni urednik *Đorna* – rekao je glas s druge strane. – Čestitam ti na tekstovima o *Juventusu*, kao njihov navijač, nijedan nisam propustio. Pitao sam se da li si raspoložen da pređeš kod nas.

– Vrlo rado. Ali da bih mogao da preživim u Milanu s honorarom saradnika, morao bih da dobijem na lutriji.

– Već si dobio: hoćemo da te primimo za stalno... Nemoj da zamišljaš bogzna šta. Otišao nam je najbolji sportski novinar, a možemo da ga zamenimo samo nekim mlađim koji ne košta mnogo. Onda, šta kažeš na to?

– Šta kažem? Kako vam ovo zvuči: Ura!

Spustio sam slušalicu i čežnjivo pogledao riđokosu devojkicu koja mi se osmehivala kroz staklo. Onda sam začkiljio. Morao sam da obavim još jedan, zamišljeni telefonski razgovor.

– Primljen u novinsku redakciju posle samo godinu dana prakse. I napokon zaljubljen! Mama, ako baš moram da ti se pridružim, neka to bude sad. Nikada neće postojati bolji trenutak da umrem.

Dakle, dogodilo se. Pisanje mi je ulilo toliko samopouzdanja da me je nateralo da prekršim jednostrani pakt s Belfegorom.

Zatreskao sam se kao tetreb. Uz logorske vatre i gitare, na obali mora i u jednoj vreći za spavanje. Zato što svi, barem jednom u životu, imamo pravo da verujemo da su letnje pisme napisane upravo za nas.

Zvala se kao jedna od mojih baka, Ema, i bila je jednako tvrdoglava. Iako je bila najpoželjnija u našem društvu, smatrali su je nedostižnom. Previše se vezala za jednog dvojnika Neverovatnog Halka koji je bio i ostao njen san, iako su raskinuli uoči letovanja, a on je sa svojim mišićima otišao na put oko sveta bez nje.

Emu sam zaveo na opšte iznenađenje, pomalo i sopstveno, pošto sam najzad primenio jednu nepogrešivu lekciju: slušao sam je. Žene se ne osvajaju glasnim žicama, već ušima. Mi muškarci gubimo vreme zasipajući ih nezaboravnim dosetkama, a one samo žele da poklonimo pažnju njihovim mislima.

U svitanje sam izvurio iz vreće za spavanje pogleda izgubljenog ispod zamišljenih duga i sa željom da narednih sto godina svog života provedem s njom.

Jednako opijena čuđenjem ali daleko pragmatičnija, Ema je počela da skuplja limenke od piva ostavljene na plaži, dok sam se ja oslobađao napetosti crtajući nožnim palcem, u pesku, profil svoje ljubavi.

Jedna njena prijateljica me je pitala koju to praistorijsku životinju

crtam. Kad pomislim da sam nogama crtao bolje nego rukama. Onda se vratila na temu dana. – Nemoj previše da se nadaš – posavetovala me je. – Iako su Ema i njen dečko u krizi, njihova veza nije gotova. Ona je mnogo verovala u njih.

Razum mi je govorio da treba da je poslušam, ali obuzeo me je bio osećaj svemoći koji me je činio neranjivim pred udarcima sudbine. Mudrost je morala da se suoči s nepokolebljivom istrajnošću srca koje je upravo videlo zvezde i nije želelo da se vrati u svoje atomsko sklonište.

Posle letovanja vratio sam se u staru redakciju u očekivanju da se preselim u Milano. Nedelju dana kasnije već sam se izbezumio od želje da vidim Emu. Razmatrao sam očajničke mogućnosti, uključujući i onu da se ukracam na neki ribarski brod, kad me je šef Medved pozvao u svoju kancelariju.

– Upravo sam pročitao tvoj intervju s Mišelom Platinijem. Onaj u kojem ga pitaš šta misli o bezuslovnoj ljubavi i da li je tačno da daljina ubija osećanja... Šećerna vodica koja nije za objavljivanje! Nedostaje ti ona mala sa Sardinije, a? Naravno da znam ko je, zove pet puta dnevno. Ne zaboravi da tvoj *Bik* u nedelju igra u Kaljariju. Novine neće slati dopisnika, ali ja sam ubedio klub da te puste da se ukrcaš s njima u avion kao organizator... Ne zahvaljuj mi, uradio sam to ne bi li mi oslobodio telefonsku liniju. A da ti nju slučajno ne vučeš za nos? Slušaj, s ljubavlju se nije šaliti... Šta radiš to, griš me? Nije valjda da ti se ja sviđam! Ko će to sad da saopšti maloj Sardinjanki?

Ema me je sačekala na aerodromu skrivajući se iza tamnih naočara i marame na glavi, kako bi samu sebe podsetila da nas dvoje krijemo svoju vezu. Ali čim me je ugledala, zaboravila je da treba da bude oprezna i potrčala mi je u susret pod budnim okom televizijskih kamera jedne privatne televizije koja je došla da ovekoveči iskrcavanje fudbalera a zatim je na celom ostrvu prikazala sliku našeg poljupca.

Dva dana kasnije, Sardinjanka me je ispratila do izlaza na aerodromu. Nije nosila naočare i maramu. Obavestila me je da se smatra mojom devojkom i da će mi se na jesen pridružiti u Milanu. Dodala je da će je po povratku s putovanja oko sveta Halk ionako ostaviti.

Nije rekla da će ona ostaviti njega. Ali zanemarivanje neprijatnih

istina dotad je već postalo moja druga priroda. Zamislio sam uobičajen holivudski zaplet koji sam zatim projektovao u svoju svest: Halk se vraća s putovanja nimalo se ne promenivši, Ema shvata da ga više ne voli i otiskuje se u svoj novi život sa mnom.

Međutim, Halk se vratio s putovanja i ponudio joj brak, kuću, decu. Sve ono što je Ema oduvek želela od njega.

Počela je mučno telefonsko natezanje. Izazvan sam na neravnopravan dvoboj i, što je najgore, ja sam igrao u gostima.

Jednog novembarskog jutra mlitavim nogama zakoračio sam u Centar za informisanje u Milanu kako bih potpisao ugovor o radu. Upravo sam bio okačio kaput na čiviluk kad je zazvonio telefon na mom novom radnom stolu.

– Zdravo. Htela sam da ti poželim sreću. Danas za tebe počinje još jedna avantura. I za mene. Za tri meseca se udajem. Zaklinjem te da me više ne tražiš. Povredio bi i mene i sebe.

Osetio sam isti onaj bol koji me je obuzeo u sali „pčelica“ posle Baluove objave. Ledena kašika prodirala mi je u stomak kako bi mi ga celog ispraznila. Spustila se senka neizbežne smrti od koje sam celog života bežao.

Izašao sam na ulicu kako bih se sklonio od pogleda kolega. Napustio sam Trg Kavur i zaputio se Turatijevom ulicom ka Trgu Republike. Potražio sam utočište na jednoj klupi okrenutoj ka kiosku i sakrio lice iza novina. Suze su mi tekle polako, kao iz slavine koja nije dobro zatvorena.

Nažalost, te novine bile su neki tabloid. Premale da mi zaklone celo lice.

Usledili su teški i poetski trenuci

22.

Usledili su teški i poetski trenuci, na granici između romantizma i retorike.

Iz milanskog perioda ostalo mi je nekoliko pismenih svedočanstava. Prvo je roman Džeja Makinernija *Bright Lights, Big City*, s onim munjevitim napadom: „Ti nisi baš od onih ljudi koje bi čovek očekivao da sretne na ovakvom mestu, u rano jutro.“

Taj „ti“ sam mirne duše mogao da budem i ja. Momak kojeg je ostavila žena njegovog života noćima tumara metropolom u potrazi za samim sobom, sve dok ne otkrije da je izgubljena ljubav s kojom je uvek odbijao da se suoči zapravo njegova majka koja je umrla od tumora.

Drugi detalj potiče iz sledeće godine, list papira na kojem sam naškrabao sirovu verziju pisma Emi i prenosim ga uz izvesne napomene.

Milano, 11. oktobar

Zdravo, Ema

Sad je četiri posle ponoći – ili se kaže četiri ujutru? – a ja ne znam kako to izgleda biti pospan. (Odmah se primećuje Makinernijev uticaj.)

Pišem ti iz hodnika svoje zgrade. Novinar s kojim delim dvosoban stan zaspao je ostavivši ključ u bravi, a uši kao da je zalio betonom i nema te zvonjave koja bi mogla da ga probudi. (Hteo sam da izazovem njeno sažaljenje ili da je nasmejem? Skicirao sam portret jadnika koji ne može ni da uđe u svoju kuću.)

Do ponoći sedimo u redakciji, držeći pod rukom primerke tek odštampanih novina i simpatične koleginice. (Žalosna laž kojom sam hteo da izazovem njenu ljubomoru. Zapravo, bilo nas je deset muškaraca praznog stomaka, nabijenih adrenalinom.)

Jedan od nas pozvan je na večeru koju je priredio suparnički list, a kako nije imao hrabrosti da nam to prizna, rekao nam je da mi krenemo u restoran, da će nas on stići. Šteta što je na raskrsnici s Kapijom Venecija skrenuo na drugu stranu.

U restoranu je vladala prilična gužva i kad smo uspjeli da naručimo kotlete bilo je već jedan. Stigli su u pola dva. S koskom i svim ostalim. U dva je stigao i izdajnik. Isprljao je ruke mazivom kako bi nas uverio da je imao problema s kolima. A mi mu na to rekosmo: „Mora da si gladan kao vuk! Srećom, ostala su dva kotleta i prženi krompir.“ Odglumio je da ga boli stomak, ali morao je još jednom da jede, sve, čak i tortu s puslicama, a tada sam već pomislio da će pući. (Odakle mi samo drskosti da te bedne uličarske štosove zaodenem sjajem uzbudljivog života!)

Nedostaješ mi, Ema. Ne toliko zbog onog što si mi pružila, koliko zbog onoga što si tek mogla da mi pružiš, kad sam stigao u Milano sâm, sâm se borio i živeo, sâm spremao sebi da jedem i moljakao portirku da mi zakrpi pantalone. (Prebacivao sam joj što se nije preselila u Milano da mi kuva i krpi pantalone.)

Upravo sam proslavio rođendan. Dvadeset šesti, ali to već znaš. Ono što ne možeš da znaš jeste da su mi novine iz mog grada, Stampa, da, da, ponudile posao u svojoj redakciji u Rimu. Voleo bih da razgovaram s tobom o tome. Oduvek sam sanjao da imam devojkicu koja će mi biti prijatelj i savetnik. U tebi sam, Ema, pronašao sve to.

Iskreno sam verovao da te zaslužujem, posle svega kroz šta sam prošao u detinjstvu. Sećaš li se kad sam ti rekao da moja majka živi u Americi, gde vodi jednu multinacionalnu kozmetičku kompaniju? (Od gimnazijskih dana, stvorio sam joj bio karijeru.)

Nije baš tako i jednog dana ću ti ispričati detaljnije. Kako god bilo, mislio sam da te zaslužujem. I da sam ti potreban. Ali verovatno više ne verujem u to. (Uostalom, udala se za drugog.)

Izvini, napisao sam gomilu gluposti, a sad je skoro pet ujutru.

Eto, mislio sam da ti je potreban neko ko će ti u pet ujutru napisati gomilu gluposti. (Ponovo Makinerni).

Mislio sam da mogu da ti poklonim svet nastanjen zabavnim ljudima. I još jedan, manji ali veći, u kojem ćemo živeti samo nas dvoje. Srećan svet, Ema.

Sreća je voditi ljubav u neuobičajeno vreme ili u ono uobičajeno, samo da je s tobom. Sreća je zajedno se razvijati, svađati se oko toga ko je tvrdoglaviji a zatim, s novim čvorugama, osvojiti stepenik više naše ljubavi. Sreća je sastanak u kafeu na koji kasnim. (Vrlo zanimljiv koncept sreće.) Problem koji te muči, a zatim ga zajedno rešavamo. Narukvica koju sam ti poklonio, košulja koju ćeš mi oprati. (Pošto si je prethodno zakrpila, pretpostavljam.)

Izvini još jednom zbog ove hrpe glupavih misli. Samo sam hteo da ti kažem da nije žena ono što mi nedostaje. Nedostaješ mi ti. Jeste, i ti si žena i to kakva žena. Ali ti si i nešto više: moja druga polovina.

Ne znam da li je pošteno podsmevati se meni iz tog doba. Iskrena osećanja prožeta su dostojanstvom koje ih čuva od podsmeha.

Napisao sam desetak sličnih pisama. Neka sam i poslao, a zauzvrat nisam dobio čak ni razglednicu. Iako je na Sardiniji bilo zaista prelepih. Na jednoj je bila ovekovečena plaža na kojoj smo vodili ljubav. Poslao sam je sâm sebi. Svako veče sam je gledao i pošto bi mi se slika na njoj urezala u pamćenje, zatvorio bih oči kako bih osetio miris poljubaca i mora.

Sećanje na njeno idealizovano lice bledele je postepeno, ali nikad nije sasvim iščezlo. Trebalo je da prođu dve godine da ozdravim, to jest da se ponovo osećam onako loše kao kad sam je upoznao. Bol stvara pukotine koje nam omogućavaju da zavirimo u sebe. Ali ja sam i dalje gledao na pogrešnu stranu.

Činjenica da sam ponovo izgubio ljubav, pogoršala je situaciju. Bio sam opsednut poricanjem prošlosti. Nisam odgovorio na poslednje Zvevino pismo, obuzet autodestruktivnošću prestao sam da uzvraćam na pozive Mog Ujke, jedine osobe uz koju sam i dalje osećao da pripadam nekom.

Onda sam otišao u Rim, veliku vučicu koja će polizati moje rane.

23.

U najzabačenijoj fioci svog radnog stola čuvam jednu okruglu kutiju. U danima slave, u njoj su se nalazila tri sloja danskog keksa, ali odavno je pretvorena u sef za čuvanje uspomena.

Preturajući odozdo, naišao sam na svoju prvu školsku svesku. Onu s pumom na koricama i početkom koji je bio uvod u moju spisateljsku karijeru: „Jesen je i *lišće* opada.“ Tu je i leš iskrzane maramice na tufne kojom sam lupkao o zid sobe igrajući tap-tap. I kostur usnika jedne lule koji sam mesecima držao između usana pošto sam batalio kamel lajts, duvajući u njega kao neki sudija, kao lokomotiva, kad god bih poželeo da uvučem dim.

Zatim, fotografije narcisoidne Alesije na nekom maskenbalu. (Obukla se kao egipatska kraljica.) Ceduljica koju mi je jedna osećajna devojka krišom stavila u udžbenik iz privatnog prava: „Kakve god gluposti da slušaš ovog trenutka na predavanju, pomisli da ćemo večeras biti zajedno.“ Pismo Emi koje nikad nisam poslao. I njeno lice, ovekovečeno polaroidom. Plamenocrvena kosa pretvorila se u mirniju nijasnu bledoružičaste.

Rimske godine nalaze se na vrhu kutije i počinju naslovnom stranom *Plejboja* za koju je spajalicom prikačena fotokopija jedne budističke molitve.

* * *

Rimski budisti sastajali su se svakog četvrtka uveče nedaleko od Trga Svetog Petra, u jednoj kući, ironijom sudbine okrenutoj ka bastionu hrišćanstva.

Bila je to stara plemićka palata strogih linija, bez lifta, sa stepeništem vrlo niskih pragova, kako bi uz njih mogla da se vuku kolica.

Kad sam prvi put ušao u tu zgradu, nisam spazio nijedna (ta usluga je ukinuta nekoliko stotina godina ranije) i preznojio sam se dok sam se peo na šesti sprat. Gimnastici duše draži su usponi. Tešila me je pomisao na to da ni Mojsije nije dobio tablice s deset božjih

zapovesti u podrumu.

Dok sam se izuvao ispred vrata, zvuk orgulja podsetio me je na izvesne katoličke mise iz detinjstva. Izmešani glasovi ponavljali su neku mantru.

S poniznošću u duši ušao sam u prostoriju za molitve i seo na pod u položaj lotosov cvet, ali onda me je jedan grč u listu, neosetljiv na duhovne uzlete, prisilio da ispravim noge i ispružim ih u stranu, kao indijska plesačica.

Vođa grupe tek je bio započeo sastanak. Imao je bradu kao Če Gevara i u mladosti je verovatno bio i njegov sledbenik, pre nego što je revolucionarni zanos usmerio ka samom sebi.

Prisutni su jedan za drugim pričali o blagodetima budizma. U toj prostoriji bili su izloženi svi uzorci ljudske vrste. Svakojake osobe kojima je zajednički bio samo susret s bolom.

Pogodilo me je njihovo odbijanje da predstavljaju sebe kao žrtve. Jedna devojka koja se izvukla iz kandži droge priznala je da je u najgorim trenucima bila ubeđena da se čak i drveće pomera kako joj ne bi napravilo hlad. Molitva joj je povratila životnu snagu. Sad je znala da uzroke svojih nevolja treba da traži u sebi.

Svaka ispovest završavala se zajedničkim tapšanjem koje je odjeknulo i kad je jedan student ne naročito bistrog pogleda izjavio kako mu je izgovaranje jedne mantre pomoglo da reši problem s parkiranjem.

Aplauzi, parkiranje. Bilo je to malo previše za mene. Ali upravo tada Anjeze je odlučila da me predstavi okupljenima.

– On ima problem s figurom oca...

Upoznao sam je jedne zime u uličici s druge strane Tibra, godinu dana nakon dolaska u Rim. Noću sam se, po završetku posla u redakciji, pridruživao plemenu čudaka: glumcima u potrazi za režiserima, režiserima u potrazi za producentima i producentima u potrazi za novcem. Premeštali su se s jedne terase na drugu, ostvarujući samo neodređene pozive za večeru.

Anjeze je zaista bila glumica, ali pre svega bila je zanosna. Plavokosa, čulna i nesvesno komična. Glumila je u jednom uspešnom filmu, nadahnjivala maštarije dečaka s naslovne strane *Plejboja* (na kojoj je nosila samo kožni bikini) i iskusila svakojaka

osećanja s naglaskom na ona najštetnija. Na pragu tridesete godine susret s budizmom odvuкао ju je s vašara taštine i pretvorio je u duhovnu ratnicu.

Bilo je to prvi put da u svojoj spavaćoj sobi prisustvujem religioznim iskustvima. Anjeze je svake večeri klečala ispred malog prenosnog hrama i izgovarala svoju mantru. Gledao sam je kako iz tog susreta sa samom sobom izlazi potpuno preporođena. Privukla me je Budi neodoljivom tehnikom, aluzijama i bolećivim pogledima kojima se žene služe kad žele da te navedu na nešto, a da te ne pitaju direktno.

Odugovlačio sam, suprotstavljajući Budi nepostojeće skrupule tobožnjeg vernika, sve dok me nije ubedila da dođem na jednu seansu.

– On ima problem s figurom oca...

– S figurom oca? Pe bih rekao da je to problem s figurom majke – primetio sam.

– S majkom ili s ocem? – upitala je domaćica koja je brinula o tamjanu.

– Ja imam problem i s figurom majke i s figurom oca – odvrati jedna devojka za koju mi se učinilo da sam je video u nekom televizijskom programu.

– I ja!

– I ja!

– Vidiš? Ovde nikad nećeš biti usamljen – nastavi Anjeze šireći fotogenično lice u blaženi osmeh.

– Ali ja nemam problema s ocem. To jest... imam ih, ali nisu suštinski značajni.

– A, je li? A zašto onda stalno zaboravljaš da platiš račune i ne znaš ni sijalicu da zameniš?

– Zaista moraš da iznosiš detalje iz mog života? Kakve veze ima moj otac s računima i sijalicama?

– Zar mi nisi uvek govorio kako je on pragmatičan čovek? Ti odbijaš da budeš takav u inat njemu. To je tvoj način da istakneš razliku između vas dvojice.

– Moj problem je u tome što sam zaljubljen, ali nisam srećan.

Ne znam odakle se pojavila ta rečenica. Možda ju je Belfegor

nadahnuo kako bi skrenuo razgovor s neprijatne teme.

Svi se s upitnim pogledom okrenuše ka Anjeze. Osim Če Gevare, koji se zagledao u mene.

– To je značajno otkriće. Da bi čovek mogao da bude srećan, nije mu dovoljna ljubav. Sreća nije nešto što postoji mimo nas, ona zavisi od našeg odnosa sa svetom koji nas okružuje. Ne zavisi od bogatstva, od zdravlja, pa čak ni od nečije naklonosti. Zavisi isključivo od nas. Dakle, svi možemo da je dostignemo. Hajde da ponovimo: mogu da budem srećan.

– Mogu da budem srećan – začu se jednoglasno.

– Slažeš li se? – upita me Če.

– U načelu, da. Ali život nije mantra za veseljake. Svima u stomaku pliva neka nepravda koju smo doživeli i smatramo je neprihvatljivom. Dokaz da ne postoji nikakav božanski plan, jer da postoji, on to nikad ne bi dopustio. Da bismo mogli da preživimo bol prisiljeni smo da se branimo oklopom cinizma.

– Koliko imaš godina?

– Skoro trideset.

– Doba kad se prvi put svode računi. Znam kako se osećaš, prošao sam kroz to. Imaš utisak da si dugo živeo na nekoj iskrivljenoj ploči s koje si skliznuo dovde. Kao da je tvoj život posledica odluka na koje nisi uticao ti, već oni koji te okružuju. Rastao si uz jaku majku?

– Prilično jaku, da – slagao sam, mada ne previše.

– I moja majka je prava gnjavatorka! – reče onaj tupavi koji je pronašao rešenje za parkiranje.

– Prihvatite svoje majke – nastavi Če Gevara prigušenim glasom koji je ublažavao zanos njegovih reči. – Jedino tako ćete moći da prihvatite sebe i da pođete u susret životu bez osećaja da vas neko proganja, s onom neusiljenom budnošću koja predstavlja tajnu sreće.

– Kako prihvatiti sebe? – upitah.

– Kad god klekneš da izgovoriš mantru, postavi sebi za cilj pomirenje sa svojom majkom. Tako ćeš moći da pogledaš istini u oči, da razveješ maglu koja je skriva od očiju slabih. Ako želiš da promeniš posledice, moraš da utičeš na uzroke. Život uzvraća. Uvek.

Posle te večeri, sva pitanja koja su dotad lebdela iznad mene,

spustila su se. Zašto je moja majka umrla tako mlada? Da li bih bio drugačiji i bolji da sam odrastao uz porodičnu toplinu? Da li ću zauvek ostati životni ponavljač, budući da su majke prve učiteljice života?

Moli se i naći ćeš odgovore, rekao je Če Gevara. Molio sam se čak i na japanskom, ali odgovora nije bilo. Onda sam počeo da ih tražim u knjigama, pesmama, u iscrpljujućim razgovorima sa samim sobom.

Jedne noći, pošto smo vodili ljubav, Anjeze se šćućurila u mom zagrljaju, a ja sam se trudio da uskladim disanje s njenim mirnim dahom. Ali pre nego što sam joj se obratio, sačekao sam da zaspi.

– Voleo bih da skupim hrabrosti da razgovaram barem s tobom – prošaputao sam joj u pazuhu. – Mama mi je umrla kad sam imao devet godina. Do poslednjeg trenutka se borila, zbog mene, ali nije uspela. A ja još uvek ne mogu to da prihvatim, razumeš? Moram da nađem neki smisao u toj nepravdi. U grčkim tragedijama, koje ti toliko voliš, uvek postoji neki osvjetnik koji uspeva da povрати narušenu ravnotežu. Ali kome ja mogu da se osvetim? Bogu koji mi ju je ubio? I na koji način to da uradim, ako ne znam gde on živi i u kakvom obliku? Osim toga, tvoj Buda bi mi odgovorio da osveta ne može da povрати ravnotežu. Samo izaziva nove potrese.

Ujutru sam se probudio uz miris kafe i Anjezin osmeh.

– Noćas sam usnila nešto neobično – reče. – Pored mene je, u krevetu, ležao jedan lažov koji je govorio istinu.

– Ali ti si si ga zavolela?

– Ponavljala sam mu: prestani da gundraš i počni da slušaš.

– Odličan savet. Šta nam glavni kuvar predlaže za doručak?

– Regenerativnu terapiju.

Prinela mi je poslužavnik s kapučinom, kroasanom i fotokopijom jedne budističke molitve.

Treba zavladatai sopstvenom umom, ne dopuštati umu da zavlada nama.

Prijatelji moji, probudite u sebi duboku veru i revnosno brišite ogledalo svog života, danju i noću.

Zavladajte svojim ja, umešno rukujući uzdama tog jogunastog konja koji se zove um. I trčite, trčite...

24.

Nisam umeo da teram konja i um me je izbacio iz sedla. Još uvek je bio preopterećen preteranim mudrovanjem da bi se prepustio duhovnosti.

Utočište sam našao u sigurnosti koju mi je pružao posao, taj krug novinara, političara i intelektualaca koji je najprozračnije terase Rima proglasio svojim povlašćenim boravištem. Razmenjivanje tračeva s moćnicima predstavljalo je siguran način da niko ne posumnja u mene.

Ipak, ni tu se nisam osećao prihvaćenim. Moja specijalnost bio je osećaj nelagode koji me je svugde obuzimao. Među ljudima okrenutim duhovnosti budio se moj osećaj za humor, neki uporan glasić koji mi nije dopuštao da ih ozbiljno shvatim. Među intelektualcima duša mi je žudela za beskonačnošću, okružena njihovim jalovim diskusijama, osećala se kao u klopci.

U kutiji od keksa nije ostao nijedan trag. Ostao je, međutim, jedan probušeni balon u kojem se skriva moj stari pasoš. Onaj s vizom za ostrvo Mejbi.⁴

* * *

Usled niza okolnosti, leto mog trideset trećeg rođendana zateklo me je u telefonskoj kabini jednog vojnog aerodroma, s pancir-prslukom, u razgovoru s mojom ženom. Oženio sam se četiri meseca ranije, ali ne Anjezom. Naša ljubav bila je više most nego cilj: rastali smo se bez scena, uz uzajamnu zahvalnost i poštovanje.

Prihvatila me je jedna koleginica, netrpeljiva prema bližnjima, ali vrlo predusretljiva prema meni, koja je pročitala dela svih mojih omiljenih stranih pisaca – i to u originalu – i u tom trenutku mi je držala ubrzani autogeni trening preko telefona.

- Ti si najhrabriji muškarac na svetu!
- Izvini, s kim razgovaraš?
- Više bi voleo da te nazovem kukavicom?
- Bila bi u pravu. Uneredio sam se od straha i uveravam te da to

nije metafora... Slušaj, ja u Sarajevo ne idem. Grad je pod opsadom. Nema struje, vode, gasa. Ljudi se ubijaju po ulicama.

– Znam i strašno se plašim. Ali znam i da ćeš uspeti!

– Kakve veze ja imam s ratom? Do pre tri godine pisao sam o sportu. A otkako sam počeo da se bavim politikom, najveća opasnost u kojoj sam se obreo bio je odlazak na kafu kod jednog ministra.

– Jel' vidiš? Ljudi misle da si ti šaljivdžija, da si u stanju da sagledaš samo smešnu stranu događaja.

– Šta me briga šta misle ljudi! – slagao sam.

– Ulazi u taj avion i sve ih postroj!

Pod uticajem svoje boginje rata namestio sam pancir--prsluk i ukrcao se u bombarder Ujedinjenih nacija krcat namirnicama, gde sam našao malo mesta među konzervama tunjevine.

Moj emotivni naboj preživeo je poletanje, ali splasnuo je čim smo se primakli Sarajevu, dok mi je nemački pilot pokazivao cevi srpskih topova skrivenih u šumarku.

– Ako nas obore, sutra će Ujedinjene nacije izdati energičnu protestnu notu – rekao je jedan uštogljeni Englez.

Ja sam, međutim, za vapaj izabrao italijanski.

– Šta ja radim ovde?!

Pancir-prsluk nije mogao da me zaštiti od sramnog smrtnog straha. Kako bih ga savladao, počeo sam naglas da razgovaram s mamom.

– Ja sam kukavica... Ne veruješ? Veruj mi, kukavica sam. Nevolja je u tome što sam se možda i oženio iz kukavičluka.

Iz glasa mi je izbijala iskrenost primerena sudbonosnim trenucima.

– Nije problem u mojoj ženi. Ona je posvećena i odlučna: čula si je maločas dok smo razgovarali telefonom. Problem je u meni, trebao mi je uspon, a izabrao sam prečicu. Pokušao sam da promenim život ne menjajući sebe. Ispričao sam sebi bajku o ljubavi koja spaja slične duše i o zajedništvu dvoje usamljenika. Osim toga, ona ima pravu, skladnu i srdačnu porodicu: kad sam je ja imao posle tvoje smrti? Ali ovako neću moći da odrastem, mama. Čak ni na dan venčanja nisam bio mladoženja, već siroče, kao i uvek. Rep srama vukao se za mnom po podu tokom obreda. Strahovao sam od reakcije zvanica na laži o tvom postojanju koje sam im pričao tokom svih ovih godina. Iako moram priznati da ih tvoje odsustvo nije

potreslo. Kao da su ih više zanimali kanapei.

Bila je to seansa preispitivanja savesti na visokoj koti, pod topovskom paljbom: izviđao sam poslednju granicu psihoanalize.

– Zauvek ću ostati potišteni šumski duh koji korača na vrhovima prstiju, pognute glave... Ipak, dok sam joj stavljao burmu na prst, bio sam ubeđen da sam video nebo.

Pilot i njegov pomoćnik nisu razumeli italijanski i začuđeno su me gledali. Možda su pomislili da govorim u diktafon? Sumnjam. Na osnovu njihovih ljubaznih osmeha, zaključio sam da me smatraju ludakom.

– Mama, a šta ako sam se zaista oženio iz straha? Da. Iz straha da ne izgubim nešto što mi zapravo i nije neophodno: iluziju o stabilnosti i sigurnosti, privid snova koje si mi želela kad sam bio mali. O, mama, pomoz mi da sletim živ u Sarajevo, a ja ti obećavam da ću bezbedno leteti u svom braku... Odmah ću prodrmati svoje stare navike, počevši od najjednostavnijih osećanja.

Na primer, izražavajući naklonost Matu, skandinavskom vojniku Ujedinjenih nacija s rogovima na šlemu, koji me je sačekao na aerodromu, između razvaljenih hangara i sablasnih hala.

Nisam se najpreciznije izrazio kad sam rekao da me je sačekao. Uhvatio me je za gušu i odvuкао me s piste, izvan domašaja snajperista, do carine, blatnjave barikade s ostacima radnog stola.

Mat je seo na ivicu stola i zamrljao pečatom prvu praznu stranicu mog pasoša.

Ostrvo Mejbi, avio-kompanija *Može biti al' ne mora da znači.*

– Ovo ti je viza – zacerekao se. – Je l' ti se sviđa ime? Ja sam ga izmislio.

Uzvratio sam mu jednom cigaretom.

– Ti nećeš da zapališ? – upitao je, žudno uvlačeći dim.

– Nedavno sam prestao.

To je bila istina. Poslednju sam zapalio na bračnom putovanju, na vrhu brežuljka koji smo za tu priliku nazvali Plućna čuka.

Ipak sam bio poneo jedan boks, pretpostavivši da je u ratu briga o zdravlju na drugom mestu. Ali naumio sam da svoj novi život započnem jednim velikodušnim gestom. Izvrnuo sam ranac i deset pakli kamel lajtsa sručilo se u naručje vikinškog ratnika, a iz blagoslova na njegovom jeziku razumeo sam samo osmeh.

25.

Bolnica u Sarajevu plutala je kao neka sablasna galija na talasima prašine, između pocrnelih zgrada i ulice pune pukotina. Jedna medicinska sestra uporno je ribala pod nepopravljivo suvom krpom, dok je horda majki ogrubelih od očajanja pratila lekare kroz hodnike i vukla ih za rukave belih mantila, preklinjući ih i preteći im.

Bila je to jedna od onih situacija kad je i milosrđe moralo da bira. Ujedinjene nacije obezbedile su avion za London kojim je trebalo prevesti četrdesetoro dece u najtežem stanju. Lekari su pretresali odeljenja praveći spiskove prioriteta koji su se stalno menjali, zato što je svakog dana neko dete umiralo. Upravo se bilo oslobodilo jedno mesto i majke su se borile za njega kao lavice, spremne na sve kako bi zauzele mesto na toj besmislenoj listi čekanja.

Soba broj 51 na pedijatrijskom odeljenju bila je direktno izložena pogledu s ulice otkako je bomba srušila zid i iščupala prozorska okna. Više nije bilo ni hrane ni infuzije ni čistih čaršava. Ostali su samo članovi porodice koji su se tiskali oko malih kreveta. U jedinom pored kojeg nije bilo posetilaca, onom najudaljenijem od vrata, ležao je dečak kose toliko crne da se iz nje širio tamnoplavi odsjaj.

Privukla me je njegova usamljenost. Iz usta mu je virila primitivna cucla, očigledno neprimerena njegovom uzrastu. Krpa umrljana krvlju podizala mu se i spuštala na grudima u ritmu njegovog disanja. U ruci je stezao probušen balon.

Pomilovao sam ga, a on je vrisnuo.

– Mama! Tata!

– Zove mamu i tatu – umešao se doktor Joza. Bio je bolničar, ali svi su ga zvali doktor. Unapređenje je zaslužio na terenu.

– Selim je siroče. Roditelji su mu poginuli od bombe, prošlog meseca. Njemu je snajperista pucao u stomak.

Postojalo je neko ljudsko biće u tom gradu koje je zbog glupih međunacionalnih trvenja zaleglo iza krovnog venca, svojim teleskopskim nišanom naciljalo jednog dečaka koji se igrao balonom

na ulici i pucalo mu u stomak.

– Je l' i on na spisku za London? – upitao sam.

– Nije. Nijedna mama se ne bori za njega.

Kao da mi je u glavi odjeknuo prasak startnog pištolja koji označava početak trke s preponama.

– Ja ću pokušati da ga izvučem odavde.

Dosađivao sam službenicima Ujedinjenih nacija i engleskim diplomatama, ali svako je imao svoj spisak u džepu. Samo su, iz ljubaznosti, dodali Selimovo ime na kraj spiska.

Jedina nada bili su dolari koje sam čuvao u pancir-prsluku. Dovoljno je bilo sto dolara da saznam jedno ime.

Komandant Đuka.

Prevodilac me je poveo na sastanak, kroz potpuno raščišćene ulice. Čistači u Sarajevu bili su brži od rata.

Kao i svi žitelji grada u klopci, i mi smo sve vreme hodali jednom stranom ulice, onom koja se ne vidi s položaja na kojima su raspoređeni topovi opsadnika. Svaki čas smo dizali glavu ka krovovima kuća kako bismo se uverili da na njima nema snajperista. U pozadini se čula posmrtna muzika pušćanih zrna, ispaljivali su ih ko zna odakle, ko zna ko, ko zna u koga, ali čuli su se sve vreme, u kratkim razmacima.

Komandant Đuka nas je čekao u nekom zadimljenom kafiću, zidova prekrivenih studentskim grafitima koji su podsećali na slogane iz šezdeset osme. Kupio ga je plenom iz pljački banaka. U prethodnom životu dugo je ležao u zatvoru zbog razbojništava, ali čim je Sarajevo postalo zatvor pod vedrim nebom, naoružao je tridesetoricu momaka iz svoje četvrti i proglasio se njihovim vođom.

Postoji jedna granica između humanosti i nehumanosti, a ta granica je osećaj za pravdu. Komandant Đuka nije bio dobar čovek. Nije bio ni zao. Bio je pravedan. Spasao je starce iz kraja i upustio se u borbu kako bi povratio petsto kilograma brašna koje je pre toga bio poklonio siročićima skrivenim u nekoj pećini nedaleko od reke. Kad god bi svratio da ih obiđe i pojavio se sa svojom novom mazdom, očigledno ukradenom, deca su ga mazila po šakama koje nije odvajao od svog mitraljeza.

Ispričao sam mu priču o Selimu i spustio svežanj dolara na sto.

– Uzeću ih, ali ne za sebe – rekao je. – Trebaće nam da podmažemo neke brave.

Sutradan sam ponovo došao, a on mi je pokazao regularno overen spisak. Selimovo ime stajalo je pored broja 11, mog omiljenog.

Pre nego što smo se rastali, dao mi je jedan crveni balon.

– Odnosi ga tom malom u moje ime.

I tako sam ušao u najtužniju bolnicu na svetu s osmehom na licu i balonom okačenim o prste.

Prošao sam kroz sobu broj 51 i ugledao gužvu oko Selimovog kreveta. Načas sam se ponadao da su to njegovi rođaci muslimani, ali ovi ljudi su bili plavokosi kao dečak s tregerima koji je ležao u Selimovom krevetu i gutao krompir-pire u prahu.

Doktor Joza mi je spustio ruku na rame.

– Uspeli smo! – uzviknuo sam. – Selim je na spisku. Mada pretpostavljam da mu je malo bolje. Na koje odeljenje ste ga prebacili?

– Selim je umro. Jutros.

Stezao sam balon u gnevan zagrljaj sve dok mi nije pukao u rukama.

– Hoćete li da vas odvedem da ga vidite? – upitao me je doktor Joza.

– Hvala. Sam ću.

Zažmurio sam i ugledao ga. Kao momka, odraslog muškarca, starca, onakvog kakav nikada neće biti, a onda se preda mnom ponovo ukazao kao dečak: s onom rupom u stomaku koju nisam stigao na vreme da zakrpim.

Još jednom sam se zavarao pomišlju da je život priča sa srećnim završetkom, a zapravo je samo naduvani balon mojih snova, kojem je suđeno da mi se probuši u rukama.

U Sarajevu sam proveo mesec dana u hotelima bez vode i struje, susrećući decu bez majki i bez nogu: ostavili su ih ispod bombi.

Uz njihovu tragediju, ona iz mog detinjstva ponovo mi je donela tugu. Bila je to drama odraslog čoveka koji više ne može da izdrži. Čemu služi ovaj život za koji toliko strahujem?

Pre nego što sam se vratio u Rim, pomogao sam prevodiocu da iznese knjige iz svoje granatirane kuće. Video sam primerak Igoovih

Jadnika na francuskom i potražio sam jednu rečenicu na poslednjim stranama, znao sam da ću je tamo naći.

Glavni junak Žan Valžan umire u svojoj postelji, a Kozet, njegova usvojena ćerka, preklinje ga da izdrži. Ne želi da on umre, ali taj veliki pravdenik je umiruje.

Ce n'est rien de morir. C'est affreux de ne pas vivre.

„Ništa nije umreti. Strašno je ne živeti.“

Kad sam se vratio uobičajenom životu, prepustio sam se nekadašnjim navikama. Posle izvesnog vremena prestao sam svaki čas da podižem glavu kako bih se uverio da na krovovima Trastevera nema snajperista. Čak je i sećanje na Selima postepeno bledelo. Sebičnost i podrugljivost bili su Belfegorov štit iza kojeg sam se skrivao da ne bih patio.

Zaboravio sam obećanje koje sam dao mami i moj brak se survao posle mučnih godinu dana, jedne večeri kad mi je žena saopštila da se oglasilo zvono njenog biološkog časovnika.

Pribio sam se uz vrata plakara, kao da hoću da povučem granicu između njenog i mog nagona. Celog života sam žalio što nemam porodicu. A sad kad sam mogao da je stvorim, shvatio sam da se plašim.

Nije sasvim tačno da čovek žudi za onim što nikad nije imao. Kad se ne oseća dobro, radije će zadržati ono što oduvek ima.

Svaka žrtva teži da usvoji slike iz sopstvene prošlosti, a moja je bila obeležena božićnim ručkovima s Mitom i tatom. Kad bih pomislio na svoje dete, nisam u njemu mogao da vidim svog naslednika, već moguće siročće.

Iscrpljen mojim ćutanjima, Moj Ujka je prestao da mi se javlja. Ali tokom mog mučnog razvoda, rekao je tati da bi voleo da provede nekoliko sati sa mnom. Bio je bolestan i nije mu ostalo još mnogo vremena.

Videli smo se u kući mog oca, gde smo proveli mnoga popodneva razgovarajući o *Biku*, tap-tapu, o knjigama koje je jedino on zaista pročitao.

Izgubio je kosu od terapije, ali oči su mu i dalje bile iste, plave i bistre, kao mamine.

Trebalo je da mu se izvinim i da ga bezrezervno volim. Možda bih

jednim blagonaklonim gestom uspeo da razvejem svoje muke. Međutim, nelagoda me je sprečila da probijem led oveštalih fraza. Rimske terase postale su moja nova pozornica, a svoju rodbinu sam gledao s loše prikrivenom netrpeljivošću. Kad danas razmislim o tome, jasno mi je da sam se odvratno ponašao.

Kad se Moj Ujka ugasio u svojoj postelji kao Žan Valžan, njegova žena mi je poslala u Rim kutiju šibica kojima je mama pripalila poslednju cigaretu pre nego što joj je pozlilo. On ju je našao na jednom prozorskom ispustu i čuvao ju je kao relikviju.

Tako sam shvatio da je mama, pre nego što je umrla od srčanog udara, pripalila još jednu cigaretu. Prava ludača. Kao ja. Ali dobrodušna, kakav ja više nisam bio.

26.

Žene su me izvukle sa spruda na koji sam se bio nasukao, možda da bi se iskupile za činjenicu da su me u godinama mog dečastva masovno izbegavale. Gde god da se okrenem, ugledao bih neko žensko lice spremno da mi se osmehne: prijateljica koja mi je našla stan u svojoj zgradi, gospođa koja ga je održavala i predstavljala dadilju za kakvom sam oduvek žudeo, prijateljica za noćne igre koja se zadovoljavala onim što sam mogao da joj pružim, iako to, da budem iskren, nije bilo mnogo.

Brak koji je uvenuio tek što je procvetao loše je uticao na moje seksualno raspoloženje. Strast se u meni gasila istom brzinom kojom bi planula.

Operaciju raskidanja otežavala je postojanost žrtava, koje nisu mogle da shvate moje emotivne akrobacije. Ponašao sam se kao oni muškarci koji, u nedostatku hrabrosti da se rastanu od žene koju više ne žele, klize na marginu veze praveći se da ih ona odbacuje.

Posle dve godine tog nedostojnog ponašanja, odlučio sam da se držim podalje od žena kako nijednoj ne bih upropastio život. Dobrotvorni rad ulio mi je novu snagu. Ponovo sam bio slobodan i jedne večeri izašao sam malo da udahnem vazduh na jednoj rimskoj terasi s intimnim uverenjem da zauvek mogu da živim bez ljubavi. Tada me je s leđa iznenadila moja srodna duša.

Objašnjavao sam dvema prijateljicama da čak ni bahatost nekih ljudi (a mislio sam na jednog kolegu koji je tu za stolom rukama stavljao lazanje u tanjire) neće moći da poljulja moje poverenje u napredak čovečanstva, kad je nečiji filmski glas zatreperio u visini mog potiljka.

– Nismo mi majmuni koji su evoluirali, već bogovi koji su nazadovali!

Sećam se da sam, okrećući se, pomislio: evo još jedne ludače koja upada na tuđe zabave i preteruje s džinom. Onda sam je ugledao i morao sam da priznam da utisak bića s filma ne ostavlja samo njen

glas.

Ukazao sam dužnu pažnju njenim visokim jagodicama i napravio naivnu grešku odgovorivši joj:

– Imaš li dokaze za tu tvrdnju?

– Nemaš ni ti za svoju. Ta priča o majmunima je kliše koji su naučnici prihvatili samo zato što nisu mogli da nađu bolje objašnjenje!

– Možda zato što bolje i ne postoji?

– Da, ako koristiš glavu i pet čula, svakako da ne postoji!

– A šta bi trebalo da koristim?

– Srce!

Nikome neće promaći da sam se ja kroz tu prašumu uvreženih uverenja probijao stidljivo podižući upitnike, dok je ona mlatarala uskliknicima kao mačetom.

Na najavu krvavog okršaja, moje prijateljice su isparile. Međutim, nije bilo nikakvog sukoba. Njena otkrića prihvatao sam praveći grimase.

Eliza mi je pričala o Atlantidi, civilizaciji naprednijoj od naše, koja je uništila samu sebe zbog preterane pohlepe. Njeni ostaci počivaju na dnu mora, skriveni od pogleda, ali ne i od svesti ljudi, dovoljno je samo da nauče kako da je prizovu.

Ja sam prizvao svoju i shvatio da se pred tom mešavinom duševnosti i visokih jagodica raspao oklop koji sam dostojanstveno nosio u poslednje vreme.

Od prijatelja koji ju je doveo saznao sam da je Eliza njegova devojka. Trebalo mi je nekoliko meseci da otkrijem da to nije tačno, iako je dovoljno bilo da je upitam. Čim sam to i uradio, spojili smo se, sasvim prirodno, kao da smo nekada već bili zaljubljeni jedno u drugo, možda u nekom potkrovlju u Atlantidi.

Osvojio sam je večerom koju sam napravio u svojoj kući. Došla je sa šeširovom dive nemog filma, utegnuta u narandžastu lanenu suknju koja se zaustavila u visini kolena, povlačeći se pred crnim čarapama čiji je najveći deo bio skriven u čizmama.

Došla je u društvu dve smrznute organske pice, kao da je predosetila sudbinu mog rolovanog mesa koje sam nedugo zatim izvadio iz mikrotalasne potpuno istopljenog nadeva.

U gestovima budućeg para može se nazreti njihova misija. Eliza je u moj život ušla kako bi mi promenila jelovnik. Nije bilo sasvim jasno šta je trebalo ja da uradim u njenom. Možda da unesem malo humora: prilično se smejala grimasi koju sam napravio dok sam vadio rolovano meso iz mikrotalasne.

Kad smo se premestili u dnevnu sobu, osećao sam se toliko sigurnim pored nje da sam odlučio da joj sve ispričam. Pritom ne mislim na uobičajene laži, već na nešto što je za mene bilo zaista neverovatno: istinu.

Spustio sam joj u krilo album sa slikama svog života, a ja sam seo na naslon fotelje kako bih je vodio kroz prelistavanje.

– Evo, ovo sam ja kad sam bio mali, sa svojom majkom... Slobodno preskoči uobičajenu reakciju: Baš si bio sladak, a šta je bilo posle?

– Meni se više sviđaš sada. Ne bi mi se svideo s punačkim obrazima i loknama.

– Kako god bilo, posle toga se zaista dogodilo nešto ozbiljno. Vidiš? Na ostalim fotografijama nema više moje majke. Umrkla je kad sam imao devet godina.

– Žao mi je.

Dotakla mi je šaku dugim prstima koje je zadržala na mojoj ruci.

– Borila se protiv tumora, ali organizam joj je toliko oslabio da ju je u osvit jednog trideset prvog decembra odneo srčani udar.

Značajno me je pogledala. Onako kako te žena gleda kad odluči da ti pokloni poverenje.

Ispružio sam slobodnu ruku da bih joj dodirnuo koleno. U stvari, to mi je bila namera, ali umesto toga udario sam je laktom u butinu.

– Da li ti smeta što sam siročić?

Blago se trgla, ali više zbog udarca laktom nego zbog mog pitanja.

– Poznajem mnoge koji su bili siročići pored živih roditelja: nevoljenu decu, onu koja su rasla bez razumevanja.

– Plašiš li se smrti?

Svojstveno meni. Čučim na naslonu fotelje i čekam pravi trenutak da poljubim onu koja je možda žena mog života, a ja je pitam da li ju je strah kad pomisli da će da odapne.

Ipak, nije delovala uznemireno. Čak ni začuđeno.

– U ranoj mladosti sam bila na ivici smrti. Upoznala sam je i više ne razmišljam o njoj. Znam da je to samo promena stanja: iz materije u

antimateriju. Stari Egipćani su to zvali Izlaskom u svetlost. Već deluje manje zastrašujuće, zar ne?

– A plašiš li se života?

– Plašim se da ću ga protraćiti. Ako je smrt putovanje, pretpostavljam da je život cena koju moraš da platiš za kartu.

– *Ništa nije umreti. Strašno je ne živeti.*

– Oh, i ja sam to negde pročitala, više se ne sećam gde.

– To su moje reči.

Pomislio sam kako ne smem da zaboravim da uklonim *Jadnike* s police u slučaju da se nas dvoje upustimo u vezu.

– Jesi li siguran? A šta si tačno želeo da kažeš time?

Polako sam stvarao sliku o vrsti žene kojoj je pripadala. Nije se zadovoljavala preletanjem preko lepe misli. Htela je da me odvede do kraja.

– Pa... da se treba suočiti sa životom. Da čak i bol, nepravde i prolivene suze nečemu služe, iako ne znam čemu.

– Ja mislim da su korisni ako te podstiču na nešto. Da li ti se nekad dogodilo da se, posle nekog udarca, zapitaš: Zašto mi se to desilo, šta to život pokušava da mi kaže?

– Ne, obično kukam zbog udarca i to je sve. Da nemaš ti neki odgovor na to pitanje?

– Jeste, pa da mi se podsmevaš kao za Atlantidu!

– Nisam ti se podsmevao! Barem ne previše...

Kako bih dokazao svoju nevinost, raširio sam ruke kao leptir koji pati od artritisa i ponovo je udario laktom, ovoga puta u rame.

Uhvatila me je za obe ruke, verovatno u samoodbrani. Prsti su nam se isprepleli, a onda je ona stegla svoje oko mojih. Ne postoji lepši trenutak na početku veze od onog kad vam se prsti isprepleću, a ona stegne tvoje. Pred tobom se u tom trenutku ukaže more mogućnosti.

Sagnuo sam glavu kako bih dopro do njenih usana, ali nisam morao da pređem ceo put, pošto sam ih susreo na pola puta.

Imale su ukus lepih snova.

Ono neizbežno dogodilo se iznenada

27.

Ono neizbežno dogodilo se iznenada, dok sam se pakovao pred službeni put.

Moj otac se već neko vreme borio s tumorom i telefonom mi je javio da mu se stanje pogoršava, istim onim birokratskim tonom kojim me je podsećao da platim neki račun.

Osetio sam grč u stomaku čija me je silina iznenadila. Da li je to bio samo strah da ga ne izgubim, ili sam upravo bio shvatio koliko ga volim?

Promenio sam odredište i Eliza i ja smo leto proveli u Torinu, u sobi u kojoj mi je mama poslednji put pričala.

Sada je u tom krevetu ležao tata. Potpuno nemoćan pred smrću. Potpuno drugačiji od čoveka od kojeg sam celog života zazirao.

Jedne avgustovske večeri gledao je zalazak sunca kroz prozor i shvatio da ga više neće videti. Uhvatio me je za ručni zglob.

– Voleo sam samo tvoju majku, znaš?

– Nadam se da si voleo i svog sina.

– Tebe nikada nisam razumeo. Ali voleo sam te. Na osnovu poverenja.

Pokušao je da se osmehne, ali kašalj ga je zagušio.

– Još uvek osećam krivicu prema njoj. Da nisam zaspao te noći...

– Šta pričaš, tata? Dobro, ti si Napoleon, ali ni on ne bi mogao da spreči silovit srčani udar.

Zaustio je da mi odgovori, ali onda je samo zažmurio. Kad je ponovo otvorio oči, već je lebdeo u nekom drugom svetu.

– Posle smrti tvoje majke bio si vrlo usamljen dečak. Trebalo je da ti kupim psa.

– Zadovoljio bih se i pristojnom dadiljom. Ali nećemo više o tome, odmori se...

– Psa. – To je bila poslednja reč koju je izgovorio. Nikada do tada nije pominjao psa i taj neobičan detalj pripisao sam posledicama groznice. Moj otac je bio neosetljiv na privrženost životinja.

Njegovo telo stavili smo u dnevnu sobu, tamo gde je jednom ležalo mamino. A među onima koji su bdeli uz odar ovoga puta bio sam i ja.

Đineta je, dok je prolazila s Đorđom pored rashlađenog kovčega, šapatom uzviknula: – Prodaj ovu prokletu kuću!

Učinilo mi se da je to što je rekla besmisleno. Belfegor, s kojim sam se odmah posavetovao, pripisao je to očajanju zbog gubitka dugogodišnjeg prijatelja.

Na moj rođendan, koji je ujedno i Dan anđela čuvara, Eliza i ja smo se popeli na planinu Čirčeo, kako bismo nadoknadili delić propuštenog odmora.

Peli smo se uz rub jedne šume kad je iz čestara iskočilo nešto belo. Pas, jedva veći od miša, s njuškom i šapama kao u vuka.

Njušio je vazduh, ne mogavši da odluči kojim putem da krene. Onda se, među brojnim šetačima koji su pokušavali da mu privuku pažnju, odlučno uputio ka meni.

Odmah mi je prirastao za srce i zato sam pokušao da ga se oslobodim. To je prvi poriv koji osetim kad nekoga zavolim. Uspeo sam da mu zavaram trag na jednom raskršću, ali Eliza se vratila i zatekla ga nasred staze: čekao ju je.

Postao je Bili. Pošto nismo znali mnogo o psima, trebalo nam je dva dana da utvrdimo da je ženka. Ipak, ime mu nismo promenili, samo se, u pisanju, umesto s epsilon, završavalo s „ie“, Billie. Tata mi je za rođendan poslao četvoronožnog anđela čuvara.

Ja sam prvi koji bi posumnjao u tu božansku podudarnost da se nije ispostavilo da je Bili neobična kujica. Nije lajala na mačke. Pre ulaska u neku prostoriju podigla bi jednu prednju šapu kao da traži dopuštenje. Istrajno je branila svoju samoću i po ceo dan je zurila u neku neodređenu tačku na nebu.

Mislim da sam s vremenom shvatio u šta gleda. Bili presreće ljubavnu energiju. Hrani se njenim vibracijama.

Čim neko u blizini previše podigne glas, Bili se zavuče u nepristupačan ćošak ostave. Međutim, ako se dve osobe zagrle u njenom vidnom polju, osetiće komešanje oko gležnjeva. Anđeo ljubavi im prilazi, zadovoljno maše repom isplaženog jezika.

Posao me je primorao da celu zimu provedem u jednom samačkom

hotelu u Milanu, gde su mi se za vikend pridruživali Eliza i Bili.

Jedne večeri pod olovnom nebom, kad mi je Belfegor obojio srce istim tonovima, izveo sam psa-miša s Čirčea u jednu zelenu oazu okruženu saobraćajnom gužvom.

Ostali psi mirno su stajali nasred tog ostrva, prestravljeni pri pomisli da bi mogli da upadnu u to more automobila. Bili se, međutim, oslonila na svoje trkačke sposobnosti i stala mahnito da jurca oko zelene površine. Bila je to besmislena i predivna jurnjava. Njen način da se suprotstavi stvarnosti i da je pretvori u san koji je živeo u njoj.

Nisam shvatio tu lekciju i uskoro sam sedeo za večerom naspram Elize, puneći svoj stomak raviolima i njene uši žalopojkama na račun sveta koji se urotio protiv mene.

– Zašto se ponašaš kao žrtva? – prekinula me je. – Grešiš. I pogledaj kako jedeš. Držiš viljušku kao da je skalpel, a sos ti curi iz uglova usana. Odvratno!

– Tvoja neumoljiva moć zapažanja! Gospođice Mak na Konac, pored svega što sam ti ispričao, tebe zanima samo sos koji mi curi iz usta?

– Zanima mene i ostalo. Vrlo. Imaš četrdeset godina a za stolom se ponašaš kao razmaženo derište. Da li je moguće da te niko nije naučio lepom ponašanju?

– A ko je trebalo da me nauči? Ko? Niko mene ničemu nije naučio. Niko!

Krupnim koracima sam izbrazdao dnevnu sobu svog samačkog stana u potrazi za nečim što bih mogao da uništim. A onda sam između sofe i zavesa ugledao nešto belo drhturavo.

Bili. Prestravljena, ali pre svega povređena: nesposoban da pružim ljubav, izglednjavao sam je. Pao sam na kolena i stegao je u naručje, setivši se jednog davnog zagrljaja. Nisam ni znao da imam suze dok mi nisu navrle na oči. Bili ih je strpljivo polizala, jednu po jednu i moj bes je malo-pomalo splasnuo.

Sutradan ujutru našao sam Elizinu poruku u džepu sakoa. Napisala ju je na poledini jedne vizitkarte.

Zamisli da je tvoja mama živa i da te podučava životu. Uvek je uz tebe i teško joj je što ne veruješ u безусловnu ljubav. Pozdravi se s njom kad se probudiš i razgovaraj s njom, o

svemu. Ona zna šta je ljubav. Zahvali joj se za ljubav koju ti pruža i nateraj se da ne slušaš svoju sumnjičavost. Zamisli kako je bacaš u neku korpu.

Pošto nisam imao pri ruci dovoljno veliku korpu, samo sam sklonio poruku u novčanik koji sam nosio u unutrašnjem džepu sakoa, uz fotografiju na kojoj se osmehujem u maminom naručju i jedan od retkih papirića na kojem mi je otac nešto svojeručno napisao. Otkinut s poruke otkucane na mašini koja se odnosila na neplaćene račune i kazne, ispod koje je svojom rukom dodao: „Grli te tata.“

28.

Po povratku s njegove sahrane javila mi se Kuma. Pre nego što se vratila u moj život, istrajno je čekala da se njegov okonča.

Obraćala mi se kao da sam još uvek devetogodišnjak: oboje smo se, na izvestan način, zadržali u tom dobu. Posledice detinjstva neizbledivo su utisnute u srcu. Kad pomislimo da su iščezle, ispostavi se da su samo obamrle. I mogu ponovo da ožive bez previše objašnjenja.

Kuma je bila preživeli brodolomnik iz nekog nepoznatog sveta. Izašla je iz magle moje prošlosti s rancem punim uspomena i njene priče predstavljale su zid toplote koji je iz dana u dan rastao.

U strahu da ću nešto zaboraviti, zamolio sam je da mi zapiše.

Sve što je povezano s mamom.

Uoči Božića predala mi je jednu zelenu svesku na kvadratiće: ispunila ju je jednostavnom prozom, ispisanom čitkim rukopisom, u kojoj ništa nije bilo prežvrležano.

Upoznala sam je tokom rata. Ja sam radila u Fijatovoj fabrici Spa, koju su upravo bili bombardovali, a ona je došla na razgovor za posao. Imala je šesnaest godina, tri manje od mene. Sećam se tih krupnih plavih očiju, širom otvorenih, iz kojih su izbijali strah i zabrinutost. Rekla sam jednoj kolegini: „Ispred čeka jedna devojčica koja liči na anđelka.“

Posle izvesnog vremena ponovo sam je videla, u kancelariji, s crnom maramom na glavi. Pošto je primljena da radi kao daktilografkinja, razbolela se od tifusa i opala joj je kosa. Ruke su joj bile modre, ali ne zbog bolesti, već od indigo-papira preko kojeg je kucala.

Otkrile smo da živimo blizu jedna druge i subotom popodne smo zajedno izlazile. Onda je došao kraj rata. Oslobođenje. Radnici su zauzeli fabriku, a mi žene smo celu noć i ceo dan provele u podrumu, čekajući da Nemci napuste grad.

Onda smo tvoja mama i ja krenule kući. Hodale smo vrludajući, zato što ulice nisu bile sigurne. Fašistički snajperisti pucali su s krovova i često smo morale i da potčimo. Na tu dramu, nadovezala se i njena lična. Pokidao joj se kaišić na jednoj sandali i čim bismo potčale kroz neku opasnu ulicu, sandala bi joj spala. Ne znam koliko puta sam bila zastala da je sačekam.

Narednih dana nije nam bilo lako da se sastajemo zato što je ona živela u Ulici Kalandra, između dve javne kuće, a kolona partizana koji su čekali da uđu protegla se bila do kraja Vitoriovog bulevara. Izlazila je samo u pratnji tvoje bake Đulije, praveći se da ne čuje zadivljena ali prostačka dobacivanja momaka koji su stajali u redu.

* * *

Tog leta, kad se završio rat, dale smo sebi oduška odlazeći na ples. Išle smo u Pagodu, klub u Glavnoj ulici, naspram tramvajske stanice.

Iz kancelarije smo izlazile u pet. Pagoda je radila do pola sedam, a zatim ponovo uveče, ali ja uveče nisam smela da izlazim. Zato smo koristile to malo slobodnog vremena do večere.

Za jednim stolom je sa svojom bolničarkom sedeo senator Anjeli, osnivač Fijata i ćutke slušao muziku, gledajući mlade kako plešu. Uvek je poslednji odlazio. Umro je nekoliko meseci kasnije.

Jednog popodneva u klub je ušla grupa elegantnih momaka koje do tada nismo viđale. Jedan od njih prišao je najboljoj plavuši u sali i pozvao je da igraju tango. Rekao je da se zove Đani. Tek kad je otišao saznale smo da je to senatorov unuk, Đani Anjeli. Ostale devojke okružile su plavušicu: „Šta ti je rekao?“ Ali ona nije mogla da se seti. Možda joj je samo rekao: „Hvala.“

Tvoja mama nije znala da je odigrala tango sa svojim direktorom.

U dvadesetoj je dobila zapaljenje pluća. Tada još nije bilo

antibiotika u prodaji i lečili su je sulfonamidima i lekovitim flasterima, ali nisu mogli da joj spuste veoma visoku temperaturu. Teško je disala, bronhije su joj bile toliko upaljene da nije mogla ni da pije. Lekar koji ju je lečio... uzdao se u Boga kao i mi.

Svakog popodneva, po izlasku iz kancelarije, trčala sam da je obiđem. Moja majka je strahovala da je bolest zarazna, ali nije se usuđivala, a nije ni želela da me sprečava da budem uz nju. Bila je ubeđena da duvan uništava mikrobe i na moje iznenađenje, kupila mi je cigarete, iako mi je uvek zabranjivala da pušim.

Kako se stanje tvoje mame pogoršavalo, osmelila sam se da pokucam na vrata poslovođine kancelarije. Bio je mrzovoljan čovek, ali imao je dobru dušu. Telefonirao je jednom visokom rukovodiocu Fijata. Sutradan su stigli antibiotici i tvoja mama je bila spasena.

Bila je pravi gurman. Leti me je vodila u jednu mlekaru nedaleko od svoje kuće, na sladoled. Jednom prilikom, naišao je neki dečkić u radnom kombinezonu. Došao je rasklimanim biciklom, natovarenim robom. Tražio je najmanji kornet, ali nije imao dovoljno novca i prodavačica ga je oterala.

On se ne žureći popeo na bicikl. Tvoja mama ga je pozvala. I dan-danas čujem njen glas: „Dečkooo!“

Zatim je prostrelila prodavačicu pogledom, naručila ogroman kornet i dala ga malom radniku. Od tog dana nije više htela da kroči u mlekaru.

U Pagodi je upoznala nekog Karla. Bio je lep momak. Zapravo, odrastao muškarac, sigurno mu je bilo već trideset godina, a u to doba tridesetogodišnjaci su bili odrasli ljudi.

Karlo je bio njena prva ljubav. Živeo je u okolini Astija i imao je kola. U svetu bicikala, ostavljao je upečatljiv utisak.

Jedne nedelje on i njegov brat odveli su nas u svoju varoš na proslavu sveca zaštitnika. Ples na trgu trebalo je da počne u sumrak, posle večernje službe: prekasno za dve devojke iz

grada koje su morale da se vrate kući do večere. Ali da bi plesao s tvojom mamom, Karlo je ubedio orkestar da zasvira ranije, izazvavši sablažnjavanje meštana.

Taj Karlo je voleo da se zabavlja, ali ne i da se obavezuje. Nestao je pre nego što se njihova veza pretvorila u nešto ozbiljnije. Tvojim mami je bilo teško, ali prebolela ga je. Zatim je bila s Vanijem, koji je zbog nje ostavio devojku, kasnije se njome i oženio kad mu se tvoja mama zahvalila... Otkočila ga. Nikad nije bila istinski zaljubljena u njega.

Tvoga oca je upoznala na venčanju naših kolega Đorđa i Đinete. Za razliku od Vanija, on nije bio nimalo stidljiv. Iako će tebi to delovati neobično, istina je da je u društvu bio opušteniji.

Ostalo ti je manje-više poznato. Netrpeljivost bake Eme, prinudan zajednički život pod istim krovom, preseljenje u novi stan i tvoje rođenje.

Tvoja mama se plašila fizičkog bola. Sad ću ti ispričati odiseju o njenim umnjacima. Boluckali su je kad jede, ali lakše joj je bilo da istrpi taj neznatan bol, nego da ode zubaru.

Ponudila sam joj da pođem s njim, ali ona triput nije došla u zakazano vreme. Četvrti put sam otišla kući po nju i odvela je do vrata ordinacije.

Pozvonila sam, pozdravila se s medicinskom sestrom (dotad sam je već dobro upoznala) i rekla joj: „Najzad sam uspela da ubedim svoju prijateljicu.“ Odvratila mi je: „Kojom prijateljicu?“ Kad sam se okrenula, tvoje mame više nije bilo.

Stigla sam je u podnožju stepeništa. Pošto joj je zubar izvadio umnjake, tražila je da ih vidi. Nije mogla da veruje da ništa nije osetila, zahvaljujući anesteziji.

Zašto sam ti ovo ispričala? S vremena na vreme, starost mi prekine tok misli... A, da. Tvoja mama se plašila fizičkog bola. Ludački.

Nije se plašila jedino pred tvoje rođenje. Radost je nadvladala sve ostale osećaje, čak i strah. Ja sam te odnela

kući iz porodilišta, u svom naručju. Čika Nevio je vozio pažljivo zato što smo imali dragocenog putnika.

Posećivali smo vas svake nedelje popodne, a na kraju smo ostajali i na večeri, čak i kad nije bilo više ničeg osim hleba i pršute. Dok je tvoja mama raspremala, ja sam te stavljala u tvoj krevetac i pričala ti. Sviđao ti se moj glas, smeškao si se i bunio si se kad bih začutala. Mnogo toga lepog smo rekli jedno dugom.

Jednom prilikom, imao si tada otprilike dve godine, po izlasku iz kancelarije svratila sam da te vidim, a ti si mi obavio ručice oko vrata, plačući: nisi hteo da odem. Mislim da ti se pre svega sviđao meki krzneni okovratnik mog kaputa.

Nekoliko godina kasnije, sećaš li se, išli smo zajedno na krstarenje po Kanarskim ostrvima. Tvoja mama je patila od morske bolesti i uglavnom je sedela u kabini ili sa mnom na palubi, na ležaljci. Ali ti si uvek bio negde drugde. Sve te je zanimalo. U to vreme, opsesija su ti bili glavni gradovi. Zaustavio bi nekog putnika i pitao bi ga: Koji je glavni grad Perua? Ako ne bi znao, izgrdio bi ga.

Kad smo se iskricali u Kadizu, turistički vodič, koji je trebalo da nas odvede u obilazak fabrike alkoholnih pića, zakasnio je i pošto nije dobro govorio italijanski, rekao je da je vrlo „tužan“ zbog tog zakašnjenja. Ti si bio zapanjen tim priznanjem, praćenim njegovim ožalošćenim izrazom lica.

Kad smo se vratili na čamac koji je trebalo da nas vrati u luku, na svakom sedištu smo zatekli bocu pića. Ti ni trenutka nisi oklevao: uzeo si svoju bocu i poklonio je vodiču. „Da više ne budete tužni.“ I zaista, uspeo si da mu izmamiš osmeh.

Bilo je to lepo doba. Onda se sve okončalo bolešću tvoje mame. Ne znam šta su ti pričali o njoj. Ali nemoguće je bilo ne voleti je. Bila je draga, eto. Imala je neku posebnu energiju.

Posle njene smrti, tvoj otac mi je rekao da više ne možemo da se viđamo nedeljom, zato što vas dvojica morate da idete na utakmice Bika, čak i kad igra u gostima.

Ostalim danima u nedelji ja sam radila. Zamolila sam ga da

mi nekako izađe u susret. Odgovorio mi je da on nema običaj da moljaka: ako nemam vremena za vas tokom nedelje, onda ćete se snaći i bez mene.

Uoči Božića, čika Nevio i ja smo svratili po tebe, hteli smo da ti kupimo poklon i zatekli smo te pred kućom. Tvoj otac nam nije dopustio ni da se popnemo.

Mislim da je bio ljubomoran na mog muža koji je bio profesor i umeo je da te omađija svojim pričama. Osim toga, ja sam ga podsećala na tvoju mamu, a on je taj deo svog života želeo da zaboravi.

Često sam pokušavala da ti se ponovo približim. Uzalud. Nikad ne plačem, ali jedne večeri čika Nevio me je zatekao u suzama pored telefona. Strašno se naljutio i zabranio mi da zovem tvog oca.

Pratila sam te izdaleka, kroz Đorđove i Đinetine priče. Počela sam krišom da kupujem Đorno, dok si pisao za taj list. Onda si prešao u Stampu, domaće novine, i tako sam mogla bez skrivanja da te držim na oku. Dugo godina je čitanje tvojih tekstova bio moj način da budem uz tebe.

Mnogo je vremena prošlo od našeg poslednjeg susreta. Mog muža više nema, a ja primećujem da me, kako protiču meseci – nisu to više ni godine – snaga napušta, a nevolje se umnožavaju. Ipak, veliku utehu pruža mi saznanje da si ti tu i da si se skrasio s Elizom. Odmah mi se svidela, a svidela bi se i tvojoj mami.

Mnogo vas volim, deco, sada ste vas dvoje nešto najlepše što imam.

Kuma

29.

Uprkos senkama koje su ispunile poslednju stranu, svesku sam zatvorio s osećajem zahvalnosti. Upoznao sam devojkicu koja je kasnije postala moja majka. I spoznao snagu jednog prijateljstva. Mama i Kuma bile su kao sestre, i više od toga. Nisu slučajno nabasale jedna na drugu, već su se uzajamno izabrale.

Očarali su me i poduhvati tog neustrašivog dečaka punog energije. Zar sam zaista bio takav, pre nego što sam izgubio podršku koju pruža ljubav?

Ponovo sam započeo igru *Šta bi bilo kad bi bilo*.

Da je mama duže živela, kao svaka mama, odrastao bih pod okriljem dve žene: nje i Kume. Umesto što sam se nespretno vrzmao oko devojčica koje su mi se sviđale, neusiljeno bih im prilazio i njih bi pitao za glavni grad Perua. Umesto što sam protraćio mladost proučavajući svoj sopstveni svet, poklanjao bih boce pića svim onim potištenim ljudima, po cenu da me uhapse zbog podsticanja na pijanstvo.

Ipak, to bi bilo previše lako. A takav život ničemu mi ne bi služio. Sve u svemu, draža mi je ova krhotina zarivena u srce. Prvi deo života proveo sam žaleći za nekim drugačijim koji mi se ne bi svideo.

Ona plavokosa devojkica ruku uprljanih indigom koja je preplašenim očima posmatrala svet i dalje mi je mnogo nedostajala. Ali na drugačiji način. Sad mi je nedostajala mogućnost da je zaštitim.

Drugi put sam se oženio u Kampidolju,⁵ jednog prolećnog jutra u devet sati, nazdravivši sokom od borovnice. Dok sam se osmehivao fotografu koji nas je ovekovečio ispred Foruma, načas nisam više bio siročić, osećao sam se kao čovek.

S Elizom sam upoznao nove ljude i nove knjige, shvatio da se duhovnost može negovati i bez pripadnosti nekoj masovnoj religiji, otkrivao tajne koje uporno zanemarujemo, iako se nalaze u nama samima. Možda ih upravo stoga i previdamo.

Naučio sam da ne podnosim pasivno događaje, već da ih tumačim kao znake. Otkrivao sam da ljubav može da bude štap na koji će se osloniti, ali i da je ona pre svega mač kojim se osvaja svest o sopstvenim sposobnostima. Godinama sam je doživljavao kao osvojen plen, iako je ljubav zapravo prepuštanje nečega nekome.

U rubrici „Vaša pisma“ pokrenuo sam o tome razgovor s čitaocima. Eliza me je podstakla na to, nateravši me da se ne osvrćem na one muškarce koji sentimentalno vaspitanje smatraju gubljenjem vremena, a priče o nemirima duše priznanjem slabosti.

Jednog martovskog dana u redakciju je stiglo neobično pismo. Od prvih redova mi je bilo jasno da mi život nudi priliku da najzad otkrijem ljudima ko sam. Prenosim to pismo na koje je usledio odgovor, onako kako je objavljeno u novinama.

Imam trideset devet godina i živim u srećnom braku. Dakle, ne pišem zbog bračnih problema, već zato što sam imao predivnu majku, samo dvadesetak godina stariju od mene. Tumor na dojci odneo mi ju je tokom božićnih praznika i tada se moj život pretvorio u crno-beli film.

Zahvaljujući svojoj majci, zavoleo sam Rolingstone (malo manje Bitlse), Luča Batistija i svoje bližnje. Naučila me je da se osećam dobro okružen ljudima, da poštujem slabije i da ne patim zbog slepila i gluvoće sveta prema nama romantičarima.

Celog života je radila u fabrici, mnogo je volela mog oca, negovala je mog dedu i mada je i njena bolest već uzela maha, do samog kraja je bila uz bolesnu majku. Posle bakine smrti nagnula se nad njeno telo i prošaputala joj na uvo: „Hvala za sve.“

Tri meseca kasnije i ona je umrla. Bilo je sunčano jutro, a ona mi je rekla: „Nikad ne odustaj, sposoban si i meni je čast što sam imala takvog sina.“

Dok vam pišem, suze mi teku, ali ne mogu da se priberem, zato što mi je srce slomljeno. Previše je teško da bih mogao da progutam. obraćam se vama u trenucima najvećeg bola, kako biste svojom mudrošću i znanjem barem donekle ispunili

*ovu ogromnu prazninu.
Gabrijele*

* * *

Nisam ni mudar ni obrazovan, Gabrijele. Ipak, i ja sam ostao bez majke. U devetoj godini. A pisma kao što je vaše i dalje imaju moć da me uzdrmaju, čak i u današnje vreme koje je osećanja pretvorilo u televizijski žanr.

Pre deset godina, kad mi je bilo trideset, nerado sam razgovarao o svojoj majci s ljudima, pa čak i sa samim sobom. Kad sam bio dete, nesvesno sam poricao tu smrt, skrivajući njenu sliku u fioci. To što danas mogu da pišem o njoj u novinama, zasluga je činjenice da sam prihvatio svoj bol i svima oprostio. Njoj što je otišla i nebu što ju je uzelo, u četrdeset trećoj godini, posle života koji se nije mnogo razlikovao od života vaše mame.

Moja je za vreme rata izgubila oca; u godinama u kojima današnje devojke pričaju u ovakvim rubrikama o svojim prvim ljubavnim boljkama, ona je radila u fabrici, pod bombama, kako bi pomogla mojoj baki da izdržava četvoro mlađe dece.

Bila je plavokosa, rasejana, emotivna kao ja. Volela je ljude i prema svima je bila predusretljiva, kao peć koja uvek greje istom snagom, onakva kakav bih ja voleo da budem.

Da je preživela bolest koju je odnela za božićne praznike, kao i vašu majku, danas bih verovatno bio advokat (to mi je bila predvidela: „S takvom jezičinom!“), zato što je novinarstvo previše neizvesna profesija, a ja ne bih imao hrabrosti da joj priredim takvo razočaranje.

Zavidim vam, Gabrijele, što u svom pismu niste izneli najčešći prekora sudbini: zašto je jedna toliko dobra žena otišla tako rano? Vaša majka nije ostavila u gnezdu preplašeno ptiče, već odraslog čoveka kojeg je na vreme naučila da voli svoje bližnje, Luča Batistija i Rolingstone: drugim rečima, naučila vas je onom osnovnom.

Ipak, prerana smrt majke ostaje neobjašnjiva nepravda. Spasava nas svest o tome da je život samo centar za obuku koji, po mogućstvu, treba prihvatiti uz osmeh. Ali pravo uživanje valja potražiti negde drugde.

Ovde smo da bismo nešto naučili. Ali nemamo svi iste osnove. Neki znaju više i treba im manje vremena da uzlete. Onaj ko je još u

mladosti postao anđeo, i ne mora da ostari. Barem ne uvek, jer u suprotnom bi se moglo zaključiti da samo loši ljudi stare, što nije tačno.

Postavimo to ovako: svako treba da ispuni neki plan u životu, a naše mame su svoj ispunile brže od ostalih. Zato što je bio kraći. Ili zato što su one bile sposobnije. Ostajemo mi deca s teretom uspomena koji je u vašem slučaju, srećom, veći od tereta žaljenja za onim što niste stigli da dobijete od nje.

Ispričali su mi da je poslednji gest moje majke, one noći kad je zauvek izgubila svest, bio ulazak u moju sobu u kojoj me je ušuškala. Vaša je vama prošaputala prelepe reči.

Tako treba i da ih zapamtimo, kroz njihov poslednji čin ljubavi i blagoslova. I moramo pokušati da budemo dostojni svojih majki, Gabrijele. Bez praznoslovlja i bez straha.

Nisam razmišljao o posledicama tog odgovora. Zapljusnuo me je prijatan talas pisama, kao da su se moje reči nakratko uskladile s dušom celog sveta.

Jedna gospođa mi je napisala da je, pošto je pročitala rubriku, otišla da poseti majku samo da bi je zagrlila. Odavno to nije uradila, ali kad je pomislila na one koji su uzalud molili za nečije zagrljaje, shvatila je koliko je povlašćena. Za razliku od čitateljke koja je izgubila majku kad je imala dve godine i povlašćenim je smatrala mene, jer ja sam barem mogao da sačuvam uspomenu na svoju mamu.

Moje otkriće izazvalo je različite reakcije u novinama za koje sam radio, u zavisnosti od redakcije. Novinari-ratnici, oni koji su zauzimali prostoriju nazvanu „Tjenanmen“, okačili su moj odgovor na oglasnu tablu. Jedan kolega mi je čak izjavio saučešće.

U „Kapalbiju“,⁶ redakciji intelektualaca i sanjara kojoj sam i ja pripadao, niko nije pokazao da ga je pročitao, osim jedne saradnice čija se ljubaznost pokazala beskorisnom pošto me je upitala koji me je to francuski film nadahnuo. Samo mi je jedna koleginica, obično osorna šezdesetogodišnja uvodničarka, ostavila na stolu dve čokoladice i poruku: „Zamisli da su to nežni dodiri.“

Jedan televizijski novinar, vrlo poznat, telefonom je izrazio svoje razočaranje mojim sentimentalnim zaokretom; od strogog kritičara društvenih događaja kakav sam bio, očekivao je više oštine, a

manje sladunjavih reči.

Poverio mi je da ide na safari s krdom bankara. Poželeo sam lavovima da uživaju u hrani.

Koliko je vremena prošlo

30.

Koliko je vremena prošlo od mog javnog priznanja?

Treptaj oka, devet godina.

Bili je postala još belja, a Eliza još mlađa: koža joj je kao u devojčice.

Ponovo sam radio u Torinu, kao u vreme šefa Medveda. Samo što sam sada ja bio jedan od šefova.

Belfegor je i dalje dremuckao u meni, i tokom poslednjih meseci silovito se aktivirao kao vulkan koji je prerano proglašen ugašenim.

Razbudilo ga je pisanje mog prvog romana koji sam od mila nazvao romančićem. Pošto sam započeo i prekinuo pisanje desetina priča, najzad sam smogao hrabrosti da jednu i dovršim. Ali moja iskopavanja slična arheološkim ulila su snagu mom čudovištu.

Sve one knjige koje sam ostavio dopola pročitane bile su dokaz straha koji je Belfegor izazivao u meni. Ipak, da bih promenio život, neophodno je bilo da ga isprovociram, da ga prisilim da izađe na bojno polje i upusti se u konačnu bitku.

Dan istine počeo je grgoljenjem vode u lončetu za espresso koja nikako da se oslobodi napetosti jednim oslobađajućim mlazom.

Možda sam i zaboravio da sipam vodu, ali imao sam opravdanje. Prstima izlepljenim tračicama selotejpa pokušavao sam da zakrpih prvi primerak svog romančića koji se raspao dok je kružio iz ruke u ruku. Mi muškarci ne možemo da radimo dve stvari istovremeno. Zato smo i stvorili društvo koje nam omogućava da radimo samo jednu po jednu, prepuštajući svojim ženama da urade ostalo.

U svom romančiću osmislio sam jedno siroče bez majke slično meni, mada ne previše. Uronio sam ga u termalne kade vrlo neobične banje, banje za dušu, kako bih ga primorao da obavi obred uvođenja u život, za koji ja nikad nisam imao hrabrosti.

Okružio sam ga duhovnim isceliteljima koji su napamet znali slogane oca Nika. Pokazao sam mu kako da razlikuje varljivo mrmljanje osećanja od večnog jezika osećajnosti. Zadao sam mu

bol, postavio prepreke, ali i snagu da ih prevaziđe i da prepozna intuiciju: da koristi onaj zakržljali deo mozga povezan sa srcem koji nam omogućava da čujemo ono što Jung naziva „glasom bogova“.

Dok sam pisao, i ja sam ga čuo. Otkrio mi je ono što nikakvo logično rasuđivanje ne bi moglo da mi potvrdi, što mi se, uprkos tome, utisnulo u dušu snagom večne istine. Otkrio mi je da svi moramo da savladamo neki izazov i da je moj izazov prevazilaženje iskustva jednog deteta koje je odraslo bez majke. Nedostatak ženske energije morao sam da nadoknadim tražeći je u sebi.

Pošto sam zakrpio primerak romančića, stavio sam ga na sigurno mesto, u najzabačeniju fioku radnog stola, pored kutije od danskog keksa. Onda sam skuvao kafu i sručio sam je u grlo i ne zasladivši je: Eliza je čekala u do vratku s ključevima od kola u rukama.

Bio je trideset prvi decembar, i kao i svake godine otkako sam ponovo uspostavio kontakt s Kumom, trebalo je da odemo po nju i da je odvezemo kod mame. Na groblje.

Otvorila nam je s torbicom već prebačenom preko ruke, ali dok sam joj pomagao da obuče kaput, zapodenula je razgovor o romančiću.

Poklonio sam joj ga za Božić, iako je izašao još u proleće. Razlog zakašnjenja bila je jedna manja intervencija na Kuminim očima koja ju je na nekoliko meseci lišila zadovoljstva gutanja omiljenih krimića. Mogao sam ja da joj ga pročitam, ali glas bogova posavetovao me je da sačekam da Kuma progleda i da će onda sve biti savršeno.

Pitao sam je da li su joj se svidele stranice posvećene mami glavnog junaka. Pošao sam od zamisli da to bude jedini autobiografski umetak u celoj priči, iako sam prilikom opisivanja scene njene smrti dopustio sebi malo umetničke slobode.

Dovlači se do prozora... širom ga otvara i hvata se za ispust... ali život je već iščezao iz njenih noktiju... lome se... a ona klizi u ništavilo visoka čela i raširenih ruku i nogu... sleće na gomilu snega... bez ijedne posekotine i modrice... umrla je od srčanog udara tokom leta...

Zamisao o lešu koji leti nesvesno se javila u meni dok sam kucao, kao da sam je izvukao iz nekog sna.

Kuma mi je stavila do znanja da su se ti događaji drugačije odigrali. To sam i ja znao. Ali nisam mogao ni da pretpostavim da postoji tako velika razlika.

– Dragi moj dečko, imam nešto da ti kažem.

– Kasno je. Moramo da stignemo na groblje pre zatvaranja. Posle ćeš mi reći.

Ja sam stručnjak za „posle“ i znam sve trikove kojima se ono pretvara u „nikad“.

– Nema posle! Odmah! – umešala se Eliza.

Žena sklona uskličnicima ne beži pred problemima. Juri im u susret isukanog srca.

Ohrabrena njenom moralnom podrškom, Kuma je patuljastim ključevima petljala oko fioka komode. U njenim lepim čvornovitim rukama pojavila se smeđa koverta.

– Posle četrdeset godina, red bi bio da ti neko kaže istinu.

Nespretnim pokretima otvorio sam kovertu iz koje je ispao neki isečak iz starih novina.

Iz mojih novina.

Bilo je to večernje izdanje od trideset prvog decembra pre četrdeset godina.

Majka se bacila s petog sprata

Tragedija u Anjelijevom bulevaru. • Četrdesetogodišnja žena umrla na mestu. • Nedavno operisana.

Jutros u zoru u Anjelijevom bulevaru dogodila se tragedija: žena, majka jednog dečaka, u očajanju zbog teške bolesti, ubila se skočivši s prozora svog stana. Umrla je na licu mesta.

Đuzepina Pastore imala je četrdeset tri godine i živela je na

petom spratu zgrade u Anjelijevom bulevaru broj 32, s mužem, geometrom Raulom Gramelinijem i devetogodišnjim sinom Masimom. Dvadesetog septembra operisana je od karcinoma: od tada je živela u strahu.

Jutros je, uzdrmana iznenadnom krizom, ustala iz kreveta dok su njen muž i sin još spavali. Bilo je šest sati, sneg je vejao. Đuzepina Pastore otvorila je prozor u dnevnoj sobi, popela se na ispust i skočila. Njeno telo pronašli su u snegu, obilivno krvlju, prvi jutarnji prolaznici. Jedan od njih je telefonirao policiji.

Policajci su se na osnovu obaveštenja jednog stanara zgrade, popeli na peti sprat. Dugo su zvonili kako bi probudili muža pokojnice koji ništa nije čuo; policajci su mu saopštili vest o ženinom tragičnom gestu. Probudio se i mali Masimo, ali niko nije imao hrabrosti da kaže da mu je majka umrla.

31.

U novinarskom žargonu, vest koju znaju svi osim tebe, zove se manjak. Moje novine su mi stvorile manjak za ceo život.

Kuma je odmah rekla da se u toj vesti potkrao jedan netačan podatak. Mama nije skočila s prozora dnevne sobe, već iz one izdvojenije, tatine radne. Htela je da bude sigurna da niko neće uznemiriti njen tajni sastanak sa smrću.

Ispod tog prozora tata je postavio moj radni sto kad sam svoju sobu morao da prepustim Miti i da delim s njim ne samo spavaću sobu već i radnu. Ko zna koliko puta se nagnuo preko ispusta s kojeg je mama poletela. I koliko puta sam ja to uradio, ne znajući gde sam, a samim tim ni ko sam.

Trebalo mi je nešto što će me uveriti da sam živ, i zato sam izašao na kuhinjski balkon, da se malo rashladim.

Vest je bila nepotpisana i prošlo je previše vremena od tada da bih mogao da dođem do autora. Možda je to bio neki početnik koji je pratio crnu hroniku, primoran da radi i trideset prvog decembra.

Zamišljao sam ga kako pod snegom stiže pred zgradu u kojoj se dogodila nesreća, razgovara s policajcima, uporno zvoniti na vrata naših komšija, pokušava da uspostavi komunikaciju s Tiljom i slaže u svojoj beležnici kockice priče koju ću ja pročitati četrdeset godina kasnije.

Možda je to bila neka žena. Ili muškarac sa ženskom stranom. Obzirno je koristio reči, iako je izneo detalje koji se danas ne smeju objavljivati: adresu samoubice, podatke o njenoj bolesti, ime jednog maloletnika. Moje.

Jednostavnim pritiskom na interfon bilo ko je mogao da čeprka po mom bolu. Ali novine su izašle trideset prvog decembra predveče. Grad je bio poluprazan, padao je jak sneg. Malo njih je pročitalo tu vest.

Ušao sam u kuhinju, izravnao isečak na stolu i seo naspram Kume.

Eliza me je pomilovala po rukama kako bi me ohrabrila. Trebalo je da obavim najznačajniji intervju u svom životu.

– Kumo, zašto mi to nisi ranije rekla?

– Mislila sam da znaš i nisam želela da razgovaram o tome. Međutim, kad sam pročitala tvoj roman, shvatila sam da ti niko ništa nije rekao. I nisam mogla da prećutim.

Posle četrdeset godina, to je zvučalo kao vic.

– Kako se to dogodilo?

– Nije umrla. Želela je da umre.

– Nije imala srčani udar.

– Tvoja mama je imala veliko srce, u svakom smislu.

– Zašto, onda?

– Početkom leta išla je na rendgen i na snimku se pokazala neka senka...

Kumin glas je bio suv. Morala je da popije malo vode kako bi ga podmazala.

– Lekar je uporno zahtevao da je operiše. I napokon smo sredinom septembra uspeali da je smestimo u bolnicu.

– „Idem u kupovinu“, rekla mi je.

– Bila je zadovoljna posle operacije. Samo malo ljuta što je tvoj otac otputovao iz Torina zbog nekog poslovnog problema.

– To je tako svojstveno njemu.

– Slagao je. Hirurg mu je rekao da je tumor koji su uklonili maligni i on je odjurio u Apuliju, nekom iscelitelju o kojem je pisalo u novinama.

– Mama je mogla da umre?

– Neprijatelj je bio savladan. A lekari su tvrdili da postoji velika mogućnost da se ne pojavi ponovo.

– Zašto je onda tata otišao u potragu za vešcima?

– U to vreme, rak je predstavljao smrtnu presudu. Tvoj otac je izgubio glavu.

– Moj otac je izgubio glavu?

– Događa se, kad voliš nekoga – odgovorila je Eliza.

– Kumo, ne razumem: ako tumora više nije bilo, zašto je mama...?

– Nevolje su počele kad su lekari rekli da bi trebalo da se podvrgne jednom ciklusu terapije. Takva je bila procedura, ali ona je počela da

ih zasipa pitanjima. Bila je uverena da je lažu.

– Nije verovala čak ni tebi i tati?

– Mislila je da smo se urotili s njima.

– Njen organizam je teško podnosio terapiju?

– Naprotiv, odlično ju je podnela. Ali nešto se promenilo u njenoj glavi. Čika Nevio i ja smo vam svake nedelje dolazili u posetu. Zatvorila bih se u kuhinju s njom, a ona bi me podvrgla ispitivanju. Da li terapija znači da i dalje ima rak? Zašto joj niko ne kaže da je osuđena na smrt u strašnim mukama? Ako sam joj zaista prava prijateljica – i naglašavala je ovo „ako“ – moram da joj kažem istinu.

– A ti?

– Uveravala sam je, mazila, vikala na nju. Preklinjala sam je da se izbori s tim utvarama. Govorila sam joj: Zar ne misliš na svog sina?

– A ona?

– On ionako ima vas...

I tako sam stigao do pitanja koje je obuhvatalo sva ostala.

– Kumo... Je l' me mama volela?

– Devet godina si bio njena prva misao kad se probudi i poslednja pre nego što zaspi. Onda joj je strah pojeo srce.

– Je l' imala bolove?

– Nije, ali ubedila je sebe da će uskoro početi.

– Da li ti je ikada pominjala samoubistvo?

– Samoubice ne govore o tome. Kad bih joj rekla da ne sme da potone, samo je ćutke zurila u mene.

– Trebalo je da je odvedeš nekud!

– Kuda? Za Božić sam je pozvala u svoju kuću u San Remu. Odgovorila mi je uz gorak osmeh kako nije raspoložena da mi uveseljava praznike. Nekoliko dana kasnije, telefonirao mi je tvoj otac... Koliko puta sam je zamišljala ispred tog prozora! Trebalo je imati hrabrosti da se baciš s petog sprata, znaš? Trebalo je biti mnogo hrabar i zaista očajan... Dopustila je da je zavede sneg.

– Sneg?

– Sigurna sam da ju je podstakla bajkovita atmosfera. Verovatno je pomislila da će udarac biti manje bolan uz svu tu belinu unaokolo...

– A kućna haljina na mom krevetu? Tata ju je stavio tamo?

– Ne verujem. Meni je rekao da se naglo probudio i da je zatekao mamu u tvojoj sobi. Zamolila ga je da se vrati na spavanje, zato što

je htela da ostane još malo s tobom. Tvoj otac nije mogao da zna da je došla da se oprostí od tebe...

Kuma je prešla rukom preko očiju.

– Treba li ti maramica?

– Ne, hvala. Znaš da ja nikad ne plačem. Samo sam još uvek ljuta na nju, i posle četrdeset godina. Nije imala pravo da te ostavi samog. Svaki put je podsetim na to, kad joj se obratim. A obraćam joj se svakoga dana.

32.

Već je bilo kasno za odlazak na groblje. Pozdravili smo se s Kumom i izašli pod nebom boje bele kafe, koje je nagoveštavalo sneg.

Dok je Eliza ćutke vozila, tražeći na radiju neku stanicu s rok muzikom, ja sam mrcvario sigurnosni pojas i samog sebe.

Moja majka nije verovala u istinu i ubila se. Ja sam poverovao u jednu laž i ostao sam živ, ali po koju cenu?

Zamolio sam Elizitu da me ostavi pred kućom mojih roditelja, odavno prodatom.

Pogledom sam se popeo do prozora tatine radne sobe i u misli prizvao obrise jedne žene na ispustu, ali nisam imao snage da je pogledam. Iako su mi rukavice smetale, uspeo sam da izvadim isečak iz novina i ponovo sam pročitao poslednje redove.

Probudio se i mali Masimo, ali niko nije imao hrabrosti da kaže da mu je majka umrla.

Potkrala se jedna mala greška, verovatno štamparska. Pisalo je „da kaže“ umesto „da mu kaže“. I još jedna, mnogo teža: niko nije imao hrabrosti da mi kaže *kako* je umrla.

Tajna je odolevala četrdeset godina. Oni koji su je znali ništa mi nisu rekli. I nastavili su da prećutkuju, možda u nadi da ću u međuvremenu saznati od nekog dugog.

Tata i Kuma, Tiljo i Palmira, Đorđo i Đineta, Balu i Moj Ujka, Madamin, učiteljica i ko zna koliko još ljudi. Trebalo je svima da im čestitam na besprekorno izvedenoj zaveri.

I oni su, kao i Belfegor, uradili to za moje dobro. Šta bih pomislio s devet godina da su mi rekli kako se moja mama bacila s jednog prozora na petom spratu?

Da me više ne voli.

Da ne vredim bogzna šta.

Problem je u tome što sam to ionako mislio, celog života.

Kada je, onda, bio pravi trenutak da se suočim s istinom?

Okrenuo sam leđa kući svojih roditelja i zaputio se ka svojoj, tragajući u sebi za bolom kojeg više nije bilo ili ga možda još nije bilo.

Probudio se i mali Masimo.

Što se toga tiče, novinar se grdno prevario. Uopšte se nisam probudio.

Na raspolaganju sam imao četrdeset godina da raskrinkam nedoslednosti te besmislene priče. Žena u terminalnoj fazi raka koja je umrla od srčanog udara pošto je popušila jednu cigaretu. Ipak, pravio sam se da verujem u to, iako je moja intuicija znala istinu i izvukla ju je iz moje utrobe dok sam pisao onaj romančić.

Jedan beskonačni trenutak vratio me je kroz moj život, u potragu za znacima koje sam odbijao da prihvatim.

Dva nepoznata muškarca koja su pridržavala mog oca za mišice, tamo pored božićne jelke, nisu bili lekari hitne pomoći, već policajci u civilu koji su došli da mu saopšte vest.

Baka Đulijin uzvik „Šta su uradili mojoj ćerki?“ nije mogao da se odnosi na običan srčani napad.

Zatim: stalne aluzije na „nesreću“, ćutnje Mog Ujke prožete suzama, Đinetina odbojnost prema „prokletoj“ kući, koju je izrazila pored tatinog odra.

Tata. Nije se odao čak ni na samrtnoj postelji. Ali trebalo je da ga prisilim da govori mnogo ranije, umesto da izbegavam taj razgovor s njim, a naročito sa samim sobom.

Mnoge večeri proveo sam udubljen u novinske arhive kako bih istražio sve činjenice o javnim ličnostima. Zar je moguće da nikad nisam poželeo da proširim svoju privatnu istragu, onu koja mi je obeležila život? Da prelistam zapise iz tih dana, da makar samo iz radoznalosti potražim maminu čitulju?

Zastao sam nasred ulice da pogledam jednog dečaka koji je trčao i odgovor je jasno izbio na površinu.

Oduvek sam znao kako je umrla, ali odmah sam odlučio da ne želim da znam.

To bi bilo previše. A možda je i danas previše.

Tokom godina, poricanje se s istine proširilo i na sve ostalo. Sraslo s mojim mislima, pretvorivši se u moj način da ostanem u životu ne

živeći.

Događa se to nama koji u utrobi hranimo Belfegora. Da ne bismo morali da se obračunavamo sa stvarnošću, radije živimo s izmišljotinama, podmećući kao istinu iskrivljena tumačenja na kojima zasnivamo svoju sliku sveta.

Mnoge rečenice pripisane istorijskim ličnostima izmislili su njihovi biografi. Ipak, citiramo ih ubeđeni u njihovu istinitost. Kako bismo pružili uverljivost svojim predrasudama, čitamo i slušamo samo one koji misle isto što i mi. I uljuljukujemo um lažnim pričama i umirujućim verzijama, tumačeći stvarnost kao da je mit, a mitove doslovno.

Intuicija nam otkriva ko smo. Ali mi smo i dalje neosetljivi na glas bogova koji nadjačavamo kuckanjem misli i tutnjavom osećanja. Radije zanemarujemo istinu. Da ne bismo patili. Da se ne bismo izlečili. U suprotnom, postali bismo ono čega se plašimo. Potpuno živi ljudi.

33.

Pao je mrak. Ulice su se praznile, rafali petardi unapred su pozdravljali Novu godinu.

Satima sam hodao a da ništa nisam jeo, ništa nisam rekao, ništa nisam osećao osim težine svojih stopala koja su napokon čvrsto prianjala uz zemlju.

Dok sam se popeo uz poslednje uzvišenje ka svojoj kući, setio sam se saveta Mog Ujke i isturio sam bradu kao da njome pridržavam nit čiji je drugi kraj zakačen za pupak.

U međuvremenu sam razmišljao o svom ocu. Preuzeo je na sebe zadatak da me zaštiti od istine. Čovek koji je voleo da priča viceve izmislio je najtužniju priču na svetu i celog života mi je pričao.

Prvi put sam zaronio u tatinu nutrinu. Osetio sam njegovu ljubav prema mami i to me je tako prodrimalo da sam uzdrhtao. Video sam ga kako čeka u redu pod suncem ispred onog iscelitelja kojeg je verovatno prezirao. Pratio sam njegovo hodočašće od jednog do drugog lekara. Nadao sam se i očajavao s njim. Do poslednjeg svitanja. Kad je poklekao pred ubeđivanjem, vratio se u postelju i prepustio se snu koji nikada sebi neće oprostiti.

Bilo mu je gore nego da je ostao sam: pored njega je bilo jedno dete, a u njemu pustoš. Ja bih na njegovom mestu posustao. Ali on me je podigao na ramena i nastavio da korača. Previše često upadajući u rupe, birajući pogrešan pravac, cipele, prijatelje. Ali nekako je uspeo da me spase.

Voleo me je. Više nego mama. Zato što je tata ostao. A uvek ima više ljubavi u onome ko ostane nego u onome ko ode.

Njegovo remek-delo bilo je stvaranje mita o mrtvoj majci. Ponavljao mi ga je da je ne bih mrzeo, po cenu da ta izmišljena žena prigrabi sva osećanja koja je on zasluživao.

Pomisao na mamu izazivala je u meni napade besa izmešane s nežnošću koja se graničila sa sažaljenjem.

Bila je slaba. A nema slave za onoga ko beži pred svojim

odgovornostima.

I dalje mi je pred očima titrao novinski naslov:

MAJKA SE BACILA

S PETOG SPRATA

U naslovu uvek pokušavamo da izvučemo suštinu vesti. Ovde je istaknuto da samoubica nije bilo kakva žena, već majka.

Eto šta je uzdrvalo novinara koji je tu vest spremao za štampanje, između piramida kolača zaostalih od Božića i na brzinu izgovorenih novogodišnjih čestitki. Činjenica da je jedna majka mogla da bude toliko sebična da osudi svoje dete na život bez nje.

U bolnici u Sarajevu video sam ranjene majke kako se gordo bore protiv smrti i pružaju ruke ka detetu kojeg više nema, gonjene uzaludnom nadom da će ponovo moći da ga zagrlje.

A ja sam bio u sobi do njene. Živ. Ali mamu nije bilo briga za mene. Mislila je samo na sebe.

* * *

Ušao sam u kuću, a Bili me je zaobišla u širokom luku. Kad sam pokušao da je pomazim, sakrila se u ostavu, podvijenog repa.

Izuo sam se i bosonog zakoračio na tepih u dnevnoj sobi. Potražio sam na polici maminu fotografiju koju sam kao dečak sakrio u fioku, onu istu koja me je pratila tokom svih mojih selidbi. Taj osmeh svetice na kojem sam zasnovao jednu legendu.

Okrenuo sam se na drugu stranu. A s druge strane je stajala Eliza. I ona je bila bosa. Prišla mi je s leđa, a da je nisam ni primetio.

– Kako si? – upitala me je. Taj znak pitanja, neuobičajen na njenim usnama, govorio je više od mnogih reči.

– Nije bila majka kakvu sam zamišljao.

– Ja sam je uvek takvu zamišljala. Kao škrinju punu zanosa i strahova.

– Možeš li da pojmiš? Ubiti se uprkos tome što imaš dete.

– O, i to se događa. Ti si novinar. Zar ne čitaš novine?

– Takve vesti ne čitam. Oduvek su me odbijale. Sad mi je jasno zašto.

– Ako je dete sasvim malo, majka ga obično odvuče sa sobom.

– Toliko joj je bilo svejedno da nije želela da ostane sa mnom.

– Znala je da ćeš i bez nje uspeti.

– Ne pričaj gluposti! Odbacila me je.

– Nije odbacila tebe, nego život.

– Ja sam bio njen život!

Eliza me je pomilovala po rukama onako kako to samo ona ume.

– Život, kažeš. Ali tvoja majka se odvojila od stvarnosti. Živela je okružena svojim utvarama.

– Zar nije mogla da se spase?

– Možda. Trebalo je da se izvuče iz tog sveta i da se spoji s ovim.

– Uz čiju pomoć?

– Sad nema svrhe postavljati ta pitanja. Pokušavam da ti kažem da strah uvek ubija ljubav. Čak i majčinsku ljubav.

Izvesno vreme smo ćutali gledajući u vrhove stopala. Onda mi je ona nešto pokazala.

– Tvoje pete!

– Pa?

– Prianjaju uz tepih.

Odmah sam ih izvio.

– A gde se to obično nalaze, molim te?

– Dobro znaš: u vazduhu.

– Hoćeš da kažeš da više nisam šumski duh?

– Možda si sada šumski duh koji je evoluirao.

– Evoluirao? Pre će biti da sam nazadovao. Dok sam živeo u laži, verovao sam da sam uspeo da joj oprostim. Sad kad znam istinu, jasno mi je da joj nikada nisam oprostio.

Elizin glas je zatreperio, kao da je naleteo na branu koju je podigla da je ganutost ne bi savladala.

– Prestani da izigravaš žrtvu i da glumiš uvređenog sina!

– Nije to gluma! Neke uspomene se ne mogu izbrisati.

– Ali možeš da ih pročistiš od bola koji se nagomilao u njima!

– A kako?

– Upravo praštanjem!

– Jesi li sigurna?

– Jedino će ti oproštaj povratiti energiju ljubavi. Mnogo puta sam to iskusila. I pročitala u mnogim knjigama. Čak i tvojoj.

– Ali kako oprostiti jednoj dezertarki?

– Ti očigledno nikad nisi patio toliko da poželiš da umreš. Potrebna je ogromna snaga duše da bi svakog jutra mogao da ustaneš s pomišlju da je život izazov s kojim neprekidno moraš da se

suočavaš, čak i kad si siguran da si pretrpeo strašnu nepravdu i plašiš se da nećeš uspeti.

– Sad će još ispasti da je odluka da živiš herojski čin!

– Naravno da jeste! Herojski čin koji se obnavlja iz minuta u minut. Tvoja majka je odlučila da se preda. Kao i ti, u izvesnom smislu. Svojim odbijanjem da sagledaš stvarnost.

– Šta hoćeš da kažeš?

– Od malih nogu si živeo s čudovištem koje je nju ubilo. Ali sad ćeš morati da ga savladaš, jer u suprotnom njena žrtva neće imati nikakvog smisla.

Na sobu se spustila duboka tišina prožeta sve češćim praštanjem petardi. Onda se, iz neke tajanstvene šupljine, izdigao moj glas.

– O čemu je razmišljala dok je gasila cigaretu, izuvala patike i pela se na prozorski ispust? Dok je pokušavala da održi ravnotežu i udisala sneg pre nego što je poletela? Da li je pomislila na mene barem dok se survavala na tlo?

– Zar je to toliko važno?

Okrenuo sam se ka maminoj fotografiji i pogledao je kao da je prvi put vidim.

– Ne. Više nije.

– Oslobodi se olova u svom srcu, Masimo. Ceo život mučiš sebe i svoju majku tim bolom. Ceo život koji je kao teret pritisnuo i nas dvoje. Dosta je! Pruži joj svu svoju ljubav i pusti je, napokon, da ode...

Počeo je da pada sneg. Elizine ruke napravile su neuhvatljive krugove oko moje glave, a njen glas izgovorio je reči koje nisam mogao da razumem. Ali neko u meni potpuno ih je razumeo.

Belfegor.

Osetio sam kako se mrvica kao stari sunder, a zatim se raspada u kišu mrvica koje nestaju u mraku.

Zažmurio sam i ugledao mamu kako ulazi u sobu jednog usnulog dečaka.

Sela je na ivicu kreveta i dugo je, ćutke, gledala u mene. Ispružila je ruku da me pomiluje, ali odmah zatim ju je povukla da me ne bi probudila.

Ušuškala me je, nagnula se nada mnom i prošaputala nešto.

Lepo sanjaj, maleni.

U tom trenutku osetio sam miris njene kose i sva njena energija izvetrla je iz njenog tela i prodrla u moje srce.

Mama je ustala, skinula kućnu haljinu, brižljivo je savila i spustila u dno kreveta. Onda je zakoračila ka svetlosti.

Poželeo sam joj srećan put, otvorio sam oči i zagrlio Elizu.

Ne znam koliko dugo smo stajali tako. Ali u jednom trenutku život je počeo da buja oko mojih gležnjeva kao nalet svežeg vazduha.

Spustio sam pogled, a Bili je uz naše noge mahala repom.

Rasterećena.

*Duzepini Pastore,
mojoj mami*

Zahvalnost

Sva imena u ovoj knjizi su autentična, promenio sam samo imena devojaka. Osim Elizinog, jer njeno ime jeste Eliza.

Svoje prvo hvala, kao uvek, upućujem njoj. Ali ovoga puta, spisak je dugačak i počinje s Đuzepom: u njegovoj kancelariji oblikovala se zamisao za ovu priču.

Otišao sam bio u *Longanezi* da porazgovaram o svojoj sledećoj knjizi, eseju o borbi protiv bezvoljnosti i malodušnosti, kćerima straha s kojima se ljudi suočavaju u ovim istorijskim trenucima. Naslov: *Niko ne spava*.

Kako bi propovedaonica s koje je trebalo da potekne ta pridika bila uverljivija, odlučio sam da kao predgovor eseju napišem jednu autobiografsku stranu kako bih ispričao priču o poricanju smrti svoje majke.

Dok sam ređao događaje, Đuzepovu kancelariju su počeli da ispunjavaju urednici: Alesija, Fabricio, Guljelmo i na kraju su se svima oči caklile. Posmatrajući njihovu reakciju, shvatio sam da to nije predgovor za esej, već priča koja je četrdeset godina nastajala u meni.

Došao je trenutak da se suočim s njom i da je izvučem na površinu. Da napravim od nje knjigu, roman protkan stvarnim događajima.

Te noći sam napisao siže i tkanje samog teksta odvijalo se prilično brzo. Tri nedelje danonoćnog rada trebalo mi je da ga istresem iz utrobe (ja to zovem „skidanjem s trake“) i još šest meseci da ga iščitam: sto puta, dvesta, možda trista i svaki put sam nešto oduzeo i nešto dodao.

Prilikom stvaranja ovog dela s primesama psihoanalize iz domaće radinosti, mnogo su mi pomogle oriblete vitamina C (dok sam pisao o mami, stalno me je bolelo grlo), Mocartovi „Koncerti za klavir“ u izvođenju Danijela Barenboima i briljantno društvo s kojim, na svoje zadovoljstvo, godinama radim: Stefano, Kristina, Luidi, Valentina, Alesija, Elena i naravno, Đuzepe i Guljelmo, učtivi ali neumoljivi.

Čuvam telefonske poruke koje su mi poslali pošto su pročitali prvu verziju romana *Lepo sanjaj*; doneće mu sreću.

Osobama pomenutim u ovoj knjizi koje su me povredile ili sam ja njih povredio, gde god da su, opraštam i molim njih za oprostaj.

Naročitu zahvalnost dugujem Kumi, *dei ex machina* ove priče. Zasluge (ili krivicu) za sve što ste pročitali na ravne časti delimo ona i ja, *Longanezijeve* tim i moji prijatelji koji su svojim savetima pratili razvoj priče.

1. Hvala Pijuli, Arijani i Arnaldu, koji su me ubedili da ponovo napišem nekoliko poglavlja.
2. Fedeu, koji me je posavetovao da poskidam izvesne ukrase.
3. Marku koji je navijao za produženje scena o *Biku* i tati.
4. Analauri, koju čuvam u kutiji od keksa.
5. Gabrijelu, koji je bio dirnut.
6. Ireni, koja se začudila.
7. Frančeski, koja je želela više naziva pesama.
8. Dviliju, koji je želeo naslov *Fotografija u fioci*.
9. Mireli, koja je, kada mi telefonira, zaista ubeđena da razgovara s jednim piscem.
10. Aleksandri, koja je ovu priču pročitala među oblacima.
11. Fabiju, koji ju je pročitao dok je napolju padao sneg.
12. Aneleni i Matiji, koji su je pročitali i zajedno stigli do suštine.

Dvanaest, moj novi srećan broj.

Torino, januar 2012.

Beleška o autoru

Masimo Gramelini je novinar torinske *Stampe*, svojevremeno ratni dopisnik iz Sarajeva, a danas kolumnista i zamenik glavnog urednika. Za *Longanezi* je, osim knjige *Lepo sanjaj*, objavio i roman *L'ultima riga delle favole*. Živi i radi u Torinu.

- [1](#) Simbol fudbalskog kluba *Torino*. (Prim. prev.)
- [2](#) Lik iz romana Alesandra Manconija *Verenici*. (Prim. prev.)
- [3](#) It.: medved. (Prim. prev.)
- [4](#) Engl.: možda. (Prim. prev.)
- [5](#) Palata u kojoj se nalazi gradska skupština, podignuta na istoimenom brežuljku. (Prim. prev.)
- [6](#) Gradić u Toskani poznat, između ostalog i po godišnjoj manifestaciji posvećenoj ljubiteljima knjige. (Prim. prev.)

Table of Contents

Uvod

Četrdeset godina ranije

1.

2.

3.

4.

5.

Dejvid Koperfild je barem imao tetku

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

Ispostavilo se da je stvarnost krvava tiranka

13.

14.

15.

16.

17.

18.

Svaki momak ima slabu tačku u srcu

19.

20.

21.

Usledili su teški i poetski trenuci

22.

23.

24.

25.

26.

Ono neizbežno dogodilo se iznenada

27.

28.

29.

Koliko je vremena prošlo

30.

31.

32.

33.

Zahvalnost

Beleška o autoru